

ՀԱԿԸՆԴԴԵՄ ՀԱՐՑՄԱՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԵՎ ՄԻԵԴ
ԻՐԱՎԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵԶ
ՈՒՂՏՅՈՒՅՑ

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Հեղինակներ

Պարոն Զերեմի Մաքբրայթ, Եվրոպայի խորհրդի միջազգային փորձագետ, փաստաբան, Մոնքթոն Չեմբերս, Լոնդոն,

Պարոն Դավիթ Մելքոնյան, Եվրոպայի խորհրդի ազգային փորձագետ, Երևանի պետական համալսարանի պրոֆեսոր:

Ուղեցույցը մշակվել է «Աջակցություն Հայաստանի կողմից Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով կայացված վճիռների կատարմանը» ծրագրի կողմից, որը իրականացնում է Եվրոպայի խորհուրդը՝ Մարդու իրավունքների հավատարմագրային հիմնադրամի մասնակի ֆինանսավորմամբ և Եվրոպայի խորհրդի Հայաստանի համար 2019-2022թթ. գործողությունների ծրագրի շրջանակներում:

Այս ուղեցույցում արտահայտված տեսակետները պատկանում են հեղինակ(ներ)ին և կարող են չարտացոլել Եվրոպայի խորհրդի պաշտոնական տեսակետները:

Այս ուղեցույցի ամբողջական կամ մասնակի վերարտադրության կամ թարգմանության հետ կապված բոլոր հարցումները պետք է ուղղվեն Եվրոպայի խորհրդի հաղորդակցության տնօրինությանը (F-67075 Strasbourg Cedex կամ publishing@coe.int):

Էջադրում և ձևավորում Թասկ ՍՊԸ

©Շապիկի Նկար՝ Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանի հասարակայնության հետ կապերի բաժին (ճարտարագիտական խումբ՝Ռիչարդ Ռոջերս Փարթներշիփ և Զլոդ Բյուշեր Ատեյե)

© Եվրոպայի խորհուրդ, 2022թ.

Տպագրվել է Թասկ ՍՊԸ տպարանում, Երևան, Երզնկյան 22

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Աջակցություն Հայաստանի կողմից Մարդու իրավունքների եվրոպական
կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով կայացված վճիռների կատարմանը
Ծրագիր

**ՎԱԿԸՆԴԻԵՄ ՎԱՐՑՄԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ ՅՅ
ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԵՎ ՄԻԵԴ
ԻՐԱՎԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ
ՈՒՂԵՅՈՒՅՑ**

2022թ.

«Աջակցություն Հայաստանի կողմից Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով կայացված վճիռների կատարմանը» ծրագիրն իրականացվում է Եվրոպայի խորհրդի կողմից Հայաստանի համար 2019-2022թթ. գործողությունների ծրագրի շրջանակներում՝ Մարդու իրավունքների հավատարմագրային հիմնադրամի ֆինանսավորմամբ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐՃ ԱՆՎԱՆՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ.....	5
ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ.....	6
Ա. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	8
Բ. ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԿԻՐԱՌԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	13
Գ. «ՎԿԱ» ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ	16
Դ. ՎԿԱՆԵՐԻՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ՀՐԱՎԻՐԵԼԸ ԵՎ ՀԱՐՑԱՔՆՆԵԼԸ	20
Բավականաչափ պատճառաբանված և վերաբերելի	21
Դատարանի որոշումը.....	23
Մերժման հետևանքները.....	24
Ե.ՎԿԱՅԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆԸ	25
Հետաձգում	26
Ժամանակային սահմանափակումներ	26
Հարցաքննության ընդհանուր կարգը	27
Դատական միջամտություններ	28
Պատասխանելուց հրաժարվելը.....	28
Մեղադրյալի նկատմամբ սահմանափակումները	29
Թարգմանություն	31
Փոփոխություններ դատարանի կազմում.....	31
Զ. ԲԱՑԱԿԱՑՈՒԹՅԱՆ ԿԱՄ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԱՉԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ	32
Հրաժարում	34
«Այլ խավաջայի թեստը».....	36
Բացակայության պատճառները	38
<i>Մահը</i>	38
<i>Վախը</i>	39
<i>Խոցելիությունը</i>	40
<i>Հիվանդությունը</i>	40
<i>Անհասանելիությունը</i>	41
<i>Ցուցմունք տալուց հրաժարվելու այլ հիմնավորումներ</i>	49
<i>Անանունությունը</i>	50
Ցուցմունքների կարևորությունը մեղադրական դատավճռի կայացման համար	51
Հակակշռող գործոնների առկայությունը.....	54
Ընդհանուր արդարացիություն	58

Է. ՑՈՒՑՄՈՒՆՔԻ ԴԱՏԱԿԱՆ ԴԵՊՈՆԱՑՈՒՄԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ	61
.....	65
Ը. ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԳԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ	66
Անչափահասներ	66
Պաշտպանվող անձ.....	67
Հարցաքննություն տեսակապի միջոցով	68
Թ. ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ	71
Ժ. ԱՄՓՈՓԱԹԵՐԹ	75

ԿԱՐԵ ԱՆՎԱՆՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱԿ

Նախարարների կոմիտե	Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտե
Սահմանադրություն	Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն
Քրեական դատավարության օրենսգիրք	Հայաստանի Հանրապե- տության քրեական դա- տավարության օրենսգիրք
Եվրոպական կոնվենցիա	Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատություն- ների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիա
Եվրոպական դատարան	Մարդու իրավունքների Եվրոպական Դատարան
Նախկին Եվրոպական հանձնաժողով	Մարդու իրավունքնե- րի նախկին Եվրոպական հանձնաժողով
CM/Rec (2022) 9 հանձնարարական	Նախարարների կոմիտեի CM/Rec (2022) 9 հանձնա- րարական անդամ պետու- թյուններին՝ վկաների և արդարադատության հա- մակարգի հետ համագոր- ծակցող անձանց պաշտ- պանության վերաբերյալ

ԱՄՓՈՓՎԳԻՐ

Սույն ուղեցույցը նվիրված է քրեական դատավարությունում վկաներին հարցման ենթարկելու իրավունքին՝ նախատեսված ինչպես Եվրոպայի խորհրդի չափանիշներով, այնպես էլ քրեական դատավարության օրենսգրքով:

Ուղեցույցը հատուկ անդրադառնում է այն իրավիճակներին, երբ մեղադրյալին չի հաջողվում հարցման ենթարկել այն վկաներին, որոնց ցուցմունքը միակ կամ վճռորոշ ապացույցն է, որի վրա հիմնված է նրա մեղադրանքը, կամ երբ այդ ապացույցների կշիռը նշանակալի է, և դրանց օգտագործումը կարող է խոչընդոտել պաշտպանությանը:

Նման իրավիճակները հանգեցրել են նրան, որ Հայաստանի Հանրապետության վերաբերյալ ութ գործերով արձանագրվել են Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 3-րդ կետի «դ» ենթակետի խախտումներ՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից սահմանված՝ «Ալ-խավաջայի թեստի» պահանջների չկատարման հետևանքով:

Այդ վճիռները կայացվել են նախքան Քրեական դատավարության Նոր օրենսգրքի ընդունումը, որում ներառվել են նշված չափորոշիչների կատարմանն ուղղված դրույթներ:

Ուղեցույցը նախ և առաջ պարզաբանում է.

- դատավարության բնույթը, որի նկատմամբ կիրառելի է «Ալ-խավաջայի թեստը».
- «վկա» հասկացության ընկալումը Եվրոպական դատարանի կողմից և Քրեական դատավարության օրենսգրքում.
- ինչպես պարզել, թե արդյո՞ք պահպանվել է մեղադրյալի օգտին վկայող անձանց ներկայության՝ մեղադրյալի իրավունքը:

Այն նաև հաշվի է առնում.

- որքանով է եվրոպական դատարանը ընդունում, որ անձից չի կարող պահանջվել ցուցմունք տալ դատարանում,
- հանգամանքները, որոնք Եվրոպական դատարանի կարծիքով

սահմանափակում են վկային հարցման ենթարկելու ձևը կամ բնույթը,

- «Ալ-Խավաջայի թեստի» կիրառման զանազան տարրերը՝ արտացոլված Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքում,
- ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի դրույթները, որոնք նախատեսված են այդ սկզբունքից բխող պահանջների կատարումն ապահովելու համար:

Ուղեցույցը նաև սահմանում է ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքով նախատեսված՝ ցուցմունքների դատական կարգով դեպոնացման, անչափահասների և «պաշտպանվող անձանց» հարցաքննության, ինչպես նաև տեսահարցաքննության կարգը, որոնք նույնպես կարևոր են այդ պահանջների կատարումն ապահովելու համար:

Այնուհետև գնահատվում է, թե որքանով են Եվրոպայի խորհրդի անդամ այլ պետությունների կողմից կիրառվող միջոցներն ապահովում այն վճիռներով ստանձնած պարտավորությունների կատարումը, որոնցով մեղադրյալի օգտին վկայող անձանց հարցման ենթարկելու սահմանափակումների հետևանքով արձանագրվել են Եվրոպական կոնվենցիայի խախտումներ:

Ուղեցույցի վերջին մասում ամփոփվում են մեղադրյալի դեմ ցուցմունք տված վկաներին հարցման ենթարկելու իրավունքի արդյունավետ և Եվրոպական կոնվենցիային համահունչ իրականացման համար անհրաժեշտ քայլերը:

Ա. ՆԵՐՎԵՈՒԹՅՈՒՆ

1. Սույն ուղեցույցն անդրադառնում է քրեական դատավարությունում վկաներին հարցման ենթարկելու իրավունքին, որի իրականացումը պահանջվում է ինչպես Եվրոպայի խորհրդի չափանիշներով, այնպես էլ Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքով:

2. Վկաներին հարցաքննելու իրավունքի վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի հիմնական և առավել հստակ չափորոշիչը, որը ենթադրում է ոչ միայն տեղեկատվություն ստանալու նպատակով նրանց հարցաքննելը, այլ նաև տրված հայտարարությունների և ցուցմունքների վերաբերյալ նրանց հակընդդեմ հարցման ենթարկելը, Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի («Եվրոպական կոնվենցիա») 6(3)(դ) հոդվածն է, որը նախատեսում է, որ յուրաքանչյուր ոք, ով մեղադրվում է քրեական հանցագործության համար, իրավունք ունի.

հարցման ենթարկելու իր դեմ ցուցմունք տվող վկաներին կամ իրավունք ունենալու, որ այդ վկաները ենթարկվեն հարցման, և իրավունք ունենալու՝ իր վկաներին կասկելու ու հարցման ենթարկելու միևնույն պայմաններով, ինչ իր դեմ ցուցմունք տված վկաները:

3. Սակայն, ինչպես բազմիցս պարզաբանել է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (այսուհետ՝ «Եվրոպական դատարան»), այս նվազագույն իրավունքը 6-րդ հոդվածի 1-ին կետում ամրագրված արդար դատաքննության իրավունքի հատուկ ասպեկտն է, որն անդրադառնում է այդ երկու կետերին համապատասխան վկաներին հարցման ենթարկելու անկարողության վերաբերյալ բողոքներին:

4. Քրեական դատավարությունում վկաներին հարցման ենթարկելու իրավունքի վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի չափորոշիչները ներառում են նաև Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի (այսուհետ՝ «Նախարարների կոմիտե») թիվ R (97) 13 հանձնարարականը անդամ երկրներին՝ վկաներին ահաբեկելու և պաշտպանության

կողմի իրավունքների վերաբերյալ¹ և Նախարարների կոմիտեի CM/Rec(2022)9 հանձնարարականը անդամ պետություններին՝ վկաների և արդարադատության համակարգի հետ համագործակցողների պաշտպանության վերաբերյալ (այսուհետ՝ CM/Rec (2022)9 հանձնարարական)²: Այդուհանդերձ, դրանցից առաջինի բովանդակությունը, այնքանով, որքանով այն առնչվում է վերոնշյալ նպատակներին, ընդհանուր առմամբ արտացոլում է Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքը, կամ նույնիսկ դրա համեմատ ավելի քիչ խստապահանջ է, և այդ իսկ պատճառով չի դիտարկվում սույն Ուղեցույցում, իսկ երկրորդի բովանդակությունն ընդհանուր առմամբ համընկնում է նախադեպային իրավունքի հետ:³

5. Վկաներին հարցման ենթարկելու իրավունքը երաշխավորված է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության (այսուհետ «Սահմանադրություն») 67-րդ հոդվածի 4-րդ ենթակետով, այնպիսի ձևակերպմամբ, որն ընդհանուր առմամբ նույնական է Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետի ձևակերպմանը:⁴

6. Այս իրավունքը հատուկ նախատեսված է նաև 2021 թվականին ընդունված Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի («Քրեական դատավարության օրենսգիրք») 43-րդ հոդվածի 1-ին կետի 10-րդ ենթակետում.

Մեղադրյալը սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով իրավունք ունի՝ հակընդդեմ հարցման ենթարկելու իր դեմ վկայած անձանց կամ որ այդ անձինք ենթարկվեն հակընդդեմ հարցման, ինչպես նաև, որ իր օգտին վկայող անձինք կանչվեն և հարցաքննվեն նույն պայմաններով, ինչ իր դեմ վկայած անձինք.

---

1. Ընդունվել է Նախարարների կոմիտեի կողմից 1997 թվականի սեպտեմբերի 10-ին՝ Նախարարների տեղակալների 600-րդ հանդիպման ժամանակ:
2. Ընդունվել է Նախարարների կոմիտեի կողմից 2022 թվականի մարտի 30-ին՝ Նախարարների տեղակալների 1430-րդ նիստում:
3. Սակայն տես՝ 37-րդ ծանոթագրությունը վկայի սահմանման վերաբերյալ:
4. «Իր դեմ ցուցմունք տվող անձանց հարցման ենթարկելու իրավունք կամ որ այդ անձինք ենթարկվեն հարցման, ինչպես նաև, որ իր օգտին ցուցմունք տվող անձինք կանչվեն և հարցաքննվեն նույն պայմաններով, ինչ իր դեմ ցուցմունք տվող անձինք»:

ընդ որում, այդ իրավունքի իրականացումը հիմնված է օրենսգրքում առկա մի շարք այլ դրույթների վրա:⁵

7. Ուղեցույցը հատուկ անդրադառնում է այն իրավիճակներին, երբ մեղադրյալը չի կարող հարցման ենթարկել վկաներին, որոնց ցուցմունքը կամ վկայությունը միակ կամ վճռորոշ ապացույցն է, որի վրա հիմնված է նրա մեղադրանքը, կամ այն դեպքերում, երբ այդ ապացույցների կշիռը նշանակալի է, և դրանց օգտագործումը կարող է խոչընդոտել պաշտպանությանը:

8. Այս իրավիճակները բացահայտվել են Եվրոպական դատարանի կողմից *Schatschaschwili v. Germany* գործով,⁶ որտեղ *Al-Khawaja and Tahery v. United Kingdom* գործով Դատարանի նախկինում կայացված որոշումը⁷, որը հայտնի է որպես «Ալ-խավաջայի թեստ», դիտարկվել է որպես 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետին համապատասխանությունը որոշելու համար Էական նշանակություն ունեցող թեստ:⁸

9. «Ալ-խավաջայի թեստի» պահանջների կատարման հետ կապված խնդիրներ են արձանագրվել Հայաստանի Հանրապետության վերաբերյալ ութ դատական գործերով, որոնք սակայն քննվել և լուծվել են նախքան ՀՀ Քրեական դատավարության Նոր օրենսգրքի ընդունումը:

10. Նշված գործերով որոշ վկաների չհարցաքննվելու և դատարանների կողմից նրանց՝ նախկինում տրված գրավոր ցուցմունքները որոշ չափով հաշվի առնելու պարագայում կայացվել են մեղադրական դատավճիռներ կամ մերժվել են դատավճիռների դեմ բերված բողոքները:

11. Այդ գործերով մեղադրյալի օգտին վկայող անձանց հարցման չենթարկելու պատճառների թվում են՝ նրանց ներկայությունն ապահո-

---

5. Դրանք դիտարկվում են Ուղեցույցի հաջորդ մասերում:

6. [GC], Գանգատ թիվ 9154/10, 15 դեկտեմբերի, 2015թ.:

7. [GC], Գանգատ թիվ 26766/05, 15 դեկտեմբերի, 2011թ.:

8. Երբեմն Եվրոպական դատարանի վճիռներում հղում է արվում 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետին կամ, վերջերս, «Ալ-խավաջա/Շաչաշվիլի սկզբունքներին» (տես՝ *Chernika v. Ukraine*, Գանգատ թիվ 5379/11, 12 մարտի, 2020թ., 41 և 46 կետեր), սակայն Ուղեցույցում կիրառվում է միայն «Ալ-խավաջայի թեստ» եզրը:

վելու ուղղությամբ անբավարար քայլերը⁹, մերձավոր ազգականների դեմ ցուցմունք չտալու իրավունքից օգտվելը¹⁰, հարցման ենթարկելու հնարավորության բացակայությունը¹¹, վկաներին հարցաքննելու մասին միջնորդությունը մերժելը¹²: Այս բոլոր գործերով դիմումատուների՝ վկաներին հարցաքննելու հնարավորության սահմանափակումը համարվել է Եվրոպական կոնվենցիայի 6(1) հոդվածի հետ միասին 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետի խախտում:¹³

12. Ուղեցույցը դիտարկում է «Ալ-խավաջայի թեստի» կիրառման հետ կապված տարբեր հարցեր, որոնք կարգավորվում են Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքում և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի տարբեր դրույթների միջոցով:

13. Սակայն, նախքան նախադեպային իրավունքը և այդ դրույթները քննարկելը, կարևոր է պարզաբանել այն գործերի դատավարական բնույթը, որոնց նկատմամբ կիրառելի է «Ալ-խավաջայի թեստը» և գնահատել, թե ինչպես է վկա հասկացությունը ընկալվում Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքում և Քրեական դատավարության օրենսգրքում:

14. Ավելին, ուսումնասիրելով մեղադրյալի կողմից վկաների ներկայությունն ապահովելու իրավունքի (այսինքն՝ 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետի երկրորդ մասի) հարցում Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը՝ հնարավոր է պարզել, թե արդյո՞ք որևէ դատական գործի կոնկրետ հանգամանքերում հաշվի առնվել է «Ալ-խավաջայի թեստը»:

15. Կարևոր է նաև, թե ինչպես է Եվրոպական դատարանը որոշում,

-
9. Գաբրիելյանս ընդդեմ Հայաստանի, Գանգատ թիվ 8088/05, 10 ապրիլ, 2012թ.: Տեր-Սարգսյանս ընդդեմ Հայաստանի, Գանգատ թիվ 27866/10, 27 հոկտեմբերի, 2016 թ., Ավետիսյանս ընդդեմ Հայաստանի, Գանգատ թիվ 13479/11, 10 նոյեմբերի, 2016թ., Մանուչարյանս ընդդեմ Հայաստանի, Գանգատ թիվ 35688/11, 24 նոյեմբերի, 2016 թ., Դադայանս ընդդեմ Հայաստանի, Գանգատ թիվ 14078/12, 6 սեպտեմբերի, 2018թ.:
  10. Գաբրիելյանս ընդդեմ Հայաստանի, Գանգատ թիվ 8088/05, 10 ապրիլի, 2012 թ., Տեր-Սարգսյանս ընդդեմ. Հայաստանի, Գանգատ թիվ 27866/10, 27 հոկտեմբերի, 2016 թ., Ավետիսյանս ընդդեմ Հայաստանի, Գանգատ թիվ 13479/11, 10 նոյեմբերի, 2016 թ., Մանուչարյանս ընդդեմ Հայաստանի, Գանգատ թիվ 35688/11, 24 նոյեմբերի, 2016 թ., Դադայանս ընդդեմ Հայաստանի, Գանգատ թիվ 14078/12, 6 սեպտեմբերի, 2018թ.:
  11. Ասատրյանս ընդդեմ Հայաստանի, Գանգատ թիվ 3571/09, 27 ապրիլի, 2017 թ.:
  12. «ԶԱՊ» ՍՊԸ-ն ընդդեմ Հայաստանի, Գանգատ թիվ 15485/09, 04.05.2017թ., Ավագյանս ընդդեմ Հայաստանի, Գանգատ թիվ 1837/10, 22 նոյեմբերի, 2018 թ.:
  13. Այս արդյունքին հանգեցնող առանձնահատուկ թերությունները հետագայում կքննարկվեն Ուղեցույցի «2» բաժնում:

որ անձից չի կարող պահանջվել ցուցմունք տալ դատարանում, և այն հանգամանքները, որոնց ամկայության դեպքում վկայի հարցաքննության ձևը կամ բնույթը կարող են կամ պետք է սահմանափակվեն՝ հաշվի առնելով Եվրոպական կոնվենցիայով նախատեսված նրա իրավունքները, ինչպիսիք են՝ 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված անձի՝ ի վնաս իրեն ցուցմունք չտալու և 8-րդ հոդվածով նախատեսված՝ անձնական կյանքը հարգելու իրավունքը:

16. Ուղեցույցի սկզբնական մասում ուսումնասիրվում է դատավարության բնույթը, որի նկատմամբ կիրառելի է «Ալ-խավաջայի թեստը», ինչպես նաև «վկա» հասկացությունը:¹⁴

17. Այնուհետև դիտարկվում է Եվրոպական դատարանի կողմից ընդունված մոտեցումը՝ պարզելու, թե արդյո՞ք պահպանվել է մեղադրյալի օգտին վկայող անձանց ներկայությունն ապահովելու իրավունքը:

18. Դրան հաջորդում է այն հանգամանքների ուսումնասիրությունը, որոնցում Եվրոպական դատարանը սահմանափակումներ է նկատել մեղադրյալի դեմ ցուցմունք տվող վկայի հարցաքննության փաստացի անցկացման հարցում, նախքան դիտարկելը, թե արդյո՞ք նման սահմանափակումները կամ հարցաքննություն չանցկացնելը կհանգեցնի այն եզրակացության, որ դատավճիռը չի բավարարում «Ալ-խավաջայի թեստի» որոշ կամ բոլոր կետերին և, հետևաբար, կհամարվի Եվրոպական կոնվենցիայի 6(1) կետին և 6 (3) կետի «դ» ենթակետին անհամապատասխան:

19. Ապա Ուղեցույցում ներկայացվում են ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված կարգավորումները, որոնք վերաբերում են ցուցմունքները դատական կարգով դեպոնացնելուն, անչափահասների և «պաշտպանվող անձանց» հարցաքննությանը և տեսակապի միջոցով հարցաքննությանը:

20. Այնուհետև դիտարկվում է Նախարարների կոմիտեի և Եվրոպական դատարանի վճիռների կատարման դեպարտամենտի կողմից տրված գնահատականն առ այն, թե որքանով են Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների կողմից ընդունված միջոցները

---

14. Ինչպես նաև Մարդու իրավունքների Նախկին Եվրոպական հանձնաժողովի («Նախկին Եվրոպական հանձնաժողով»):

համապատասխանում ՄԻԵԴ այն վճիռների պահանջներին, որոնցով ճանաչվել են Եվրոպական կոնվենցիայի 6(1) և 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետերի խախտումներ՝ մեղադրյալի օգտին վկայող անձանց հարցման ենթարկելու սահմանափակումների հետևանքով:

21. Ուղեցույցը եզրափակվում է այն քայլերի ամփոփմամբ, որոնք անհրաժեշտ են մեղադրյալի դեմ ցուցմունք տված վկաներին հարցման ենթարկելու իրավունքի արդյունավետ և Եվրոպական կոնվենցիային համապատասխան իրականացման համար:

22. Սույն ուղեցույցը մշակվել է Ջերեմի Մաքքրայդի¹⁵ և Դավիթ Մելքոնյանի¹⁶ կողմից՝ Եվրոպայի խորհրդի «Աջակցություն Հայաստանի կողմից Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի վերաբերյալ վճիռների կատարմանը» ծրագրի հովանու ներքո, որն իրականացնում է Եվրոպայի խորհուրդը՝ Հայաստանի Հանրապետության համար 2019-2022թթ. նախատեսված գործողությունների ծրագրի շրջանակներում Մարդու իրավունքների հավատարմագրային հիմնադրամի ֆինանսավորմամբ:

Բ. ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԿԻՐԱՄԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆ

23. Հարկ է նշել, որ Եվրոպական կոնվենցիայի 6(3) հոդվածով նախատեսված իրավունքները կիրառելի են միայն այն դեպքում, երբ անձը «մեղադրվում է քրեական հանցագործության մեջ»:

24. Ուստի այս դրույթն ընդհանրապես կիրառելի չէ քաղաքացիական¹⁷, վարչական կամ կարգապահական վարույթների¹⁸, ինչպես նաև անչափահասներին հատուկ հաստատություններում պահման հետ

---

15. Մոնթթոնի պալատի փաստաբան, Լոնդոն:

16. Երևանի պետական համալսարանի դոցենտ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու:

17. *Romeo v. Italy* (որոշում), Գանգատ թիվ 23357/94, 17 մայիսի, 1995թ.: Այնուամենայնիվ, քաղաքացիական դատավարության կողմի՝ վկաներ կանչելու և իր գործը հաստատող այլ ապացույցներ ներկայացնելու իրավունքի ցանկացած սահմանափակում պետք է համապատասխանի արդար դատավարության սկզբունքներին՝ 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով, ներառյալ կողմերի իրավահավասարության սկզբունքը: *Stu*, օրինակ 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտման մասին եզրակացությունը՝ *Khrabrova v. Russia*, Գանգատ թիվ 18498/04, 2 հոկտեմբերի, 2012 թ.:

18. *Stamatiades v. Greece* (որոշում), Գանգատ թիվ 19937/92, 31 օգոստոսի, 1984թ.:

կապված վարույթների նկատմամբ¹⁹: Սակայն հարկ է նշել, որ վերջին դեպքում 6-րդ հոդվածի կիրառման նպատակով նման վարույթը կարող է համարվել «քրեական»՝ հաշվի առնելով մեղադրանքի և նշանակված պատժի բնույթն ու խստությունը, քանի որ Եվրոպական դատարանի կողմից այս հայեցակարգին տրվում է ինքնավար նշանակություն:²⁰

25. 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետը կիրառելի չէ նաև այնպիսի քրեական ընթացակարգերի նկատմամբ, որոնք ինքնին դատաքննություն չեն ենթադրում, ինչպես օրինակ՝ հանձնումը²¹ քրեական վարույթի համատեքստում կիրառված միջանկյալ միջոցը, որը, որպես ժամանակավոր միջոց, հիմնականում ուղղված է այն պահանջների պաշտպանությանը, որոնք հետագայում կարող են ներկայացվել տուժող երրորդ անձանց կողմից²², քրեական հետապնդման մարմինների կողմից անձի դեմ հարուցված քրեական հայցի քննությունը,²³ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքի բռնագրավումը:²⁴

26. Կասկածյալը չի կարող վկայակոչել 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետը այն դեպքում, երբ նրան չի հաջողվել առերեսվել վկաների²⁵ կամ սադրիչ գործակալի²⁶ հետ՝ քննիչ-դատավորի կողմից իրականացվող դատախոսմանը, այդ թվում էթե նրան նույնիսկ թույլ չեն տվել ներկա գտնվել այդ լսումներին:²⁷

27. Սակայն այն փաստը, որ նախքան դատավարությունը մեղադրյալի կամ նրա լիազորած անձի կողմից հնարավոր է եղել հարցաքննել որոշ վկաների, կարող է կարևոր լինել «Ալ-Խավաջայի թեստին» համապատասխանությունը որոշելու համար, էթե հարցաքննությունը

---

19. Nakach v. Netherlands (որոշում), Գանգատ թիվ 5379/02, 6 հունվարի, 2005թ.:

20. Տես, օրինակ, Ezei and Connors v. United Kingdom [GC], Գանգատ թիվ 39665/98, 9 հոկտեմբերի, 2003թ.: Cf. Zaloilo v. Netherlands (որոշում), Գանգատ թիվ 60035/12, 12 հունիսի, 2018թ., որտեղ բանտային խցում կալանքի տակ գտնվելու ժամկետը, որը հաշվի չէր առնվել օտարերկրացիների կալանավայրում անձի պահման ժամկետին, «քրեական» ձերբակալում չէր համարվել, ուստի 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետը այդ վարույթի նկատմամբ անկիրառելի էր համարվել:

21. Parlanti v. Germany (որոշում), Գանգատ թիվ 45097/04, 26 մայիսի, 2005թ.:

22. Dogmoch v. Germany (որոշում), Գանգատ թիվ 26315/03, 18 սեպտեմբերի, 2006թ.:

23. Novotka v. Slovakia (որոշում), Գանգատ թիվ 47244/99, 4 նոյեմբերի, 2003թ.:

24. Walsh v. United Kingdom (որոշում), Գանգատ թիվ 43384/05, 21 նոյեմբերի, 2006թ.:

25. Tangorre v. France (որոշում), Գանգատ թիվ 21798/93, 11 մայիսի, 1994թ., Owczarzak v. Poland (որոշում), Գանգատ թիվ 27506/95, 3 դեկտեմբեր, 1997թ.:

26. Van Campen v. Belgium (որոշում), Գանգատ թիվ 13107/87, 4 հոկտեմբերի, 1989թ.:

27. X. v. Federal Republic of Germany (որոշում), Գանգատ թիվ 8414/78, 4 հուլիսի, 1979թ.:

տեղի չի ունեցել բուն դատաքննության ժամանակ, և մինչդատական վարույթի ընթացքում տրված ցուցմունքները որոշ չափով հաշվի են առնվել:

28. Նաև՝ բացի այն դատավարության նկատմամբ կիրառելիություն-
նից, որտեղ անձը փաստացի դատվում է (և, հետևաբար, կարող է
դատապարտվել),²⁸ 6-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետի «դ» ենթակետից
բխող ընդհանուր պարտավորությունն առաջանում է, երբ այդ դա-
տավարության նպատակով անցկացվող վկաների հարցաքննությու-
նը տեղի է ունենում օտարերկրյա դատարանում:²⁹ Դրա հետևանքով
մեղադրյալի կամ նրա լիազորված անձի կողմից վկաներին առերես-
վելու սահմանափակումները կամ ընդհանրապես բացառումը հաշ-
վի են առնվում «Ալ-խավաջայի թեստը» կիրառելիս, եթե դատավճիռը
հիմնված է օտարերկրյա դատարանում տրված ցուցմունքների վրա:

29. «Ալ-խավաջայի թեստի» ապահովումն անհրաժեշտ է նաև այն
դեպքում, երբ դատավճիռը հիմնված է այնպիսի ցուցմունքների վրա,
որոնք ոստիկանությունը վերցրել է դատավարության երկրից բացի
որևէ այլ երկրում:³⁰

30. Նաև՝ մինչդատական փուլում ձեռք բերված ցուցմունքների օգ-
տագործումը վերաքննիչ վարույթում, առանց մեղադրյալի կողմից
դատավարության ժամանակ կամ ավելի ուշ փուլում դրանք վիճար-
կելու և համապատասխան վկաներին հարցման ենթարկելու հնա-
րավորության, նույնպես պահանջում է «Ալ-խավաջայի թեստի» կի-
րառում:³¹

31. Քրեական դատավարության օրենսգրքով հակընդդեմ հար-
ցաքննության իրավունքն ապահովված է ոչ միայն դատաքննության,

---

28. Այդ թվում՝ ոչ ծանր բնույթի իրավախախտումները, տես՝ *Borisova v. Bulgaria*, Գանգատ թիվ 56891/00, 21 դեկտեմբերի, 2006թ., *Marčan v. Croatia*, Գանգատ թիվ 40820/12, 10 հուլիսի, 2014թ.:

29. *Stu' X., Y. and Z. v. Austria* (որոշում), Գանգատ թիվ 5049/71, 5 փետրվարի, 1973թ., *V. Federal Republic of Germany* (որոշում), Գանգատ թիվ 11853/85, 13 հուլիսի, 1987թ., *Nemet v. Sweden* (որոշում), Գանգատ թիվ 17168/90, 7 հոկտեմբերի, 1991թ.:

30. *Stu' H.K. v. Netherlands* (որոշում), Գանգատ թիվ 20341/92, 6 հունվարի, 1993թ.:

31. Այդ սկզբունքն անտեսվել է *Einarsson v. Iceland* (որոշում) գործում, Գանգատ թիվ 22596/93, 5 ապրիլի, 1995թ., սակայն, անշուշտ, հաշվի է առնվել *Finkensieper v. Netherlands (Rep.)* գործում, Գանգատ թիվ 19525/92, 17 մայիսի, 1995թ.: Թեև վերջին դեպքում 6(1) և (3)(դ) հոդվածի խախտում դատարանի կողմից չի արձանագրվել, դատավճիռը եղել է նախքան «Շաջավիլիի թեստի» մշակումը, և նախկին Եվրահանձնաժողովի երեք անդամներ այդ առնչությամբ անհամաձայնություն են արտահայտել:

այլ նաև մինչդատական փուլում³², որտեղ կարող է կիրառվել հարցաքննության հատուկ ընթացակարգ³³, ինչպես նաև վերաքննիչ բողոքի քննության ընթացքում:³⁴

4. «ՎԿԱ» ՉԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

32. Եվրոպական դատարանը բազմիցս ընդգծել է, որ «վկա» հասկացությանը պետք է տրվի ինքնավար մեկնաբանություն, որպեսզի դրա մեկնաբանման հետ կապված ներպետական օրենսդրության սահմանափակումները պատճառ չհանդիսանան Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետի պահանջների խախտում արձանագրելու համար:³⁵

33. Ըստ Եվրոպական դատարանի՝ վկան այն անձն է, որի ցուցմունքները ընթերցվում են դատական նիստում, և որի ցուցմունքները, տրվել են դատարանի առջև, և հաշվի են առնվել դատարանի կողմից՝ անկախ այն հանգամանքից, թե այդ անձը մինչդատական վարույթում որևէ ցուցմունք տվել է, թե ոչ:³⁶ Այսպիսով, անձին վկա համարելու համար, եթե նա վկա չի հանդիսանում ըստ համապատասխան դատավարական օրենքի, կարևորն այն է, թե արդյոք այդ

32. Հոդված 326.3.

33. Հոդված 327, որը դիտարկվում է 206 - 223 կետերում:

34 Հոդված 365.

35. Տես, օրինակ,, Kostovski v. Netherlands [P], Գանգատ թիվ 11454/85, 20 նոյեմբերի, 1989թ., կետ 40, Windisch v. Austria, Գանգատ թիվ 12489/86, 27 սեպտեմբերի, 1990թ., կետ 23 և Damir Sibgatullin v. Russia, Գանգատ թիվ 1413/05, 24 ապրիլի, 2012թ., կետ 45:

36. Նույն տեղում: CM/Rec(2022)9 հանձնարարականը «վկա» է դիտում «յուրաքանչյուր անձի, որը տիրապետում է քրեական դատավարությանն առնչվող տեղեկությունների, որոնց մասին նա տվել է և/կամ կարող է տալ ցուցմունք (անկախ նրա կարգավիճակից և ցուցմունքի՝ ուղղակի կամ անուղղակի, բանավոր կամ գրավոր ձևից, ներպետական օրենսդրությանը համապատասխան), որի նկատմամբ «արդարադատության համակարգի հետ համագործակցող անձ» սահմանումը կիրառելի չէ: «Արդարադատության հետ համագործակցող անձ» հասկացությունը սահմանվում է որպես «անձ, որի նկատմամբ հարուցվել է քրեական գործ, կամ որը դատապարտված է հանցավոր խմբի կամ որևէ տեսակի հանցավոր միավորմանը մասնակցելու կամ կազմակերպված հանցավոր խմբի հանցանքների համար, բայց որը համաձայնել է համագործակցել քրեական արդարադատության մարմինների հետ, մասնավորապես՝ ցուցմունք տալ հանցավոր միավորման կամ խմբի կամ կազմակերպված հանցագործության կամ այլ ծանր հանցագործությունների մասին»: Նման անձինք Եվրոպական կոնվենցիայի իմաստով համարվում են «վկա», ընդ որում, «վկայի» և «արդարադատության համակարգի հետ համագործակցող անձի» միջև տարբերությունը զուտ Հանձնարարականի նպատակների համար է:

անձի ցուցմունքը Էական հիմք Է հանդիսանում դատավճռի կայացման համար, քանի որ այն հետագայում կհամարվի քրեական հետապնդման համար կարևոր ապացույց, որի նկատմամբ կիրառելի են Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետի «դ» ենթակետով նախատեսված երաշխիքները:³⁷

34. Ավելին, այդ նպատակի համար որևէ նշանակություն չունի այն փաստը, որ մեղադրանքի կողմի որոշ վկաներ ընդգրկվել են քրեական դատավարությունում որպես «քաղաքացիական կողմեր»՝ մեղադրանքի հաստատման դեպքում մեղադրյալից փոխհատուցում ստանալու նպատակով:³⁸

35. Արդյունքում Եվրոպական դատարանի կողմից որպես վկա են ճանաչվել՝ հանցակիցը³⁹, մեղադրյալը⁴⁰, փորձագետները⁴¹, կասկածյալները⁴², տուժողները⁴³, ընթերականները⁴⁴, ոստիկանության աշխատակա-

-
37. Kaste and Mathisen v. Norway, Գանգատ թիվ 18885/04, 9 նոյեմբերի, 2006թ., կետ 53: Տես նաև՝ Arlewin v. Sweden (որոշում), Գանգատ թիվ 32814/11, 2 փետրվարի, 2016թ., որում դատախազը միջնորդել էր, որ դատավարության ընթացքում ցուցադրվի հետևստահարողում, որտեղ անանուն անձինք մեղադրող կողմի դեմ ցուցմունքներ էին տալիս, սակայն այդ անձանցից ոչ մեկին որպես վկա չէր կանչել: Ինտերանքը բավարարվել էր, և հաղորդումը ցուցադրվել էր դատարանում՝ դատաքննության ընթացքում, որպեսզի դատարանի կողմից այն գնահատվի որպես ապացույց: Գործի կյուբերից չի երևում, որ դատախազը դատաքննության ընթացքում հատուկ անդրադարձել կամ վկայակոչել է այդ անձանց կողմից տրված ցուցմունքները, որոնք ներկայացված էին հետևստահարողման մեջ: Թեև Եվրոպական դատարանը համարել էր, որ նշված հանգամանքներում կասկածելի է, թե արդյոք անանուն անձինք կարո՞ղ են բավարար չափով առնչվել վարույթին, որպեսզի համարվեն «վկա»՝ 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետի իմաստով, այնուամենայնիվ, դատարանը ելնում էր այն ենթադրությունից, որ նրանք կարող են որպես այդպիսին դիտարկվել:
38. Տես, օրինակ, Kamasinski v. Austria, Գանգատ թիվ 9783/82, 19 դեկտեմբերի, 1989, C.G. v. Switzerland (որոշում), Գանգատ թիվ 18568/91, 1 դեկտեմբերի, 1993թ., Dmitrijevs v. Latvia (որոշում), Գանգատ թիվ 62390/00, 23 մայիսի, 2006թ.: Սակայն դատարանի կողմից նշանակված փորձագետի կողմից չեզոքության բացակայությունը կարող է հանգեցնել 6(1) հոդվածի խախտման, տես՝ Bönisch v. Austria, Գանգատ թիվ 8658/79, 6 մայիսի, 1985թ.:
39. Sacramati v. Italy (որոշում), Գանգատ թիվ 23369/94, 6 սեպտեմբերի, 1994թ., Damir Sibgatullin v. Russia, Գանգատ թիվ 1413/05, 24 ապրիլի, 2012թ.:
40. I. v. Switzerland (որոշում), Գանգատ թիվ 13972/88, 31 մայիսի, 1991թ., Trofimov v. Russia, Գանգատ թիվ 1111/02, 4 դեկտեմբերի, 2008թ.:
41. Bönisch v. Austria, Գանգատ թիվ 8658/79, 6 մայիսի, 1985թ., Doorson v. Netherlands, Գանգատ թիվ 20524/92, 26 մարտի, 1996թ.:
42. I.T.L.H. v. Finland (որոշում), Գանգատ թիվ 22183/93, 18 հոկտեմբերի, 1995թ.:
43. Vladimir Romanov v. Russia, Գանգատ թիվ 41461/02, 24 Հուլիսի 2008 and Nevzlin v. Russia, Գանգատ թիվ 26679/08, 18 հունվարի, 2022թ.:
44. Murtazaliyeva v. Russia [Մեծ պալատ], Գանգատ թիվ 36658/05, 18 դեկտեմբերի, 2018թ.: «Ընթերակվաները քննիչի կողմից հրավիրվում են որպես քննչական միջոցառման չեզոք դիտորդներ: Նրանք չեն համարվում մեղադրական կամ պաշտպանական կողմի վկաներ, քանի որ, ի տարբերություն գործով փաստացի վկաների, նրանք գործի մասին տեղեկություն չունեն և ցուցմունք չեն տալիս գործի հանգամանքների կամ ամբաստանյալի մեղավորության կամ անմեղության մասին» (կետ 136):

տակիցները⁴⁵, և ցանկացած այլ անձինք, որոնց ցուցմունքները վերցվել են ոստիկանության կամ քննիչ-դատավորի կողմից և այնուհետև օգտագործվել որպես ապացույց⁴⁶:

36. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը վկային⁴⁷, տուժողին⁴⁸, մեղադրյալին⁴⁹ և փորձագետին⁵⁰ դիտարկում է որպես քրեական դատավարության մեջ ներգրավված անկախ մասնակիցներ: Հետևաբար, Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետով նախատեսված իրավունքի իրացումն ապահովելու համար մեղադրյալին պետք է հնարավորություն տրվի հակընդդեմ հարցման ենթարկել նախորդ կետում նշված անձանց, եթե մեղադրյալի դատապարտումը կամ վերանայման արդյունքում դատավճիռն անփոփոխ թողնելը կարող է հիմնվել նրանց ցուցմունքի վրա:

37. Եվրոպական դատարանն «Ավագյանն ընդդեմ Հայաստանի»⁵¹ գործով արձանագրել էր Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետի «դ» ենթակետի խախտում, երբ մի քանի փորձագետների հակընդդեմ հարցման ենթարկելու մասին դիմումատուի դիմումը մերժվել էր առաջին ատյանի դատարանի կողմից, սակայն դատարանը, այնուամենայնիվ, հիմնավորել էր դիմումատուի մեղքը՝ հիմնվելով այդ փորձագետների եզրակացությունների վրա, որոնք հրապարակվել էին դատաքննության ընթացքում:

38. Ապագայում նման խախտման հնարավորությունը բացառելու համար ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը նախատեսում է, որ այն դեպքում, երբ կողմը միջնորդել է կատարել եզրակացությունը կամ կարծիքը տված փորձագետի հարցաքննություն, այդ ապացույցը չի կարող օգտագործվել առանց տվյալ փորձագետի հարցաքննության:⁵² Սա նշանակում է, որ փորձագետի կարծիքը կամ եզրակացությունը չի կարող օգտագործվել մեղադրական դատավճիռը հաստատելու համար, եթե մեղադրյալը ցանկանում է հարցաքննել իրեն այդ

---

45. Ürek and Ürek v. Turkey, Գանգատ թիվ 74845/12, 30 հուլիսի, 2019թ.:

46. Slobodan v. Netherlands (որոշում), թիվ 29838/96, 15 հունվարի, 1997թ.:

47. Հոդված 57:

48. Հոդված 6.26:

49. Հոդված 6.22:

50. Հոդված 59:

51. Գանգատ թիվ 1837/10, 22 նոյեմբերի, 2018թ.:

52. Հոդված 332.3.

կարծիքի կամ եզրակացության վերաբերյալ, սակայն դատարանն այդ նպատակով չի կարողանում ապահովել վերջինիս ներկայությունը համապատասխան վարույթում:

39. Ավելին, 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետը կիրառելիս Եվրոպական դատարանը որևէ տարբերություն չի դնում մի կողմից վկայի՝ արձանագրված ցուցմունքի կամ ճանաչման ընթացակարգի և առերեսման արդյունքի միջև, քանի որ դրանք բոլորն էլ քրեական դատավարության ընթացքում մեղադրյալի դեմ ապացույցների հիմք կարող են հանդիսանալ:⁵³

40. Ավելին, այս դրույթը կիրառելի է նաև փաստաթղթային ապացույցների⁵⁴ և բնօրինակ փաստաթղթերի և համակարգչային ֆայլերի նկատմամբ, որոնք վերաբերում են մեղադրյալի դեմ քրեական մեղադրանքներին:⁵⁵ Այդպես, 6-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետի «դ» ենթակետի խախտման արձանագրումը «ՉԱՊ» ՍՊԸ-ն ընդդեմ Հայաստանի⁵⁶ գործում մասամբ հիմնված է դիմումատու ընկերության՝ տեղեկատվության իսկությունը վիճարկելու անկարողության փաստի վրա, ընդ որում, այդ տեղեկատվությունը տրամադրվել էր մի անձի կողմից, որը մեղադրյալն էր դեմ որևէ ցուցմունք չէր տվել, թեև այդ տեղեկությունը վերջինիս դեմ վարույթում ապացույց էր հանդիսացել:

41. Նմանապես, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով ցուցմունքն ընդգրկում է համապատասխան ապացուցողական գործողության ժամանակ մեղադրյալի, վկայի կամ տուժողի կողմից գրավոր կամ բանավոր տրամադրված տեղեկատվությունը,⁵⁷ և ձերբակալված անձի, մեղադրյալի, վկայի կամ տուժողի կողմից հարցաքննության, առերեսման կամ տեղում ցուցմունքների ստուգման, փորձագետի հարցաքննության ընթացքում գրավոր կամ բանավոր հաղորդված և պատշաճ արձանագրված տվյալները⁵⁸: Արդյունքում մեղադրյալին նաև պետք է հնարավորություն տրվի հարցեր տալ՝ կապված վարույթի նյութերում արտացոլված նման ցուցմունքների հետ:

42. Բացի այդ, քրեական դատավարության օրենսգրքը սահմա-

53. *Vanfuli v. Russia*, Գանգատ թիվ 24885/05, 3 նոյեմբերի, 2011թ., կետ 110:

54. *Perna v. Italy* [GC], Գանգատ թիվ 48898/99, 6 մայիսի 2003թ., 25-32 կետեր:

55. *Georgios Papageorgiou v. Greece*, Գանգատ թիվ 59506/00:

56. Գանգատ թիվ 15485/09, 4 մայիսի, 2017թ.:

57. Հոդվածներ 88-90:

58. Հոդված 6.51:

նում է, որ քրեական հետապնդման մարմնի աշխատակցի կողմից կազմված փաստաթուղթը չի կարող օգտագործվել, եթե առկա է նշված ապացույցների ձեռքբերման կամ ամրագրման ընթացակարգի առերևույթ խախտում, և մեղադրյալը հնարավորություն չի ունեցել հարցաքննել այն ձեռք բերած կամ կազմած պաշտոնատար անձին:⁵⁹

Դ. ՎԿԱՆԵՐԻՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ՀՐԱՎԻՐԵԼԸ ԵՎ ՀԱՐՑԱՔՆՆԵԼԸ

43. Իր օգտին ցուցմունք տվող վկաների ներկայությունը դատարանում ապահովելու և նրանց հարցման ենթարկելու մեղադրյալի իրավունքի իրացման հարցում Եվրոպական դատարանի սկզբնական մոտեցումն այն էր, թե արդյոք մեղադրյալը հիմնավորել է վկային դատարան կանչելու իր միջնորդությունը՝ նշելով դրա կարևորությունը «ճշմարտության հաստատման համար» և թե արդյոք վկային կանչելու մերժումը չի խախտել դատավարության ընդհանուր արդարացիությունը:⁶⁰

44. Հետագայում Եվրոպական դատարանը հստակեցրել է իր մոտեցումը՝ ձևակերպելով եռատարր թեստ՝ պարզելու, թե արդյոք տեղի է ունեցել 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետով սահմանված իրավունքի խախտում:⁶¹

45. Այդ մոտեցումը կիրառելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել հետևյալը.

1. Արդյո՞ք վկային հարցաքննելու միջնորդությունը բավականաչափ պատճառաբանված է և առնչվում է մեղադրանքի առարկային:
2. Արդյո՞ք ներպետական դատարանները դիտարկել են ցուցմունքի վերաբերելիությունը և բավարար պատճառաբանություններ են ներկայացրել դատավարության ժամանակ վկային

59. Հոդված 331, 4-րդ և 5-րդ կետեր:

60. *Perna v. Italy* [GC], Գանգատ թիվ 488898/99, 6 մայիսի, 2003թ.:

61. *Murtazaliyeva v. Russia* [GC], Գանգատ թիվ 36658/05, 18 դեկտեմբերի, 2018թ.:

չհարցաքննելու իրենց որոշման համար:

3. Արդյո՞ք վկային չհարցաքննելու ներպետական դատարանների որոշումը խաթարել է դատավարության ընդհանուր արդարացիությունը:

Բավականաչափ պատճառաբանված և վերաբերելի

46. Ինչ վերաբերում է առաջին տարրին, Եվրոպական դատարանը նշել է, որ ուշադրության կենտրոնում պետք է լինեն ոչ միայն պաշտպանության կողմի այն միջնորդությունները, որոնք վերաբերում են գործի ելքի վրա ազդեցություն ունեցող վկաներին կանչելուն, այլ նաև այն միջնորդությունները, որոնք վերաբերում են այն վկաների հարցաքննությանը, որոնցից կարելի է ողջամտորեն ակնկալել, որ լրացուցիչ կշիռ կհաղորդեն պաշտպանության հիմնավորումներին՝ ելևեղով գործի հանգամանքներից:

47. Շատ դեպքերում դա, ըստ էության, պահանջում է կոնկրետ հիմնավորումներ առ այն, թե վկայի ցուցմունքը ինչ լրացուցիչ կշիռ կհաղորդի պաշտպանության կողմի հիմնավորումներին:⁶²

48. Այդուհանդերձ, հոգուտ մեղադրյալի այլուրեքության ցուցմունքներ տալու⁶³ կամ մեղադրող կողմի ներկայացրած ապացույցների արժանահավատությունը կասկածի տակ դնելու համար⁶⁴ վկային դատարան հրավիրելու միջնորդությունը պետք է լինի բավականաչափ հիմնավորված և վերաբերելի մեղադրանքի առարկային:

49. Ավելին, որոշ դեպքերում պաշտպանության կողմի վկայի ցուցմունքների կարևորությունն այնքան ակնհայտ է, որ նույնիսկ սուղ պատճառաբանությունը պետք է բավարար համարվի:⁶⁵

50. Միևնույն ժամանակ, 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետը

---

62. Որև, առերևույթ, տեղի չի ունեցել *Murtazaliyeva v. Russia, Madatov v. Azerbaijan* (որոշում), Գանգատ թիվ 29656/07, 5 մարտի, 2019թ., *Sigurður Einarsson and Others v. Iceland*, Գանգատ թիվ 39757/15, 4 հունիսի, 2019թ., *Nevzlin v. Russia*, Գանգատ թիվ 26679/08, 18 հունվարի, 2022թ. գործերում:

63. *Stu' Bregvadze v. Georgia*, Գանգատ թիվ 49284/09, 17 հունվարի, 2019թ., *Bosak and Others v. Croatia*, Գանգատ թիվ 40429/14, 6 հունիսի, 2019թ.:

64. *Stu' Popov v. Russia*, Գանգատ թիվ 26853/04, 13 հունիսի, 2006թ., *Polyakov v. Russia*, Գանգատ թիվ 77018/01, 29 հունվարի, 2009թ.:

65. *Stu' Salogub v. Ukraine* (որոշում), Գանգատ թիվ 21971/10, 10 դեկտեմբերի, 2019թ., որը վերաբերում էր վարչական իրավախախտման վերաբերյալ արձանագրությունը կազմելու ժամանակ ներկա գտնվողին հարցաքննելու միջնորդությանը:

կիրառելու համար անհրաժեշտ է վկային դատարան հրավիրելու և հարցաքննվելու պաշտոնապես ձևակերպված միջնորդություն:⁶⁶

51. Միջնորդության հեղինակը նաև համապատասխան մանրամասներ է ներկայացնում հրավիրվող վկաների ինքնության⁶⁷ և նրանց հետ կապի միջոցների մասին⁶⁸, դրանց առկայության դեպքում: Բացի այդ, պաշտպանության կողմը պետք է ցույց տա, թե ինչու չի կարողացել ինքնուրույն ձեռք բերել տվյալները վկայի ինքնության մասին, որին ցանկանում է հարցաքննել:⁶⁹

52. Վկայի ցուցմունքը դիտվել է որպես մեղադրանքի առարկային չվերաբերող, եթե այն վերաբերել է անթույլատրելի ապացույցներին⁷⁰ կամ առնչություն չի ունեցել ենթադրյալ հանցագործության կատարմանը⁷¹ կամ տրվել է մեկի կողմից, ով ներկա է եղել միայն մեղադրյալին ձերբակալելիս, այլ ոչ թե այն պահին, երբ նա կատարել է ենթադրյալ հանցագործությունը:⁷²

53. Նաև, վկայի ցուցմունքը, ում մասնակցությունը դատավարությանը պահանջել է մեղադրյալը, ընդունելի չի համարվել, երբ այն զուտ վերաբերել է արդեն իսկ ապացուցված փաստին⁷³ կամ գործի նույն հանգամանքներին, որոնք արդեն լուսաբանվել էին մամուլում, որոնք մեղադրյալի միջնորդությամբ ընդունվել էին որպես փաստեր,⁷⁴ կամ որևէ բան չէին ավելացրել արդեն լսված վկաների ցուցմունքներին:⁷⁵

---

66. Որև, ըստ Եռթյան, տեղի չի ունեցել *Albert and Le Compte v. Belgium* [P], Գանգատ թիվ 7299/75, 10 փետրվարի 1983թ. *Dorokhov v. Russia*, Գանգատ թիվ 66802/01, 14 փետրվարի, 2008թ., *Sharkunov and Mezentsev v. Russia* (որոշում), Գանգատ թիվ 75330/01, 2 հուլիսի, 2009թ. գործերում: Եթե նման միջնորդությունը չի ներկայացվել, հետագայում հնարավոր չէ բողոքել, որ հնարավոր չի եղել հարցաքննել կոնկրետ վկային, քանի որ մեղադրող կողմը նրան չի կասել: *Steu Fagan v. United Kingdom* (որոշում), Գանգատ թիվ 12508/86, 6 մարտի, 1987թ., *M.H. v. United Kingdom* (որոշում), Գանգատ թիվ 28572/95, 17 հունվարի, 1997թ.:

67. *Sacramati v. Italy* (որոշում), Գանգատ թիվ 23369/94, 6 սեպտեմբերի, 1994թ.:

68. *X. v. Federal Republic of Germany* (որոշում), Գանգատ թիվ 4078/69, 14 հուլիսի, 1970թ.:

69. *Foster v. United Kingdom* (որոշում), Գանգատ թիվ 24725/94, 11 հունվարի, 1995թ.:

70. *Հարությունյանն ընդդեմ Հայաստանի* (որոշում), Գանգատ թիվ 36549/03, 5 հուլիսի, 2005թ.:

71. *Gorgievski v. "the former Yugoslav Republic of Macedonia"*, Գանգատ թիվ 18002/02, 16 հուլիսի, 2009թ. (կաշառք պահանջելը):

72. *Salduz v. Turkey* (որոշում), Գանգատ թիվ 36391/02, 28 մարտի, 2006թ.:

73. *D.I. v. Germany* (որոշում), Գանգատ թիվ 26551/95, 26 հունիսի, 1996թ.:

74. *Sokolowski v. Poland* (որոշում), Գանգատ թիվ 759551/01, 1 հունիսի, 2004թ.:

75. *Rönkä v. Finland* (որոշում), Գանգատ թիվ 30541/96, 4 մարտի, 1998թ.:

Դատարանի որոշումը

54. Թեստի երկրորդ տարրի իմաստով ակնկալվում է, որ երբ պաշտպանության կողմը ներկայացնում է վկային հարցման ենթարկելու բավականաչափ հիմնավորված միևնույնություն, գործը քննող դատարանը պարտավոր է մանրակրկիտ ուսումնասիրել միջնորդության հետ կապված բոլոր հարցերը: Ցանկացած այդպիսի ուսումնասիրություն ենթադրում է գործի հանգամանքների դիտարկում: Ընդ որում, դատարանի հիմնավորումը ընդգրկելիության և մանրամասնության առումով պետք է համապատասխանի պաշտպանության կողմի բերած փաստարկներին:

55. Մասնավորապես, երբ պաշտպանության կողմը ներկայացնում է ամուր և ծանրակշիռ փաստարկներ, դատարանը պետք է դրանք մանրազնին ուսումնասիրի, իսկ վկային հարցաքննելու միջնորդությունը մերժելու դեպքում ներկայացնի համոզիչ փաստարկներ:⁷⁶ Մյուս կողմից՝ պաշտպանության կողմի միջնորդությունը սահմանափակ և անորոշ լինելու դեպքում ոչ շատ մանրամասն հիմնավորումը ևս ընդունելի է:⁷⁷

56. Մյուս կողմից՝ միջնորդությունը մերժելը ընդունելի չէ, ընթացակարգային պահանջների խախտման պատճառաբանությամբ:⁷⁸ Մերժումն ընդունելի չէ նաև այն դեպքում, երբ հիմնավորումը հակասական է և անհիմն⁷⁹, կամ երբ հիմնավորումը, ըստ էության, բացակա-

---

76. Տես, օրինակ, *Bosak and Others v. Croatia*, Գանգատ թիվ 40429/14, 6 հունիսի, 2019թ. (որտեղ մեղադրյալի՝ հանցագործություն չկատարելու մասին պնդումները պաշտպանող վկաներին լսելու մերժումը հիմնավորվել էր այլ վկաների հակառակ ցուցմունքների առկայությամբ, որոնք արդեն լսվել էին դատարանի կողմից) և *Salogub v. Ukraine* (որոշում), Գանգատ թիվ 21971/10, 10 դեկտեմբերի, 2019թ. (որտեղ դատարանը մեղադրյալի մեղքը հաստատված էր համարել վարչական իրավախախտման արձանագրության մեջ նրա գրավոր տրված ցուցմունքների հիման վրա, որոնք մեղադրյալը չէր վիճարկել):

77. Տես՝ *Sigurður Einarsson and Others v. Iceland*, Գանգատ թիվ 39757/15, 4 հունիսի, 2019թ.:

78. *Bregvadze v. Georgia*, Գանգատ թիվ 49284/09, 17 հունվարի, 2019թ.:

79. Տես՝ *Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia* (Գանգատ թիվ 2), Գանգատ թիվ 51111/07, 14 հունվարի, 2020թ.:

Մերժման հետևանքները

57. Թեստի երրորդ տարրը շեշտը դնում է դատավարության ընդհանուր արդարացիության առումով վկային հարցաքննելու մերժման հետևանքների վրա և, ըստ այդմ, պահանջում է վարույթի ընթացքին անդրադառնալ ամբողջականորեն, այլ ոչ թե որպես որևէ կոնկրետ հարցի կամ միջադեպի առանձին դիտարկում: Դա արտացոլում է այն ընդհանուր մոտեցումը, որը ներկայումս որդեգրվել է Եվրոպական դատարանի կողմից 6-րդ հոդվածի կիրառման պարագայում:

58. Այս շեշտադրումը բացատրելիս Եվրոպական դատարանն ընդգծել է, որ թեև իր այդ չափորոշչի առաջին երկու տարրերի վերաբերյալ եզրակացությունները, ընդհանուր առմամբ, հստակորեն մատնանշում են, թե արդյոք վարույթն արդար է եղել, չի կարելի բացառել, որ որոշ, բացառիկ դեպքերում, արդարության նկատառումներից ելնելով, հնարավոր է հանգել հակառակ եզրակացության:

59. Վարույթի արդարացիությունը գնահատելիս Եվրոպական դատարանը, ամենայն հավանականությամբ, հաշվի կառնի հետևյալ գործոնները. արդյո՞ք մեղադրյալը ստացել է փաստաբանների աջակցություն, արդյո՞ք կարողացել է արդյունավետ իրականացնել իր պաշտպանությունը, և թե արդյո՞ք նա կարող էր առերեսվել և հարցման ենթարկել իր դեմ ցուցմունք տվող վկաներին, անարգել մեկնաբանել մեղադրական ապացույցները, ներկայացնել ընդունելի համարվող ապացույցներ և դատարանին ներկայացնել իրադարձությունների մասին իր վարկածը, ինչպես նաև մեղադրյալի դեմ ծանրակշիռ ապացույցների առկայությունը:⁸¹

60. Սակայն, մեղադրողի կողմից ապացույցները չիրապարակելու հետևանքով հնարավոր վկայի գոյության մասին անտեղյակ լինե-

---

80. Տես՝ *Vidal v. Belgium*, Գանգատ թիվ 12351/86, 22 ապրիլի, 1992թ., որտեղ խնդրո առարկա կետը դատավճռում ընդհանրապես չէր հիշատակվել: Սակայն *Dorokhov v. Russia*, Գանգատ թիվ 66802/01, 14 փետրվարի, 2008թ. գործում, որտեղ իրավիրված վկաների ցուցմունքները, ամենայն հավանականությամբ, չէին հանգեցնի մեղադրյալի արդարացմանը, քանի որ Նրա մեղադրական դատավճռի հիմքում ստույգ ապացույցներ էին, Եվրոպական դատարանը, ի տարբերություն *Vidal v. Belgium* գործի, չի արձանագրել 6-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետի «դ» ենթակետի խախտում համարելով, որ պաշտպանության միջնորդած վկաներին դատարան կանչելու ըստ Էության՝ մերժումը չի ազդել դատավարության ընդհանուր արդարության վրա:

81. Ինչ վերաբերում է վերջինին, տես՝ նախորդ ծանոթագրությունը:

լու պատճառով մեղադրյալի կողմից նրան դատարան հրավիրելու և հարցման ենթարկելու անկարողությունը հակասում է զենքերի հավասարության սկզբունքին և ,հետևաբար, 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում է:⁸²

Ե.ՎԿԱՅԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

61. Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքում հաստատված է, որ մինչև մեղադրյալին դատապարտելը, մեղադրյալի դեմ բոլոր ցուցմունքները հրապարակվում են դատարանում վերջինիս ներկայությամբ, որպեսզի նա կարողանա ներկայացնել դրանք հերքող սեփական փաստարկները:⁸³

62. Թե որքանով է 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետի հետ համատեղելի այն, որ դատավճիռը հիմնված է ոստիկանությանը, գործը քննող դատավորին կամ դատախազին տրված ցուցմունքների վրա՝ առանց մեղադրյալի կողմից փաստարկների ներկայացման հնարավորության, քննարկվում է հաջորդ բաժնում:

63. Որպես կանոն, այդպիսի իրավիճակ առաջանում է այն դեպքերում, երբ վկան ընդհանրապես ներկա չի գտնվում դատախոսներին:

64. Թերևս, դա կարող է տեղի ունենալ նաև այն դեպքում, երբ, չնայած վկայի՝ դատական նիստին փաստացի մասնակցությանը, հանգամանքները կամ այն եղանակը, որով անցկացվում է հարցաքննությունը, ենթակա են սահմանափակումների, որի պատճառով դրա արդյունքը զրոյական է դառնում: Ուստի անհրաժեշտ է հաշվի առնել, թե որ պարագայում քննության անցկացման հանգամանքների կամ եղանակի սահմանափակումները կհանգեցնեն նման արդյունքի:

---

82. *Stu' J.L., G.M.R. and A.K.P. v. United Kingdom* (որոշում), Փանգատ թիվ 29522/95, 9 ապրիլի, 1997թ., որում նման վկաների առկայությունը հայտնի էր մեղադրող կողմին, բայց վերջինս չէր հիմնվում վերջիններիս վրա՝ համարելով, որ նրանց ապացույցները չեն կարող դրվել մեղադրանքի հիմքում: Եվրոպական դատարանը գտել էր, որ սկզբնական վարույթում առկա այս թերությունը վերացվել էր Վերաքննիչ դատարանում անցկացված հետագա վարույթում: Համեմատության համար տես՝ *Wotherspoon v. United Kingdom* (որոշում), Փանգատ թիվ 22112/93, 12 ապրիլի, 1996թ., որտեղ մեղադրող կողմի որոշ վկաների ցուցմունքների անընդունելիության հիմնավորումը համարվել է անհիմն:

83. *Schatschaschwili v. Germany* [GC], Փանգատ թիվ 9154/10, 15 դեկտեմբերի, 2015թ., կետ 103:

65. Մեղադրող կողմի վկաներին հարցաքննելու իրավունքը միշտ չէ, որ նշանակում է, որ դրա անցկացման հանգամանքների եղանակի նկատմամբ չեն կարող դրվել որոշակի սահմանափակումներ: Նման սահմանափակումների կիրառումը չի նշանակում, որ 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետի նպատակներով համապատասխան վկաների հարցաքննությունն ընդհանրապես չի անցկացվել:

Հետաձգում

66. Հնարավոր է, որ մինչև համապատասխան գործով դատաքննությունը սկսվելը, վկան մոռանա գործի որոշ հանգամանքներ, այդ թվում այն հարցերի վերաբերյալ, որոնք կարող են օգտակար լինել պաշտպանության կողմին:

67. Սակայն դա չի նշանակում, որ վկային հարցման չեն ենթարկել, հատկապես, եթե նրան դեռևս հնարավոր է եղել հարցաքննել գործին ամնչվող իրադարձությունների վերաբերյալ և անհամապատասխանություններ հայտնաբերել ցուցմունքների միջև:⁸⁴ Անշուշտ, վկայի տրված ցուցմունքների արժանահավատության վրա ազդող գործոնները դատարանի կողմից չքննարկվելը կարող է հանգեցնել Եվրոպական դատարանի այն եզրակացության, որ գործով վճիռը բավականաչափ հիմնավորված չէ և, հետևաբար, 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջներին չի համապատասխանում:⁸⁵

Ժամանակային սահմանափակումներ

68. Հավանաբար, չի եղել որևէ նախադեպ, երբ Եվրոպական դատարանի ամջև ներկայացվեր բողոք առ այն, որ մեղադրող կողմի վկաների հարցաքննության համար հատկացված ժամանակը բավարար չի եղել պաշտպանության կողմի կարևոր հարցերին անդրադառնալու համար:

69. Թեև մեկ դեպքում նման հարց բարձրացվել էր պաշտպանու-

---

84. Տե՛ս *F.K. v. Austria* (որոշում), Գանգատ թիվ 16925/90, 11 մայիսի, 1994թ. և *Papon v. France* (Գանգատ թիվ 2), (որոշում), Գանգատ թիվ 54210/00, 15 նոյեմբերի, 2001թ.: Երկու գործերն էլ վերաբերում էին պաշտպանության կողմի վկաներին, բայց, անկասկած, մեղադրող կողմի վկաների վրա ազդող վերհիշելու դժվարությունների վերաբերյալ կտարածվեր նույն մտտեցումը:

85. Տե՛ս, օրինակ, *Gradinar v. Moldova*, Գանգատ թիվ 7170/02, 8 ապրիլի, 2008թ., *Adžarić v. Croatia*, Գանգատ թիվ 20883/09, 13 դեկտեմբերի, 2011թ.:

թյան կողմի վկաների հարցաքննության առնչությամբ և համարվել էր, որ դիմումատուն չի ապացուցել, որ հարցաքննության համար հատկացված ժամանակը անբավարար է եղել:⁸⁶ Այդուհանդերձ, մեղադրող կողմի վկայի հարցաքննության ժամանակի անհարկի կրճատումը կարող է հանգեցնել այն եզրակացության, որ հարցաքննությունը, ըստ էության, ընդհանրապես չի անցկացվել, քանի որ մեղադրյալին պետք է համապատասխան և բավարար հնարավորություն տրվի՝ վիճարկելու և հարցաքննելու իր դեմ ցուցմունք տված վկային:

Հարցաքննության ընդհանուր կարգը

70. Մեղադրող կողմի վկային հարցաքննելիս հարցաքննության ընդհանուր կարգի սահմանափակումները, անկասկած, կարող են հանգեցնել այն եզրակացության, որ պաշտպանության կողմին, ըստ էության, ընդհանրապես չի հաջողվել նրան հարցաքննել:

71. Սակայն երբ դատարարանը պաշտպանության կողմին արգելում է տալ գործին չառնչվող հարցեր⁸⁷ կամ հարցեր, որոնք «ուղղորդող, անտեղի և/կամ անհարկի են»,⁸⁸ նման եզրակացություն չի արվում:

72. Բացի այդ, Եվրոպական դատարանը վիճելի չի համարել բողոքաբերի՝ հարցաքննության հնարավորության սահմանափակումը ենթադրյալ սեռական հանցագործություններին առնչվող դեպքերում տուժողի սեռական պատմության և հատկանիշների վերաբերյալ, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ գործը վարող դատարանը դա համարել է ընդունելի և կարևոր:⁸⁹

73. Հավասարապես այն սահմանները, որոնք կարող էին թույլատրվել մեղադրյալի արդյունավետ պաշտպանություն իրականացնելու հնարավորություն տալու համար, համարվել են գերազանցված, երբ մեղադրյալը, հարցաքննելով սեռական ոտնձգության ենթադրյալ տուժողին, վիրավորական ակնարկներ է արել վերջինիս վերաբերյալ, և դատարանի չմիջամտելը նպաստել է այն բանին, որ խախտվել է

86. *A.-J. v. France* (որոշում), Գանգատ թիվ 11794/85, 2 մայիսի, 1988թ.:

87. *Higgins v. United Kingdom* (որոշում), Գանգատ թիվ 17120/90, 3 դեկտեմբերի, 1990թ., *Van Hoffen v. Liechtenstein*, Գանգատ թիվ 5010/04, 27 հուլիսի, 2006թ.:

88. *De Kok v. Netherlands* (որոշում), Գանգատ թիվ 30059/96, 26 փետրվարի, 1997թ.

89. *Oyston v. United Kingdom* (որոշում), Գանգատ թիվ 42011/98, 22 հունվարի, 2002թ.: *Judge v. United Kingdom* (որոշում), Գանգատ թիվ 35863/10, 8 փետրվարի, 2011թ.:

տուժողի անձնական կյանքը հարգելու իրավունքը:⁹⁰ Ինչպես ընդգծել է Եվրոպական դատարանը, հակընդդեմ հարցաքննությունը չպետք է կիրառվի որպես վկաներին վախեցնելու կամ նվաստացնելու միջոց:⁹¹

74. Մյուս կողմից, դատավորի կողմից մեղադրող կողմի վկային տրված անվերապահ թույլտվությունը՝ հրաժարվելու պաշտպանության կողմի հարցերին պատասխանելուց՝ կապված ենթադրյալ հանցագործությունների կատարման հանգամանքների հետ, ինչպես նաև դատավորի արգելքը՝ հարցաքննել վկային որոշ հանգամանքների վերաբերյալ, քանզի դա կարող էր խաթարել վերջինիս արժանահավատությունը, վստահությունը, հավասարազոր էր հակընդդեմ հարցաքննության անհիմն սահմանափակման:⁹²

75. Քրեական դատավարության օրենսգրքում հարցաքննության ընդհանուր կարգի սահմանափակումները վերաբերում են միմիայն ուղղորդող և վարույթին չվերաբերող հարցերին: Նման հարցերը նախագահող դատավորը իրավասու է հանել կողմի միջնորդությամբ կամ սեփական նախաձեռնությամբ:⁹³ Սակայն ուղղորդող հարցերի սահմանափակումը կիրառելի է միայն վկայի ուղիղ հարցաքննության դեպքում, իսկ այլ դեպքերում ուղղորդող հարցեր տալն իրավաչափ է:⁹⁴

Պատական միջամտություններ

76. Եվրոպական դատարանը նաև ընդունում է, որ հնարավոր է, որ դատավորի միջամտությունների բնույթի և հաճախականության արդյունքում մեղադրող կողմի վկայի հակընդդեմ հարցաքննության արդյունավետությունը խաթարվի:⁹⁵

Պատասխանելուց հրաժարվելը

77. Որոշ դեպքերում հակընդդեմ հարցաքննությունը կարող է նաև

90. *Y. v. Slovenia*, Գանգատ թիվ 41107/10, 28 մայիսի, 2015թ.:

91. Նույն տեղում, կետ 108:

92. *Pichugin v. Russia*, Գանգատ թիվ 38623/03, 23 հոկտեմբերի, 2012թ.:

93. Հոդված 326.4:

94. Հոդված 326.5:

95. Այս հարցը բարձրացվել էր հետևյալ գործի շրջանակներում. *C.G. v. United Kingdom*, Գանգատ թիվ 43373/98, 19 դեկտեմբերի, 2001թ.: Սակայն Եվրոպական դատարանը չգտավ, որ այդ գործով դատական միջամտությունները, լինելով ավելորդ և ոչ տեղին, դատավարությունն ընդհանուր առմամբ ոչ արդար էին դարձրել:

գրոյացվել, երբ մեղադրող կողմի վկայի՝ պաշտպանության կողմի հարցերին պատասխանելուց հրաժարվելը բացատրվում է թույլատրելի համարվող այնպիսի պատճառներով, ինչպիսիք են, օրինակ, հաշվեհարդարից վախը, չափազանց ցավոտ լինելը կամ ինքնամեղադրանքի հանգեցնելու մտավախությունը:⁹⁶

78. Սակայն դա ակնհայտորեն կախված կլինի այն հանգամանքից, թե որքանով է ծանրակշիռ հարցաքննության ընթացքում պաշտպանության կողմի առաջ քաշած հարցերին պատասխանելուց հրաժարվելը:

Մեղադրյալի նկատմամբ սահմանափակումները

79. Մեղադրյալի կողմից մեղադրանքի կողմի վկային անձամբ ուղղակիորեն հարցաքննելու սահմանափակումը անընդունելի չի համարվել այն դեպքում, երբ վկան գործով եղել է նաև մեղադրյալ⁹⁷ կամ առանձին քրեական գործով անցնող կասկածյալ⁹⁸, կամ ունեցել է անանուն մնալու հիմնավորված պատճառ⁹⁹, կամ սեռական ոտնձգությունների հետ կապված դեպքերում¹⁰⁰, ինչպես նաև՝ երբ հարցաքննության սահմանափակումը եղել է նրա փաստաբանի կամ դատավորի նախաձեռնությամբ:¹⁰¹ Դա նաև հաստատվել է CM/Rec (2022) 9 հանձնարարականում:¹⁰²

96. *Pichugin v. Russia*, Գանգատ թիվ 38623/03, 23 հոկտեմբերի, 2012թ., կետ 203.:

97. *Dankovsky v. Germany* (որոշում), Գանգատ թիվ 36689/97, 29 հունիսի, 2000թ., համարվել էր, որ սահմանափակումը կատարվել էր դատավարության պատշաճ անցկացման ընդհանուր շահերից ելնելով:

98. *El Khoury v. Germany*, Գանգատ թիվ 8824/09, 9 հուլիսի, 2015թ.:

99. *Doorson v. Netherlands*, Գանգատ թիվ 20524/92, 26 մարտի, 1996; *Sarkizov and Others v. Bulgaria*, Գանգատ թիվ 37981/06, 17 ապրիլի, 2012թ., *Pesukic v. Switzerland*, Գանգատ թիվ 25088/07, 6 դեկտեմբերի, 2012թ.:

100. Տես, օրինակ, *S.N. v. Sweden*, Գանգատ թիվ 34209/96, 2 Հուլիսի, 2002; *Accardi and Others v. Italy* (որոշում), Գանգատ թիվ 30598/02, 20 հունվարի, 2005; *Bocos-Cuesta v. Netherlands*, Գանգատ թիվ 54789/00, 10 Նոյեմբերի, 2005; *B. v. Finland*, Գանգատ թիվ 17122/02, 24 ապրիլի, 2007թ., *Aigner v. Austria*, Գանգատ թիվ 28328/03, 10 մայիսի, 2012թ.:

101. Վերջին դեպքերում հարցաքննությունը եղել է մինչդատական փուլում, և, հետևաբար, դատավարության ընթացքում տուժողների կողմից տրված ցուցմունքներից ապավինելը նշանակում էր, որ կիրառելի են լինելու հաջորդ բաժնում դիտարկվող նկատառումները, թեև մինչդատական փորձաքննությունը կհանդիսանա հակակշռող գործոն:

102. Այսպես, 6-րդ կետը սահմանում է, որ «Պաշտպանության իրավունքները հարգելով՝ պետք է դիտարկվեն և անհրաժեշտության դեպքում կիրառվեն ցուցմունք տալու այլընտրանքային եղանակներ, որոնք պաշտպանում են վկաներին և արդարադատության համակարգի հետ համագործակցող անձանց մեղադրյալի հետ առերեսման ընթացքում հնարավոր ահաբեկումից»:

80. Սակայն որոշ հանգամանքներում, անանունության ապահովումը կարող է հանգեցնել նրան, որ մեղադրյալը մեղադրանքի կողմի վկաների ցուցմունքների արժանահավատությունն ու վերաբերելիությունը վիճարկելու հարցում զգալի դժվարությունների հանդիպի, քանի որ թույլատրելի հարցերի շրջանակը սահմանափակ է և բացառում է, ի թիվս այլնի, այն բոլոր հարցերը, որոնք վերաբերում են մեղադրյալի հետ նախկինում ունեցած հարաբերություններին:¹⁰³

81. Եվրոպական դատարանը նաև ընդունում է, որ նույնիսկ եթե սահմանափակումներն այնքան էլ մեծ չեն, դրանք կարող են խնդիրներ առաջացնել պաշտպանության համար:¹⁰⁴

82. Երկու դեպքերում էլ անհրաժեշտություն է առաջանում ապահովել «Ալ-խավաջայի թեստը», որը քննարկվում է հաջորդ բաժնում:

83. Միևնույն ժամանակ, կարգազանց մեղադրյալին դատարանի դահլիճից հեռացնելը և վկաների հարցաքննությանը ներկա գտնվելն արգելելը կարող է արդարացված լինել, ինչը չի վերաբերում նրա փաստաբանին:¹⁰⁵

84. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված է, որ որոշակի վարութային գործողության կատարման կամ դատական նիստի ընթացքում վարույթի մասնակցին ուղղված՝ պատշաճ վարքագիծ դրսևորելու կամ իրավասու անձի կարգադրություններին ենթարկվելու հրահանգը չկատարելու դեպքում դատարանը կարող է մեղադրյալին հեռացնել դատական նիստի դահլիճից:¹⁰⁶

85. Մեղադրյալին դատական նիստի դահլիճից առաջին և երկրորդ անգամ հեռացնելու դեպքում դատալսումները հետաձգվում են:¹⁰⁷ Մեղադրյալին դատական նիստի դահլիճից հեռացնելու՝ նախատեսված հիմքի հետագա առկայության դեպքում դատարանը մեղադրյալին հեռացնում է դատական նիստի դահլիճից՝ շարունակելով տվյալ դա-

---

103. *Doorson v. Netherlands*, Գանգատ թիվ 20524/92, 26 մարտի 1996թ.:

104. *Šmajgl v. Slovenia*, Գանգատ թիվ 29187/10, 4 հոկտեմբերի, 2016թ.:

105. *Ensslin, Baader & Raspe v. Federal Republic of Germany*, (որոշում), Գանգատ թիվ 7572/76, 8 հուլիսի, 1978թ., *Ananyev v. Russia*, Գանգատ թիվ 20292/04, 30 հուլիսի, 2009թ., *Idalov v. Russia* [GC], Գանգատ թիվ 5826/03, 22 մայիսի 2012թ. և *Karpyuk and Others v. Ukraine*, Գանգատ թիվ 30582/04, 6 հոկտեմբերի, 2015թ.:

106. 142 և 144.1 հոդվածներ:

107. Հոդված 144.4:

տական նիստը:¹⁰⁸

86. Դատական նիստի դահլիճից հեռացված մեղադրյալին դատարանը հնարավորություն է ընձեռում հանդես գալու եզրափակիչ ելույթով և եզրափակիչ հայտարարությամբ, իսկ անազատության մեջ պահվող մեղադրյալին՝ նաև մասնակցելու վերդիկտ կամ դատավճիռ հրապարակելու նիստին:¹⁰⁹

Թարգմանություն

87. Հնարավոր է նաև, որ կատարված թարգմանության որակը դիտարկվի որպես վկաներին հարցաքննելու հնարավորությանը խոչընդոտող հանգամանք:¹¹⁰

Փոփոխություններ դատարանի կազմում

88. Վկայի հարցաքննություն կամ խաչաձև հարցաքննությունը (որպես կանոն) պետք է կատարվի գործը վարող դատավորի առջև: Անմիջականության այս սկզբունքը Եվրոպական դատարանը դիտում է որպես կարևոր երաշխիք, երբ վկայի արժանահավատության վերաբերյալ դատարանի դիտարկումները կարող են մեղադրյալի համար նշանակալի հետևանքներ ունենալ: Արդյունքում դատարանի կազմի փոփոխության դեպքում անհրաժեշտություն կարող է առաջանալ կրկին լսելու կարևոր վկային:

89. Սակայն դա չի պահանջվում այն դեպքում, երբ դատարանի կազմում կա միայն աննշան փոփոխություն, վկայի արժանահավատությունը կասկածի տակ չի դրվել, առկա է նիստի արձանագրությունը, որի ընթացքում վկան հարցաքննվել է, դատավճիռը հիմնված չի եղել միայն այդ վկայի ցուցմունքների վրա, և չի եղել որևէ պնդում, որ փոփոխությունն արվել է արդյունքի վրա ազդելու կամ որևէ այլ ան-

---

108. *Նոյն տեղում*

109. Հոդված 144.5.

110. Այդ հարցը բարձրացվել է, սակայն մերժվել, տես՝ *Kamasinski v. Austria*, Գանգատ թիվ 9783/82, 19 դեկտեմբերի, 1989թ.:

թույլատրելի նպատակով:¹¹¹

90. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի համաձայն՝ դատավորի փոխարինումից հետո դատական վարույթն սկսվում է նորից, բացառությամբ այն դեպքի, երբ ներկայացվող մեղադրանքի չափազանց երկար քննության պատճառով նշանակվում է պահեստային դատավոր:¹¹² Նման դեպքում, սակայն, անմիջականության սկզբունքը պահպանվում է, քանի որ դատաքննության ընթացքում պահեստային դատավորը պարտավոր է ներկա գտնվել դատարանում:¹¹³

Ձ. ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ԿԱՄ ՍԱՅՄԱՆԱՓՎԿՈՒՄՆԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՉԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ

91. Ոստիկանական հետաքննության և դատական վարույթի փուլում ձեռք բերված ցուցմունքները որպես ապացույց օգտագործելը չի հակասում 6-րդ հոդվածի 3 կետի «դ» ենթակետին, եթե պահպանվում են պաշտպանության կողմի իրավունքները:

92. Դա նշանակում է, որ քրեական գործի դատաքննության կամ վերաքննիչ փուլում, որպես կանոն, տրվում է մեղադրանքի կողմի վկաներին հարցաքննելու հնարավորություն:

93. Մինևույն ժամանակ, դատավարության մինչդատական փուլում վկաներին հարցաքննելու հնարավորությունը կարող է համարվել 6-րդ Հոդվածի 3 կետի «դ» ենթակետի պահանջները բավարարող նաև այն դեպքում, երբ վկան չի կարողացել ցուցմունք տալ դատաքննության ժամանակ, կամ ունի հիմնավոր պատճառ ցուցմունք չտալու:

---

111. P.K. v. Finland (որոշում), Գանգատ թիվ 37442/97, 9 հուլիսի, 2002թ., Graviano v. Italy, Գանգատ թիվ 10075/02, 10 փետրվարի, 2005թ., Cutean v. Romania, Գանգատ թիվ 53150/12, 21 ապրիլի, 2009թ., Škaro v. Croatia, Գանգատ թիվ 6962/13, 6 դեկտեմբերի, 2016թ.: Տես նաև՝ Beraru v. Romania, Գանգատ թիվ 40107/04, 16 մարտի, 2014թ., որտեղ լուսմների արձանագրությունների ամկայությունը համարվել է անբավարար՝ փոխհատուցելու վարույթում մեղադրյալի անմիջական ներկայության բացակայությունը, որի մեղադրական դատավճիռը հիմնված էր բացառապես գործի երկու դատավորներից մեկի՝ երրորդ անձից իմացած փաստերի վրա:

112. 269-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետ:

113. 32-րդ հոդվածի 3-րդ կետ:

համար:¹¹⁴

94. Ընդ որում, թեև ավելի վաղ փուլում ամերետում սովորաբար չի պահանջվում, պետք է նկատի ունենալ, որ այն իրականում կարևոր կարող է լինել այն դեպքերում, երբ կանխատեսելի է, որ հետագայում դա անելն անհնար կլինի, կամ երբ փորձագետը այլ անձանցից զեկույցի համար նյութեր է հավաքում:¹¹⁵

95. Այս հնարավորությունը նախատեսված է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում հարցաքննության հատուկ ընթացակարգի միջոցով:¹¹⁶

96. Այդուհանդերձ, Եվրոպական դատարանը ընդունում է, որ կան իրավիճակներ, երբ նման հնարավորության բացակայությունը չի հանգեցնում 6-րդ հոդվածի 1-ին և 3 կետի «դ» ենթակետի խախտման: Դա հնարավոր է այն դեպքում, երբ վկային հարցաքննելու հնարավորությունը բաց է թողնվել, կամ երբ համարվում է, որ ցուցմունքների օգտագործումը համապատասխանում է «Ալ-խավաջայի թեսի» պահանջներին:

97. Հարցաքննության հատուկ ընթացակարգով տրված ցուցմունքներից բացի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը թույլ է տալիս հրապարակել մինչդատական վարույթում տրված ցուցմունքներն այն դեպքերում, երբ վկան կամ տուժողը դատարանի ամջև ոչ իրավաչափորեն հրաժարվել է ցուցմունք տալուց, անձը մահացել է կամ կորցրել է հաղորդակցվելու ունակությունը, և մինչդատական վարույթում ծանր հիվանդության հիմքով տվյալ անձի ցուցմունքի դեպուսացման անհրաժեշտությունը ողջամտորեն բացակայել է:¹¹⁷ Հնարավոր չէ, սակայն, օգտագործել տուժողի կամ վկայի նախաքննական ցուցմունքները, երբ վերջինիս անհասանելիությունը պայմանավորված է նրանով, որ նրա ներկայությունը չի կարող ապահովվել դատաքննության կամ վերաքննիչ բողոքի քննության ժամանակ, և նա-

---

114. *Vozhigov v. Russia*, Գանգատ թիվ 5953/02, 26 ապրիլի, 2007թ., *B. v. Finland*, Գանգատ թիվ 17122/02, 24 ապրիլի, 2007թ.:

115. Տես, օրինակ, *Ferrari-Bravo v. Italy* (որոշում), Գանգատ թիվ 9627/81, 14 մարտի, 1984թ., *D. v. Finland*, Գանգատ թիվ 30542/04, 7 հուլիսի, 2009թ., *Schatschaschwili v. Germany* [GC], Գանգատ թիվ 9154/10, 15 դեկտեմբերի, 2015թ., *Dimitrov and Momin v. Bulgaria*, Գանգատ թիվ 35132/08, 7 հունիսի, 2018թ., և *Mantovanelli v. France*, Գանգատ թիվ 21497/93, 18 մարտի, 1997թ.:

116. Հոդված 327, քննարկվում է նաև 237-244 հոդվածներում:

117. Հոդված 330.1(3)-(5).

խաքննական վարույթում նրա ցուցմունքը չի դեպոնացվել:

98. Պետք է նաև նկատի ունենալ, որ մինչդատական վարույթում վկաների տված ցուցմունքների հետագա օգտագործումը դատարանում ապացույցները գնահատելիս, թույլատրվում է, եթե այդ վկաները դատարանում բացակա չեն:¹¹⁸

99. Դա թույլատրվում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով, եթե առկա է Եական հակասություն անձի՝ դատարանում և նախկինում տված ցուցմունքների միջև:¹¹⁹

Հրաժարում

100. Օրենսդրորեն հաստատված է, որ անձը կարող է իր կամքով, բացահայտ կամ լռելյայն հրաժարվել արդար դատաքննության երաշխիքներից որևէ մեկից, ներառյալ՝ 6-րդ հոդվածի 3 կետի «դ» ենթակետով նախատեսված իրավունքը:

101. Սակայն նման հրաժարումը պետք է հաստատվի աներկբայորեն և ուղեկցվի դրա կարևորությանը համարժեք նվազագույն երաշխիքներով:¹²⁰

102. Ավելին, թեև հրաժարումը կարող է բացահայտ լինել, այն պետք է լինի նաև կամավոր, գիտակցված և ողջամիտ:

103. Այսպիսով, նախքան պնդելը, որ մեղադրյալի վարքագծից ելնելով, նա ամերևույթ հրաժարվել է 6-րդ հոդվածով նախատեսված այդ կարևոր իրավունքից, պետք է հիմնավորել, որ նա ողջամտորեն կարող էր կանխատեսել իր վարքագծի հետևանքները: Ավելին, հրաժարումը չպետք է հակասի որևէ կարևոր հանրային շահի:

104. Օրինակ՝ համարվում է, որ հրաժարումը համապատասխանում է այդ պահանջներին, երբ մեղադրյալին, որն համաձայնել է մեղադրող կողմի վկայի նախաքննական ցուցմունքների՝ դատարանում հրապարակմանը և չի պնդել, որ վկային լսեն դատարանում, ներկայացրել են երկու փաստաբաններ, և նախագահող դատավորը նրան ուղղակիորեն հարցրել է, թե արդյո՞ք նա համաձայն է, որ գործի դա-

---

118. *X. v. Germany* (որոշում), Գանգատ թիվ 8414/78, 4 հուլիսի 1979թ. և *Ninn-Hansen v. Denmark* (որոշում), 28972/95, 18 մայիսի 1999թ.:

119. Article 330.1(2).

120. *Murtazaliyeva v. Russia* [GC], Գանգատ թիվ 36658/05, 18 դեկտեմբերի, 2018թ., 117-118 կետերում:

տաքննությունը շարունակվի վկայի բացակայությամբ, ինչին նա չի առարկել: Այդ առումով կարևոր էր նաև այն, որ մեղադրյալը հնարավորություն ուներ մեկնաբանել այդ ցուցմունքները և որևէ Եական առարկություն չէր ներկայացրել դրանց բովանդակության վերաբերյալ:¹²¹

105. Ավելին, համարվել էր, որ մեղադրյալը հրաժարվել է երկու վկաներին հարցաքննելու իր իրավունքից այն բանից հետո, երբ դատավորն ընթերցել է նրանց ցուցմունքները իր և իր ներկայացուցչի ներկայությամբ, և այդ պահին նրանցից որևէ մեկը առարկություն չի ներկայացրել, չի ներկայացվել¹²² նաև դատավարության հետագա ընթացքում վկաներին որևէ հարց տալու միջնորդություն:

106. Բացի այդ, համարվում է, որ հրաժարում տեղի է ունեցել, երբ վկան, որի ցուցմունքներն ընթերցվել են, վախեցել է մեղադրյալի կամ վերջինսի օգտին գործող անձի գործողությունների պատճառով:¹²³

107. Մյուս կողմից՝ մեղադրյալի հայտարարությունն այն մասին, որ որոշ վկաներին լսելուց հետո նա այլևս չի ցանկանում այլ վկաների լսել, չպետք է համարվի որպես հրաժարում չորս երեխաների հարցման ենթարկելու իր իրավունքից՝, որոնց հարցաքննելու խնդրանքով նա համաձայն էր և բազմիցս դիմել է դատարաններին:¹²⁴ Նաև չի համարվել, որ մեղադրյալը՝ համաձայնություն տալով դիտել վկայի ցուցմունքի տեսագրությունը, ուղղակիորեն կամ լռելյայնորեն իր ազատ կամքով հրաժարվել է վկային հարցեր տալու իր իրավունքից:¹²⁵

108. Հրաժարում չի համարվել նաև, երբ ո՛չ մեղադրյալին, ո՛չ էլ նրա պաշտպանին չեն հարցրել, թե արդյո՞ք նրանք համաձայն են վկայի ցուցմունքների հրապարակմանը, այլ դատարանը պարզապես նշել է, որ վկայի բացակայությունը հարգելի պատճառով է, և անցել է

---

121. Նույն տեղը, 127 կետում: Մյուս կողմից՝ բացակա վկայի ցուցմունքներն հրապարակելու վերաբերյալ ակնհայտ համաձայնությունը չի դիտարկվել Գաբրիելյանն ընդդեմ Հայաստանի գործում, (*Gabrielyan v. Armenia*), Գանգատ թիվ 8088/05, 10 Ապրիլի, 2012թ. բավարար չի համարվել, որպեսզի եզրակացվի, որ դիմումատուն հրաժարվել է նրանց հարցաքննելու իր իրավունքից:

122. *Poletan and Azirovik v. "the former Yugoslav Republic of Macedonia"*, Գանգատ թիվ 26711/07, 12 մայիսի, 2016թ., կետ 87:

123. *Al-Khawaja and Tahery v. United Kingdom* [GC], Գանգատ թիվ 26766/05, 15 դեկտեմբերի, 2011թ.:

124. *Bocos-Cuesta v. Netherlands*, Գանգատ թիվ 54789/00, 10 նոյեմբերի, 2005թ., 66-րդ կետ: Տես նաև Նույն արդյունքով՝ *Yevgeniy Ivanov v. Russia*, Գանգատ թիվ 27100/03, 25 ապրիլի, 2013թ.:

125. *A.S. v. Finland*, Գանգատ թիվ 40156/07, 28 սեպտեմբերի, 2010թ.:

ցուցմունքների հրապարակմանը:¹²⁶

109. Հևարավոր Է նաև, որ մեղադրյալի կողմից արագացված դատաքննության ընթացակարգ ընտրելը համարվի, որ վերջինս հրաժարվում է հակընդդեմ հարցաքննության իր իրավունքից:¹²⁷

110. Սակայն, այն գործի պարագայում, որտեղ դա առաջարկվել էր մեղադրյալի կողմից, վկայի ցուցմունքները չէին դիտվել որպես որոշիչ, և ցուցմունքների բովանդակությունը դեռևս հևարավոր էր վիճարկել դատական լսումներում: Հետևաբար, կասկածելի է, որ հրաժարումը կդիտվեր որպես անուղղակիորեն տրված, եթե վկայի ցուցմունքն ավելի Էական նշանակություն ունենար:

«Այ կավաջայի թեստը»

111. Որոշելու համար, թե արդյո՞ք բացակայող վկայի (որը դատավարության ցանկացած փուլում հարցման է ենթարկվել մեղադրյալի կողմից) ցուցմունքի վրա հիմնված դատավճիռն արդար է, Եվրոպական դատարանը մշակել է երեք մասից բաղկացած հետևյալ թեստը.

- արդյո՞ք վկայի չներկայանալու համար եղել է հիմնավոր պատճառ,
- արդյո՞ք բացակայող վկայի վկայությունը մեղադրական դատավճռի միակ կամ վճռորոշ պատճառն է եղել, իսկ եթե ոչ, արդյո՞ք դրա կշիռը նշանակալից է եղել, և դրա ընդունումը կարող էր խանգարել պաշտպանությանը,
- արդյո՞ք եղել են բավարար հակակշռող գործոններ՝ չեզոքացնելու այն խոչընդոտները, որոնց բախվել էր պաշտպանությունը:¹²⁸

---

126. *Vladimir Romanov v. Russia*, Գանգատ թիվ 41461/02, 24 հուլիսի, 2008թ.: Տես նաև՝ *Oral and Others v. Turkey*, Գանգատ թիվ 32043/11, 1 մարտի, 2022թ, որտեղ նշվել էր «Միևնույն ճիշտ է, որ երրորդ դիմումատուն չի խնդրել առաջին ատյանի դատարանին լսել U.S.-ին անձամբ, այդ հանգամանքը չի կարող օգտագործվել ի վնաս մեղադրյալի՝ հաշվի առնելով, որ առաջին ատյանի դատարանը, խնդրելով U.Ց.-ի ցուցմունքների պատճենները, նշել է. «U.Ց.-ն, որը ցուցմունքներ է տվել Իբրահիմ Հալիլ Յահլիի [երկրորդ դիմումատուի] վերաբերյալ» 2007 թ., հոկտեմբերի 29-ի իր նամակում, այսինքն՝ մոտ մեկ ամիս առաջ վերջին դատական նիստից, որտեղ նա դիմումատուներին մեղավոր էր ճանաչել: Սակայն երրորդ դիմումատուն բացահայտորեն բարձրացրել է այդ հարցը 2009 թվականի սեպտեմբերի 3-ի իր բողոքի երրորդ Էջում: Հետևաբար, չի կարելի ենթադրել, որ նա հրաժարվել է այդ բողոքից» (կետ 15):

127. *Panarisi v. Italy*, Գանգատ թիվ 46794/99, 10 ապրիլի, 2007թ.:

128. *Al-Khawaja and Tahery v. United Kingdom* [GC], Գանգատ թիվ 26766/05, 15 դեկտեմբերի, 2011թ. և *Schatschaschwili v. Germany* [GC], Գանգատ թիվ 9154/10, 15 դեկտեմբերի, 2015թ.:

112. *Schatschaschwili v. Germany*,¹²⁹ գործի ամնչությամբ պարզաբանելով «Ալ-խավաջայի թեստը»՝ Եվրոպական դատարանն ընդգծել է, որ սկզբունքի բոլոր երեք մասերը փոխկապակցված են և միասին վերցրած թույլ են տալիս պարզել, թե արդյո՞ք քրեական վարույթն ընդհանուր առմամբ արդար է եղել:

113. Սովորաբար, երեք քայլերը դիտարկվում են վերը նշված հերթականությամբ, սակայն Եվրոպական դատարանը ընդունել է, որ դրանք կարող են դիտարկվել նաև այլ հերթականությամբ, մասնավորապես, եթե պարզվի, որ քայլերից մեկը վարույթի արդարության կամ անարդարության տեսանկյունից առավել կարևոր է:¹³⁰ Այդ հարցը կքննարկվի քայլերից յուրաքանչյուրի առանձնահատկությունների պարզաբանումից հետո:

114. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում «Ալ-խավաջայի թեստի» կիրառումն ապահովվում է այն հանգամանքների սահմանմամբ, որոնցում թույլ է տրվում մինչդատական ցուցմունքների հրապարակումը¹³¹, նաև սահմանելով, որ.

մեղադրյալի դատապարտումը հակակշռող բավարար գործոնների բացակայության պայմաններում չի կարող միայն կամ առավելապես հիմնվել այնպիսի անձի ցուցմունքի վրա, որի հակընդդեմ հարցման հնարավորություն տվյալ մեղադրյալը կամ նրա պաշտպանը, կամ ներկայացուցիչը չեն ունեցել:¹³²

---

129. 100-131 կետերում:

130. Նույն տեղը, 118-րդ կետում:

131. Հոդված 330.1(3)-(5):

132. Հոդված 22.7:

Բացակայության պատճառները

115. Եվրոպական դատարանի կողմից վկայի՝ դատաքննությանը չներկայանալու ընդունելի պատճառներն են (անկախ մեղադրյալի կողմից նրան հարցման ենթարկելու հնարավորության կարևորությունից)՝ մահը, վախը, խոցելիությունը, հիվանդությունը և անհասանելիությունը:

116. Բացի այդ, կան մի քանի այլ հանգամանքներ, երբ ցուցմունք տալուց հրաժարվելը կարող է արդարացված լինել, և վկային անանուն մնալ թույլ տալը, ինչը կարող է բացասական ազդեցություն ունենալ նրան հարցման ենթարկելու հնարավորության վրա և համարժեք է նրա բացակայելուն, երբեմն կարող է արդարացված լինել:

117. Սակայն, զուտ նման հանգամանքների առկայության հաստատումը բավարար չէ, քանի որ կարևոր է նաև, որ դրանք ենթարկվեն մանրազնիս ուսումնասիրության՝ համոզվելու համար, որ վերջիններս իրականում արդարացված են գործի հատուկ հանգամանքներից ելնելով: Ուստի կարևոր է, որ դատարանի կողմից ոչ միայն պատշաճ քննվի, թե արդյո՞ք իրականում գոյություն ունի որևէ հիմնավորված պատճառ, այլ դա նաև երևա այդ հարցի վերաբերյալ իր որոշումից:

Մահը

118. Վկայի մահը, որպես դատաքննության ընթացքում վկային հարցաքննելու անհնարիտության հիմնավորված պատճառ, ընդհանուր առմամբ, կասկած չի առաջացնում:¹³³ Սակայն, վկայի մահը հիմնավոր պատճառ չի համարվի, երբ նրան հարցաքննելու փորձ չի արվել դատաքննության սկզբնական փուլում, երբ նա ողջ էր և կարող էր հարցաքննվել, այլ նման փորձ արվում է միայն նրա մահից հետո՝ գործի վերանայման ժամանակ:¹³⁴ Միևնույն ժամանակ, վկայի մահը դիտվում է որպես հիմնավոր պատճառ, երբ ո՛չ քննիչը, ո՛չ դատախազը չգիտեին, որ տուժողի վիճակն այնքան ծանր է, որ նա կարող է ներկա չգտնվել դատավարությանը,¹³⁵ կամ երբ վկան ծանր հիվանդացել էր դատավարությունից անմիջապես առաջ և կարճ ժամանակ

133. Տես, օրինակ, *Ferrantelli v. and Santangelo v. Italy*, Փանգատ թիվ 19874/92, 7 օգոստոսի, 1996թ. և *Mika v. Sweden* (որոշում), Փանգատ թիվ 31243/06, 27 հունվարի, 2009թ.:

134. *Dimović v. Serbia*, Փանգատ թիվ 24463/11, 28 հունիսի, 2016թ.:

135. *Dimitrov and Momin v. Bulgaria*, Փանգատ թիվ 35123/08, 7 հունիսի, 2018թ.:

անց մահացել:¹³⁶ Այդ իրավիճակներից և ոչ մեկում հնարավոր չէր լինի մինչ դատաքննությունը առերեսում կազմակերպել վկայի և մեղադրյալի միջև:

Վախը

119. Մեղադրյալի կամ նրա օգտին գործող անձնանց սպառնալիքներից առաջացող վախը հիմք է հաղիսացել համարելու, որ տեղի է ունեցել իրաժարում համապատասխան վկային հարցաքննելու իրավունքից:¹³⁷

120. Նաև ընդունված է, որ մեկ այլ անձի մահանալու, վիրավորվելու վախը կամ ֆինանսական կորստի վախը նույնպես կարևոր գործոններ են՝ որոշելու, թե արդյո՞ք պետք է վկայից պահանջել, որ նա բանավոր ցուցմունք տա:

121. Սակայն միայն վկայի նկատմամբ սուբյեկտիվ վախը բավարար հանգամանք չէ: Դատարանը պետք է համապատասխան քննություն անցկացնի՝ նախ պարզելու, թե արդյո՞ք առկա են վախի օբյեկտիվ հիմքեր, և երկրորդ՝ թե արդյո՞ք դրանք հիմնավորված են փաստերով:

122. Մասնավորապես, հաշվեհարդարից վախենալու հիմնավոր պատճառ է համարվել, երբ սպանության վայրից փախչելուց հետո մեղադրյալը և մյուսները հետապնդել են վկային:¹³⁸ Ավելին, երբ գործը վարող դատավորը հիմնվել էր և՛ վկայի, և՛ ոստիկանի ցուցմունքների վրա, Եվրոպական դատարանը ընդունեց, որ նա ողջամտորեն գտել էր, որ վկան, իրոք, վախենում է բանավոր ցուցմունք տալուց և պատրաստ չէ դա անել, նույնիսկ եթե դատաքննության ընթացքում ապահովվեն հատուկ միջոցներ, օրինակ՝ ցուցմունքը շղարշի հետևում տալը:¹³⁹

123. Այնուամենայնիվ, բավարար չի լինի միայն ընդունել վկայի գրավոր հայտարարությունն այն մասին, որ մեղադրյալի ներկայությամբ գտնվելը նրան մեծ անհարմարություն կպատճառի¹⁴⁰, առավել ևս վկայի՝ փորձաքննությանը մասնակցելուց իրաժարվելը վախի պատ-

136. *Dimović and Others v. Serbia*, Գանգատ թիվ 7203/12, 11 դեկտեմբերի, 2018թ.

137. *Al-Khawaja and Tahery* [GC], Գանգատ թիվ 26766/05, 15 դեկտեմբերի, 2011թ., կետ 122:

138. *Šmajgl v. Slovenia*, Գանգատ թիվ 29187/10, 4 հոկտեմբերի, 2016թ.:

139. *Al-Khawaja and Tahery v. United Kingdom* [GC], Գանգատ թիվ 26766/05, 15 դեկտեմբերի, 2011թ., կետ 159:

140. *Štulíř v. Czech Republic*, Գանգատ թիվ 36705/12, 12 հունվարի, 2017թ.:

ճառով:¹⁴¹.

124. Վերջում նշենք, որ Եվրոպական դատարանը գտնում է, որ նախքան վախի հիմքով վկային հարցաքննությունից ազատելը, դատարանը պետք է համոզվի, որ առկա բոլոր այլընտրանքները, ինչպիսիք են վկաների անանունությունը և այլ հատուկ միջոցները, անընդունելի կամ անիրագործելի կլինեն:¹⁴²

Խոցելիությունը

125. Հաստատված է, որ դատավարության ժամանակ երեխայից ցուցմունք վերցնել չի կարելի՝ նրա հոգեկան անձեռնմխելիությունը պաշտպանելու համար, հատկապես, երբ երեխան սեռական բռնության ենթադրյալ տուժող է, և ամերեսումը կարող է հոգեկան տրավմա պատճառել նրան:¹⁴³ Նույն սկզբունքը գործում է նաև սեռական բռնության և ընտանեկան բռնության չափահաս տուժողների նկատմամբ:¹⁴⁴

126. Սակյան անձին ցուցմունք տալուց ազատելու դատարանի որոշումը պետք է լինի հիմնավորված, մասնավորապես՝ հոգեբանի եզրակացությամբ: Հետևաբար, հոգեբույժի և հոգեբանի փորձագիտական եզրակացությունները բավարար հիմք են համարվել եզրակացնելու, որ ենթադրյալ սեռական ոտնձգությունից տուժած տղաների համար նախաքննական գործողություններին մասնակցելը կամ դատաքննության ժամանակ հարցման ենթարկվելը հոգեբանական տեսանկյունից անվտանգ չեն կարող լինել:¹⁴⁵

Հիվանդությունը

127. Վկայի վատառողջության հիմքով դատական վարույթից բացակայությունը ընդունելի լինելու համար այն պետք է հիմնավորվի

---

141. *Krasniki v. Czech Republic*, Գանգատ թիվ 51277/99, 28 փետրվարի, 2006թ.:

142. *Al-Khawaja and Tahery v. United Kingdom* [GC], Գանգատ թիվ 26766/05, 15 դեկտեմբերի, 2011թ., կետ 125:

143. *P.S. v. Germany*, Գանգատ թիվ 33900/96, 20 դեկտեմբերի, 2001թ. *Rosin v. Estonia*, Գանգատ թիվ 26540/08, 19 դեկտեմբերի, 2013թ., *Kiba and Others v. Russia* (որոշում), Գանգատ թիվ 38047/08, 17 ապրիլի, 2018թ. և *B. Z. v. Poland* (որոշում), Գանգատ թիվ 6386/17, 31 օգոստոսի, 2021թ.:

144. *Štulíř v. Czech Republic*, Գանգատ թիվ 36705/12, 12 հունվարի, 2017թ., կետ 60 և *Dimitrov and Momina v. Bulgaria*, Գանգատ թիվ 35123/08, 7 հունիսի, 2018թ., կետ 58:

145. *T.K. v. Lithuania*, Գանգատ թիվ 14000/12, 12 հունիսի, 2018թ.: *Stu`նույնի առնչությամբ D.T. v. Netherlands* (որոշում), Գանգատ թիվ 25307/10, 2 ապրիլի, 2013թ. և *Vronchenko v. Estonia*, Գանգատ թիվ 59632/09, 18 հուլիսի 2013թ.:

ապացույցներով՝ լինի դա բժշկական տեղեկանք¹⁴⁶ կամ դատարանի կողմից նշանակված փորձաքննության արդյունքներ:¹⁴⁷

128. Նմանապես, բացակայության հիմնավորում չի եղել այն դեպքում, երբ չի ներկայացվել անձի ծանր հիվանդ լինելու մասին փաստացի ապացույց¹⁴⁸, կամ երբ առաջին ատյանի դատարանը որևէ քայլ չէր ձեռնարկել՝ պարզելու, թե արդյո՞ք վկայի առողջական խնդիրներն այնպիսին են, որ խանգարում են նրան ներկա գտնվել դատարանում:¹⁴⁹

129. Ասիրաժեշտ է եղել նաև ապացուցել, որ հիվանդությունը ցուցմունք տալու համար խոչընդոտ է հանդիսացել վարույթի ողջ ընթացքում:¹⁵⁰

Անհասանելիությունը

130. Որպեսզի հնարավոր լինի գալ հետևության, որ վկան անհասանելի է, գործը քննող դատարանը պետք է ակտիվ միջոցներ ձեռնարկի նրան հայտնաբերելու համար՝ պետական մարմինների, այդ թվում՝ ոստիկանության օգնությամբ, սակայն արդյունքում հնարավոր չլինի ապահովել վկայի ներկայությունը և հարցաքննությունը:

131. Ուստի Եվրոպական դատարանը չի համարում, որ վկայի կամ վկաների բացակայության հիմնավոր պատճառ է եղել, եթե՝

- վկայի չներկայանալու համար որևէ բացատրություն չի տրվել, չնայած նրան, որ նա գտնվում էր բանտում և, հետևաբար, պետության հսկողության տակ էր,¹⁵¹
- վկան մերժել է դատարան ներկայանալու պահանջը,¹⁵²
- դատարանն ընդամենը ի գիտություն է ընդունել, որ վկային գտնել չի հաջողվել,¹⁵³

146. Bobeș v. Romania, Փակգատ թիվ 29572/05, 9 հուլիսի., 2013թ. and Chukayev v. Russia, Փակգատ թիվ 36814/06, 5 նոյեմբերի, 2015թ.:

147. Sten Schatschaschwili v. Germany 26766/05, 15 դեկտեմբերի, 2011թ., երբ հետտրավմատիկ սթրեսային խանգարման հայցը գերմանական դատարանները համարեցին չհիմնավորված:

148. Avaz Zeynalov v. Azerbaijan, Փակգատ թիվ 37816/12, 22 ապրիլի, 2021թ.:

149. Efendiyev v. Azerbaijan, Փակգատ թիվ 27304/07, 18 դեկտեմբերի, 2014թ.:

150. Zadumov v. Russia, Փակգատ թիվ 2257/12, 12 դեկտեմբերի, 2017թ.:

151. Fikret Karahan v. Turkey, Փակգատ թիվ 53848/07, 16 մարտի, 2021թ.:

152. Chap Ltd. v. Armenia, Փակգատ թիվ 15485/09, 4 մայիսի, 2017թ., Daştan v. Turkey, Փակգատ թիվ 37272/08, 10 հոկտեմբերի 2017թ., Avagyan v. Armenia, Փակգատ թիվ 1837/10, 22 նոյեմբերի, 2018թ.:

153. T.K. v. Lithuania, Փակգատ թիվ 14000/12, 12 հունիսի, 2018թ.:

- վկան հասանելի էր, և նրան դատարան կանչելը դժվար չէր,¹⁵⁴
- վկային կանչելու համար որևէ քայլեր չեն ձեռնարկվել,¹⁵⁵
- չի անցկացվել վկայի դատարան ներկայանալուն խոչընդոտող ծայրահեղ աղքատության մասին դիմումի քննություն,¹⁵⁶
- վկաների անհասանելիության հիմնավորումները հիմնված են եղել միայն նրանց հարազատների հայտարարությունների վրա՝ առանց ոստիկանության մարմինների կողմից նրանց հայտնաբերելու լուրջ ջանքերի,¹⁵⁷
- վկաների ներկայությունն ապահովելու համար քայլեր չեն ձեռնարկվել՝ իմանալով, որ վկաները միայն կարճ ժամանակով են բացակայելու¹⁵⁸, կամ վկայի գտնվելու վայրի մասին մեղադրյալից տեղեկություն ստանալուց հետո,¹⁵⁹
- փորձ չի արվել պարզելու վկայի գտնվելու վայրը միջազգային իրավական օգնության ընթացակարգերով,¹⁶⁰
- վկան նիստին չի ներկայացել միայն այն պատճառով, որ ծանուցագիրը պատշաճ կերպով չի հանձնվել,¹⁶¹ և
- վկային հարկադիր դատարան ներակայացնելու լիազորությունները չեն գործադրվել:¹⁶²

132. Նաև, օրենքը կհամարվի 6-րդ հոդվածի 3 կետի «դ» ենթակետի պահանջներին չհամապատասխանող, եթե այն հնարավորություն չի նախատեսում հարկադիր կարգով ապահովելու մեղադրյալի դեմ ցուցմունք տվող վկայի ներկայությունը դատաքննությանը:¹⁶³

133. Մասնագիտական աշխատանքի հետ կապված սահմանափա-

154. *Blokhin v. Russia* [GC], Փանգատ թիվ 47152/06, 23 մարտի 2016թ.:

155. *Pačić v. Croatia*, Փանգատ թիվ 47082/12, 29 մարտի, 2016թ. և *Báték and Others v. Czech Republic*, Փանգատ թիվ 54146/09, 12 հունվարի, 2017թ.:

156. *Sitnevskiy and Chaykovskiy v. Ukraine*, Փանգատ թիվ 48016/06, 10 նոյեմբերի, 2016թ.:

157. *Gabrielyan v. Armenia*, Փանգատ թիվ 8088/05, 10 ապրիլի 2012թ., *Avetisyan v. Armenia*, Փանգատ թիվ 13479/11, 10 նոյեմբերի, 2016թ. և *Manucharyan v. Armenia*, Փանգատ թիվ 35688/11, 24 նոյեմբերի, 2016թ.:

158. *Palchik v. Ukraine*, Փանգատ թիվ 16980/06, 2 մարտի, 2017թ.:

159. *Boyetys v. Ukraine*, Փանգատ թիվ 20963/08, 30 հունվարի, 2018թ., *Asani v. "the former Yugoslav Republic of Macedonia"*, Փանգատ թիվ 27962/10, 1 փետրվարի, 2018թ. և *Chernika v. Ukraine*, Փանգատ թիվ 53791/11, 12 մարտի, 2020թ.:

160. *Gabrielyan v. Armenia*, Փանգատ թիվ 8088/05, 10 ապրիլի, 2012թ.:

161. *Puljić v. Croatia*, Փանգատ թիվ 46663/15, 8 հոկտեմբերի, 2020թ.:

162. *Seton v. United Kingdom*, Փանգատ թիվ 55287/10, 31 մարտի, 2016թ.:

163. *Mild and Virtanen v. Finland*, Փանգատ թիվ 39481/98, 26 հուլիսի, 2005թ.:

կումները Եվրոպական դատարանի կողմից ինքնին բավարար չեն համարվում արդարացնելու քրեական դատավարությանից բացակայությունը, եթե որպես վկա ի պաշտոնե ներգրավված են ոստիկանության աշխատակիցները:¹⁶⁴

134. Կարևոր է նաև, որ երբ ոստիկանության մարմինները հայտնում են, որ վկաների ներկայությունն ապահովելու իրենց բոլոր փորձերը անհաջողության են մատնվել, ներկայացված պատճառների ուսումնասիրությունը չլինի մակերեսային կամ ոչ քննադատական: Մասնավորապես, Եվրոպական դատարանն ընդգծել է, որ դատարանը պետք է ուսումնասիրի յուրաքանչյուր վկայի հետ կապված հանգամանքները և որոշի, թե արդյոք հնարավոր կլիներ կիրառել որևէ այլընտրանքային միջոց, որը բավարար կլիներ ապահովելու վկայի՝ դատարանում ցուցմունք տալը:¹⁶⁵

135. Սակայն Եվրոպական դատարանը հիմնավոր է համարել վկայի չներկայանալու պատճառը, երբ, հակառակ դատարանի բոլոր գործադրած ջանքերի, մեղադրյալն այդպես էլ չի հայտնել նրա գտնվելու վայրը:¹⁶⁶

136. Այլ երկրում գտնվելու հանգամանքով պայմանավորված դատալուսմներից բացակայությունը չի արդարացնում վկայի ներկայությունն ապահովելու համար բոլոր հնարավոր ողջամիտ ջանքերը չգործադրելը՝ ապահովելու համար մեղադրյալի կողմից կամ նրա անունից վկային հարցման ենթարկելու հնարավորությունը:

137. Հետևաբար, երբ վկան գտնվում է որևէ այլ երկրում, սովորաբար ակնկալվում է, որ դատարանը կդիմի միջազգային իրավական օգնությանը՝ դատավարությանը վերջինիս ներկայությունն ապահովելու համար՝ լինի դա արտերկրում դատալուսմներին, տեսանկարահանմանը մասնակցելու կամ ուղղակի դատարան բերման ենթարկելու միջոցով:

138. Վկայի հասցեն չիմանալը¹⁶⁷ կամ նրան հայտնաբերելու ուղղու-

---

164. Ürek and Ürek v. Turkey, Գանգատ թիվ 74845/12, 30 հունիսի, 2019թ. և Zelić v. Croatia, Գանգատ թիվ 35375/15, 10 դեկտեմբերի, 2020թ.:

165. Nechto v. Russia, Գանգատ թիվ 24893/05, 24 հունվարի, 2012թ.:

166. Gryb v. Ukraine, Գանգատ թիվ 65078/10, 14 դեկտեմբերի 2017թ.:

167. Ben Moumen v. Italy, Գանգատ թիվ 3977/13, 23 հունիսի 2016թ.:

թյամբ քայլեր չձեռնարկելը¹⁶⁸ Եվրոպական դատարանը չի համարում որպես այդ հնարավորությանը չդիմելու համար բավարար հիմնավորում, այն դեպքում, եթե դա հնարավոր էր:¹⁶⁹ Այն նաև չի համարում, որ վկայի չներկայանալու համար եղել է հիմնավոր պատճառ, երբ ներպետական դատարանի կողմից միջազգային իրավական օգնության դիմելու հնարավորությունից չօգտվելու որևէ բացատրություն չի տրվել:¹⁷⁰

139. Նմանապես, Եվրոպական դատարանը հանգել է այն եզրակացության, որ արտերկրում գտնվող վկաների դատարան ներկայանալու համար հիմնավոր պատճառներ չեն եղել, երբ ներպետական դատարանը զուտ ի գիտություն է ընդունել է նրանց հայտարարությունները, որ նրանք ի վիճակի չեն մասնակցել դատավարությանը ֆինանսական միջոցների բացակայության, ընտանեկան կամ աշխատանքի հետ կապված պատճառներով, նույնիսկ չդիտարկելով նրանց ճանապարհաձախսի և կեցության ծախսերը փոխհատուցելու հնարավորությունը,¹⁷¹ ինչպես նաև, երբ դատարանը որևէ հարցում չի կատարել պարզելու, թե արդյոք վկաներին, որոնք գտնվում էին արտերկրի բնակում, հնարավոր էր տեղափոխել այն երկիր, որտեղ անցկացվում էր դատավարության հաջորդ փուլը¹⁷²:

140. Սակայն երբ ներպետական դատարանը դիմում է միջազգային իրավական օգնությանը, Եվրոպական դատարանը ընդունում է, որ դրա արդյունավետությունը կախված է օտարերկրյա դատարանների կողմից համագործակցելու պատրաստակամությունից, ընդ որում, վերջինի բացակայության դեպքում ներպետական դատարանից որ-

---

168. Manucharyan v. Armenia, Գանգատ թիվ 35688/11, 24 նոյեմբերի, 2016թ.:

169. Ben Moumen v. Italy, Գանգատ թիվ 3977/13, 23 հունիսի, 2016թ.:

170. Rastoder v. Slovenia, Գանգատ թիվ 50142/13, 28 նոյեմբերի, 2017թ.:

171. Ter-Sargsyan v. Armenia, Գանգատ թիվ 27866/10, 27 հոկտեմբերի, 2016թ.:

172. Dadayan v. Armenia, Գանգատ թիվ 14078/12, 6 սեպտեմբերի, 2018թ.:

ևԷ այլ բան ակնկալել հնարավոր չէ:¹⁷³

141. Այն դեպքում, երբ երկրի սահմաններից դուրս վկաների բնակության վայրն անհայտ է, սակայն դատարանն ունի նրանց Էլեկտրոնային հասցեն, այդ միջոցով նրանց հետ կապ հաստատելու փորձը կարող է դիտվել որպես վկաների ներկայությունն ապահովելու ուղղությամբ բավարար քայլ:¹⁷⁴

142. Որոշ դեպքերում մեղադրյալը կարող է ստիպված լինել համաձայնել որոշակի սահմանափակումների՝ պայմանավորված, թե ինչպես է իրականում ապահովվում արտասահմանում գտնվող վկաների ներկայությունը:¹⁷⁵

143. Ավելին, Եվրոպական դատարանի կողմից վկայի չներկայանալու հիմնավոր պատճառ է դիտվել, երբ նա համարվել է փախուստի դիմած և դատվել է հեռակա կարգով:¹⁷⁶

144. Եվրոպական դատարանը, սակայն, հստակեցրել է, որ մեղադրանքի կողմի վկայի չներկայանալու հիմնավոր պատճառի բացակայությունն ինքնին չի կարող դատավարության անարդարացիության մասին որոշման հիմք հանդիսանալ: Ուղղակի, հիմնավոր պատճառի բացակայությունը չափազանց կարևոր գործոն է, որը պետք է հաշվի առնել դատավարության ընդհանուր արդարացիությունը գնահատելիս, և որը կարող է նպաստել 6-րդ Հոդվածի 1-ին և 3 կետի «դ» ենթակետի պահանջների խախտման մասին եզրակացության հան-

---

173. Այսպես՝ *Schatschaschwili v. Germany* [GC], Փանգատ թիվ 9154/10, 15 դեկտեմբերի, 2015թ. գործի հանգամանքներում Լատվիայի դատարանները ընդունել էին վկաների ցուցմունք տալուց հրաժարումը՝ հիմնվելով նրանց ներկայացրած բժշկական տեղեկանքների վրա, և ոչինչ չէր մատնանշում, որ Լատվիայի Հանրապետության հետ քաղաքական մակարդակով երկրորդ բանակցությունների արդյունքում առաջին աստիճանի դատարանը, ամենայն հավանականությամբ, որջամիտ ժամկետում կապահովեր վկաների լուսմները: Տես նաև՝ *Berg v. Austria* (որոշում), Փանգատ թիվ 11216/15, 1 սեպտեմբերի, 2020թ., որտեղ դատարանը կանչել էր երեք վկաներին ԱՄՆ-ի և Նոնկոնգի իշխանություններին ուղղված միջնորդագրերի միջոցով, սակայն վկաներն այդպես էլ չէին ներկայացել դատավարությանը, ընդ որում, նրանցից երկուսն ուղղակի հրաժարվել էին ցուցմունք տալ դատարանում:

174. Տես *Berg v. Austria* (որոշում), Փանգատ թիվ 11216/15, 1 սեպտեմբերի, 2020թ.:

175. Տես *Berg v. Austria* (որոշում), Փանգատ թիվ 11216/15, 1 սեպտեմբերի, 2020թ. Ներպետական դատարանները մեղադրյալին առաջարկել էին հարցաքննել արտերկրում գտնվող վկաներից երկուսին տեսակապի միջոցով, սակայն նա բացահայտորեն առարկել էր դրան: Արդյունքում, Եվրոպական դատարանը եզրակացրել էր, որ ներպետական դատարանները անվիճելիորեն կատարել են իրենց պարտականությունը՝ փորձելով ապահովել վկաների ներկայությունը դատավարությանը:

176. *Dodoja v. Croatia*, Փանգատ թիվ 53587/17, 24 հունիսի, 2021թ.:

գելու:՝¹⁷⁷

145. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի համաձայն, տուժողները և վկաները պարտավոր են ներկայանալ վարույթն իրականացնող մարմնի հրավերով¹⁷⁸: Ընդ որում, վկաներին վերաբերող դրույթում նշվում է, որ նրանք պարտավոր են ներկայանալ ծանուցագրում նշված օրը և ժամին: Միևնույն ժամանակ, վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է վարութային գործողության և դատական նիստի մասին պատշաճ ծանուցել այն անձանց, որոնք դրանց մասնակցելու իրավունք կամ պարտականություն ունեն:՝¹⁷⁹

146. Նմանապես, փորձագետները պարտավոր են ներկայանալ վարույթն իրականացնող մարմնի հրավերով:՝¹⁸⁰

147. Վարույթի ընթացքում անձի ծանուցումը կատարվում է թղթային կամ էլեկտրոնային ծանուցագրով, ծանուցվող անձի մասնակցությամբ կատարվող վարութային գործողության կամ ընթացող դատական նիստի ժամանակ ծանուցման մասին հայտարարելով և միաժամանակ համապատասխան արձանագրության մեջ այդ մասին նշում կատարելով կամ ծանուցվողի համաձայնությամբ՝ ցանկացած այլ եղանակով:՝¹⁸¹

148. Ծանուցագիրը հանձնվում է վարութային գործողության կամ դատական նիստի օրվանից ոչ ուշ, քան երկու օր առաջ: Սակայն եթե վարութային գործողությունը կամ դատական նիստը ծրագրված չէ կամ դատալսումները չեն կարող հետաձգվել, ապա ծանուցագիրը կարող է հանձնվել ներկայանալու նախորդ օրը կամ ներկայանալուց անմիջապես առաջ՝ դրանում նշելով ծանուցագիրն ուշ հանձնելու պատճառը:՝¹⁸²

149. Թղթային ծանուցագիրը հանձնվում է անմիջականորեն կամ փոստով՝ ծանուցվող անձի նշած հասցեով: Եթե անձն առաջին անգամ է ծանուցվում, ապա թղթային ծանուցագիրը հանձնվում է նրա մշտական բնակության վայրի կամ հաշվառման հասցեով, իսկ եթե

---

177. *Schatschaschwili v. Germany* [GC], Գանգատ թիվ 9154/10, 15 դեկտեմբերի, 2015թ., կետ 113:

178. 50.3(1) և 58.2(1) հոդվածներ:

179. 149.1 հոդված:

180. 60.2(6) հոդված:

181. 149.2 հոդված: Անագատության մեջ պահվող անձը ծանուցվում է համապատասխան վայրի վարչակազմի միջոցով՝ 149.4 հոդված:

182. 151.1 հոդված:

այն հայտնի չէ, ապա աշխատանքի, ուսման կամ ծառայության վայրի հասցեով:¹⁸³

150. Թղթային ծանուցագիրը ստորագրությամբ հանձնվում է անձամբ ծանուցվողին, իսկ նրա ժամանակավոր բացակայության դեպքում նրա հետ բնակվող ընտանիքի չափահաս անդամներից մեկին կամ համատիրության աշխատողին:¹⁸⁴ Եթե թղթային ծանուցագիրն ուղարկվել է ծանուցվողի աշխատանքի, ուսման կամ ծառայության վայր, ապա այն հանձնվում է համապատասխան հաստատության վարչակազմի իրավասու աշխատակցին:¹⁸⁵ Թղթային ծանուցագիրը ստացողը պարտավոր է այն հանձնել ծանուցվողին: Այլ պետության տարածքում բնակվող անձին թղթային ծանուցագիրը կարող է ուղարկվել նաև Հայաստանի Հանրապետության դիվանագիտական ներկայացուցչությունների միջոցով կամ միջազգային պայմանագրով սահմանված այլ կարգով:¹⁸⁶

151. Թղթային ծանուցագրի ստորագրության համար առանձնացված հատվածում ստացողը նշում է իր անունը, ազգանունը և ստացման ժամանակը, որը հաստատում է ստորագրությամբ: Եթե թղթային ծանուցագիրը ստացողը ծանուցվողը չէ, ապա նա նշում է նաև ծանուցվողի հետ իր հարաբերության մասին:¹⁸⁷

152. Ծանուցվողը պարտավոր է ընդունել թղթային ծանուցագիրը, սակայն եթե նա հրաժարվում է դա անել, ապա ծանուցագիրը հանձնողն այդ մասին նշում է կատարում ծանուցագրի՝ ստորագրության համար հատկացված մասում և ծանուցագիրը վերադարձնում է վարույթն իրականացնող մարմնին:¹⁸⁸

153. Էլեկտրոնային ծանուցագիրն ուղարկվում է ծանուցվող անձի պաշտոնական կամ նրա կողմից գրավոր հայտնված էլեկտրոնային փոստի հասցեով կամ հեռախոսահամարով:¹⁸⁹

---

183. 151.2 հոդված:
184. 151.3 հոդված:
185. Նույն տեղում:
186. 151.5 հոդված:
187. 151.4 հոդված:
188. 152 հոդված:
189. 151.7 հոդված:

154. Ծանուցումը պատշաճ է, եթե՝

- թղթային ծանուցագիրը ստացել է անձամբ ծանուցվողը,
- թղթային ծանուցագիրը ստացվել է ծանուցվողի նշած հասցեով,
- թղթային ծանուցագիրը ստացողը գրավոր հաստատել է այն ծանուցվողին հանձնելու փաստը,
- թղթային ծանուցագիրը վերադարձվել է վարույթն իրականացնող մարմին՝ ծանուցվողի կողմից այն ընդունելուց հրաժարվելու մասին նշումով, եթե ծանուցագիրը հանձնողը վարույթով չշահագրգռված անձ է,
- առկա է ծանուցվող անձի էլեկտրոնային փոստի հասցեով ուղարկված էլեկտրոնային ծանուցագիրը ստանալու մասին էլեկտրոնային հավաստում,
- ծանուցվողը վարութային գործողության արձանագրության մեջ ստորագրությամբ հաստատել է ծանուցումն ստանալու փաստը,
- դատական նիստում ձայնային արձանագրմամբ ամրագրվել է ծանուցման փաստը,
- ծանուցումն ուղարկվել է ծանուցվողի կողմից գրավոր և հստակ առաջարկված եղանակով:¹⁹⁰

155. Պատշաճ ծանուցմամբ հրավիրված անձը պարտավոր է վարութային գործողության կատարման վայր կամ դատական նիստի ներկայանալ նշանակված ժամին կամ վարույթն իրականացնող մարմնին նախապես իրազեկել չներկայանալու պատճառների մասին:¹⁹¹

156. Տուժողին կամ վկային հասցեագրված ծանուցագրում նշվում է, որ վարութային գործողությանն առանց փաստաբանի ներկայանալու դեպքում փաստաբան պահանջելու հիմքով այդ վարութային գործողությունը ենթակա չէ հետաձգման:¹⁹² Տվյալ կարգավիճակով առաջին անգամ հրավիրվող անձին հասցեագրված ծանուցագրին կցվում է հրավիրվողի կարգավիճակից բխող իրավունքների և պարտականու-

---

190. 153.1 հոդված:

191. 153.2 հոդված:

192. 150.4 հոդված:

թյունների ցանկը:¹⁹³

157. Փորձագետների, տուժողի կամ վկաների կողմից քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված պարտականությունների կատարումից չարամտորեն խուսափելու դեպքում վարույթն իրականացնող մարմինը դրանց կատարումն ապահովելու նպատակով իրավասու է որոշում կայացնելու անձին հարկադրաբար ներկայացնելու մասին:¹⁹⁴

158. Անձին անազատության մեջ պահելը չի կարող տևել ավելի, քան այն պարտականության կատարումը, որի ապահովման նպատակով նա հարկադրաբար ներկայացվել է, սակայն բոլոր դեպքերում ոչ ավելի, քան 12 ժամը: Անձին անազատության մեջ պահելու անհրաժեշտությունը վերանալու կամ սահմանված առավելագույն ժամկետը լրանալու դեպքում անձն անհապաղ ազատ է արձակվում:¹⁹⁵

159. Օրենսգրքով նաև փոխհատուցում է նախատեսվում փորձագետներին, տուժողներին և վկաներին՝ վարույթի ընթացքում իրենց կատարած ծախսերի համար:¹⁹⁶

Ցուցմունք տալուց հրաժարվելու այլ հիմնավորումներ

160. Թույլատրելի է նաև, որ անձին թույլ տրվի հրաժարվել ցուցմունք տալուց՝ հիմք ընդունելով մեղադրյալի հետ նրա ունեցած ընտանեկան կապերը¹⁹⁷ կամ չհարկադրել նրանց դա անել, երբ նրանք վկայակոչում են ի վնաս իրենց ցուցմունք չտալու իրենց իրավունքը:¹⁹⁸ Սակայն, անձի՝ ի վնաս իրեն ցուցմունք չտալու իրավունքը կարող է գործել միայն կոնկրետ հարցերին պատասխանելուց հրաժարվելու դեպքում:¹⁹⁹

---

193. 150.3 հոդված:

194. 145.1 հոդված:

195. 145.4 հոդված:

196. Համապատասխանաբար 60.1(6), 50.2(24) և 58.1(9) հոդվածներ:

197. *Unterpertinger v. Austria*, Գանգատ թիվ 9120/80, 24 նոյեմբերի, 1986թ. և *Asch v. Austria*, Գանգատ թիվ 12398/86, 26 ապրիլի, 1991թ.:

198. *Vidgen v. Netherlands*, Գանգատ թիվ 29353/06, 10 հուլիսի, 2012թ. (երբ վկան վկայակոչել է այդ իրավունքը՝ հրաժարվելով թույլ տալ, որ ոստիկանին տված ցուցմունքները ստուգվեն կամ վիճարկվեն մեղադրյալի կողմից կամ նրա անունից): Տես նաև՝ *Oddone and Pecci v. San Marino*, Գանգատ թիվ 26581/17, 17 հոկտեմբերի, 2019թ.:

199. *Serves v. France*, Գանգատ թիվ 20225/92, 20 հոկտեմբերի, 1997թ.:

161. ՀՀ Սահմանադրության 65-րդ հոդվածը սահմանում է.

Ոչ ոք պարտավոր չէ ցուցմունք տալ իր, ամուսնու կամ մերձավոր ազգականների վերաբերյալ, եթե ողջամտորեն ենթադրելի է, որ այն հետազայում կարող է օգտագործվել իր կամ նրանց դեմ: Օրենքը կարող է սահմանել ցուցմունք տալու պարտականությունից ազատվելու այլ դեպքեր:

162. Տուժողների և վկաների՝ ի վնաս իրենց, ամուսնու կամ մերձավոր ազգականների ցուցմունքներ չտալու իրավունքը նախատեսված է նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով:²⁰⁰ Ցուցմունք տալու պարտականությունից ազատում նախատեսված է նաև պաշտպանի համար:²⁰¹

Անանուությունը

163. Բացակայության հիմնավորման պահանջի հետ մեկտեղ կա նաև վկային անանուն պահելու պահանջ, որն անհրաժեշտ է հիմնավորել, եթե դա խոչընդոտում է արդյունավետ քննությանը կամ պարզապես արգելք է հանդիսանում պաշտպանության համար:

164. Այն կարող է հիմնավորվել մեղադրյալից վկայի ունեցած վախով, վկայի անվտանգության մասին մտահոգությամբ կամ նրա վրա ճնշում գործադրելու վտանգով²⁰², ինչպես նաև գործառնական նկատառումներից ելնելով՝ գաղտնի գործակալի անանունության պահպանմամբ:²⁰³

165. Այդուհանդերձ, անհրաժեշտ է լրացուցիչ բավարար տեղեկատվություն՝ ապացուցելու համար, որ անհրաժեշտություն է եղել ապահովել վկայի անանուն մնալը²⁰⁴ և որ նշված վտանգներն իրոք գնա-

200. 50.2(3) և 58.1(3) հոդված:

201. 49.2(2) և 57.3(1) հոդված:

202. Scholer v. Germany, Գանգատ թիվ 14212/10, 18 դեկտեմբերի, 2014; Ivannikov v. Russia, Գանգատ թիվ 36040/07, 25 հոկտեմբերի, 2016թ. և Asani v. "the former Yugoslav Republic of Macedonia", Գանգատ թիվ 27962/10, 1 փետրվարի, 2018թ.:

203. Báték and Others v. Czech Republic, Գանգատ թիվ 54146/09, 12 հունվարի, 2017թ. և Van Wesenbeeck v. Belgium, Գանգատ թիվ 67496/10, 23 մայիսի 2017թ.:

204. *Süleyman v. Turkey*, Գանգատ թիվ 59453/10, 17 նոյեմբերի, 2020թ.: CM/Rec(2022)9 հանձնարարականի 20-րդ կետը նաև սահմանում է, որ. «Անանուությունը տրամադրելու ցանկացած որոշում պետք է ընդունվի միայն այն դեպքում, երբ իրավասու դատական մարմինը գտնի, որ ներգրավված անձին կամ նրա մերձավոր անձանց լուրջ վտանգ է սպառնում. ապացույցները, ըստ երևույթին, կարևոր են, և անձը արժանահավատ է թվում»:

հատվել են:²⁰⁵

Ցուցմունքների կարևորությունը մեղադրական դատավճռի կայացման համար

166. Բացակայող վկայի ցուցմունքը համարվում է մեղադրյալի դեմ «միակ» ապացույցը, եթե դա վերջինիս դեմ եզակի ապացույցն է, և «վճռորոշ» ապացույց է, այսինքն, եթե այն այնպիսի նշանակության կամ կարևորության ապացույց է, որը, հավանաբար, որոշիչ է լինելու գործի ելքի համար: Այն գնահատելիս հարկ կլինի հաշվի առնել մյուս ապացույցների ուժը, որոնց վրա հիմնված է դատավճիռը:²⁰⁶

167. Որոշում կայացնելիս, թե արդյոք բացակայող վկայի ցուցմունքները պետք է համարվեն որպես «միակ» կամ «վճռորոշ», Եվրոպական դատարանը նախ և առաջ ուսումնասիրում է գործը քննող դատարանի կողմից դրանց տրված կշիռը: Սակայն գործը քննող դատարանի դիրքորոշումը այս հարցում վերջնական չի համարվում, քանի որ Եվրոպական դատարանը տալիս է իր գնահատականը՝ հաշվի առնելով գոյություն ունեցող բոլոր լրացուցիչ ապացույցների ուժը:

168. Գործում լրացուցիչ ապացույցների առկայության փաստն ինքնին չի նշանակում, որ վկայի ցուցմունքը չի կարող հանդիսանալ դատավճռի միակ հիմքը, քանի որ այդ ցուցմունքը կարող է լինել միակ ապացույցը, որը փաստացի կապում է մեղադրյալին հանցագործության կատարման հետ:

169. Ապացույցները դիտվում են որպես որոշիչ, եթե դրանք կրում են ապացուցման հիմնական բեռը, որը ենթակա է գնահատման այլ ապացույցների ապացուցողական արժեքի համատեքստում: Այս մոտեցումը գնահատվում է «ողջամիտ կասկածից վեր» սկզբունքի հետ համատեղ: Ըստ այդմ՝ եթե խաչաձև հարցաքննությամբ չապահովված ապացույցները պայմանականորեն բացառվում են ապացույցների ցանկից, և մյուս բոլոր ապացույցները միասին բավարար չեն անձի անմեղության ողջամիտ վարկածը բացառելու համար, խաչաձև հարցաքննությամբ չապահովված ապացույցները դատավճռի

205. *Van Mechelen and Others v. Netherlands*, Գանգատ թիվ 21363/93, 23 ապրիլի, 1997թ.:

206. *Al-Khawaja and Tahery v. United Kingdom* [GC], Գանգատ թիվ 26766/05, 15 դեկտեմբերի, 2011թ. և *Schatschaschwili v. Germany* [GC], Գանգատ թիվ 9154/10, 15 դեկտեմբերի, 2015թ.:

համար որոշիչ դեր կխաղան:

170. Ապացույցի «միակը» լինելու օրինակ կարող է լինել այն դեպքը, երբ մեղավորության մասին ներպետական դատարանների հետևությունները հիմնված էին բացակայող վկայի՝ դեպքի նկարագրության վրա:²⁰⁷

171. Նմանապես, ոստիկանության աշխատակցին չենթարկվելու համար մեղադրյալին դատապարտելու միակ հիմքը համարվել է այդ աշխատակցի կողմից իրադարձությունների նկարագրությունը, քանի որ այլ վկաներ դատարանում ցուցմունք չեն տվել և որևէ օբյեկտիվ մեթոդով այլ ապացույցներ ձեռք չեն բերվել:²⁰⁸

172. Ականատեսների ցուցմունքները համարվել են վճռորոշ, երբ միակ այլ առկա ապացույցը կամ ասեկոսներ էին, կամ՝ ընդամենը անուղղակի տեխնիկական բնույթի այլ ապացույցներ, որոնք որոշիչ դեր չունեին:²⁰⁹

173. Նման տեսակետ է ընդունվել նաև վերաքննության ընթացքում ներկայացված նոր ապացույցների վերաբերյալ, որոնք բավականաչափ կարևոր էին, որպեսզի մեղադրական դատավճռի փոխարեն կայացվի մեղադրյալների անմեղության մասին դատավճիռ,²¹⁰ ինչպես նաև վկայի ցուցմունքի պարագայում, որի վրա հիմնվել է առաջին ատյանի դատարանը՝ պարզելու սպանության փորձի դրդապատճառը:²¹¹

174. Երբեմն Եվրոպական դատարանը վերջնական լուծում չի տալիս այն հարցին, թե արդյո՞ք կոնկրետ ապացույցները մեղադրական դատավճռի միակ հիմքն են եղել՝ փոխարենը եզրակացնելով, որ ցուցմունքները, եթե ոչ միակ, ապա գոնե վճռորոշ ապացույց են մեղադ-

---

207. *Paic v. Croatia*, Փանգատ թիվ 47082/12, 29 մարտի, 2016թ.:

208. *Petrović v. Croatia*, Փանգատ թիվ 63093/16, 10 դեկտեմբերի, 2020թ.: Բացակայող վկայի ցուցմունքները նույնպես դիմումատուի դեմ միակ ապացույցն են եղել հետևյալ գործում՝ *Chap Ltd. v. Armenia*, Փանգատ թիվ 15485/09, 4 մայիսի, 2017թ.:

209. *Schatschaschwili v. Germany* [GC], Փանգատ թիվ 9154/10, 15 դեկտեմբերի 2015թ., *Ter-Sargsyan v. Armenia*, Փանգատ թիվ 27866/10, 27 հոկտեմբերի, 2016թ., *Manucharyan v. Armenia*, Փանգատ թիվ 35688/11, 24 նոյեմբերի, 2016թ.:

210. *Dimović v. Serbia*, Փանգատ թիվ 24463/11, 28 հունիսի, 2016թ.:

211. *Nevzlin v. Russia*, Փանգատ թիվ 26679/08, 18 հունվարի, 2022թ.:

ոյալի դեմ:²¹²

175. Անշուշտ, կարևոր է հաշվի առնել, որ մեղադրյալի կողմից համապատասխան վկային չհարցաքննելու պատճառով առաջին ատյանի դատարանի համար դժվար է եղել որոշել, թե արդյո՞ք ապացույցները որոշիչ են, և ընդունել դրանք որպես այդպիսին՝ չունենալով դատաքննության ընթացքում ձեռք բերված ապացույցների ամբողջական ուսումնասիրության հնարավորություն:²¹³

176. Դա է, անկասկած, պատճառը, որ Եվրոպական դատարանը ընդլայնել է անհրաժեշտ հակակշռող գործոնները՝ դրանց ցանկում ընդգրկելով այն հանգամանքը, երբ համապատասխան ապացույցների կշիռը «Էական» է, և դրանց ընդունումը կարող է սահմանափակել պաշտպանության կողմի հնարավորությունները:²¹⁴

177. Մինևույն ժամանակ, անշուշտ, կան իրավիճակներ, երբ բացակայող վկայի ցուցմունքն ակնհայտորեն մեղադրական դատավճռի միակ կամ որոշիչ հիմքը չէ, եթե առկա են հիմնավոր գրավոր ապացույցներ, որոնց հերքելու համար մեղադրյալին ժամանակ է տրվել,

---

212. Օրինակ՝ Ürek and Ürek v. Turkey, Գանգատ թիվ 74845/12, 30 հուլիսի, 2019թ. (որտեղ դատարանի կողմից օգտագործված բոլոր ապացույցները եզրակացնելու համար, որ մեղադրյալը կատարել է այն հանցանքները, որոնց համար իրեն մեղադրանք է առաջարկվել, ստացվել են նրան ձերբակալած ոստիկաններից), Daştan v. Turkey, Գանգատ թիվ 37272/08, 10 հոկտեմբերի, 2017թ. (որտեղ դատավճիռը հիմնված է եղել բացառապես երկու վկաների մեղադրական ցուցմունքների վրա, և այդ ցուցմունքների արժանահավատությունը հավաստող որևէ այլ ապացույցներ չեն եղել), և Bakir v. Turkey, Գանգատ թիվ 2257/11, 13 հոկտեմբերի, 2020թ. (որտեղ իբրև թե հնչեցված խոսքերի համար դատավճիռը հիմնված է բացակայող վկայի ցուցմունքի վրա):

213. *Schatschaschwili v. Germany* [GC], Գանգատ թիվ 9154/10, 15 դեկտեմբերի, 2015թ., կետ 116:

214. Տես, օրինակ, *Asatryan v. Armenia*, Գանգատ թիվ 3571/09, 27 ապրիլի, 2017 (որում Եվրոպական դատարանը համոզված չլինելով, որ բացակայող վկաների ցուցմունքները, որոնք օգտագործվել են դիմումատուի հանցագործության ենթադրյալ շարժառիթը հաստատելու համար, եղել են միակ վճռորոշ, այդուհանդերձ գտել է, որ դրանք նշանակալի դեր են ունեցել, և դրանք որպես ապացույց ճանաչելը, հնարավոր է, որ սահմանափակել է պաշտպանության կողմի հնարավորությունները), *Garbuz v. Ukraine*, Գանգատ թիվ 72681/10, 19 փետրվարի, 2019թ. (որի առնչությամբ Եվրոպական դատարանը կարծիք էր հայտել, որ բացակայող վկայի ցուցմունքը Էական նշանակություն է ունեցել, և որ հնարավոր է, որ դրա ընդունումը սահմանափակել է պաշտպանության կողմի հնարավորությունները), *Tău v. Romania*, Գանգատ թիվ 56280/07, 23 հուլիսի, 2019թ. (որտեղ նա նշել էր, որ թեև վկայի ցուցմունքը չէր կարող լինել միակ կամ վճռորոշ ապացույց, որի վրա հիմնված է եղել դատավճիռը, այն ակնհայտորեն Էական նշանակություն է ունեցել մեղքը հաստատելու համար, *Dodoja v. Croatia*, Գանգատ թիվ 53587/17, 24 հունիսի, 2021թ. (որում վկայի ցուցմունքը մեղադրյալի թմրամիջոցների գործարքների մեջ ներգրավվածության հաճախակիության մասին, որը խոստովանել էր միայն մեկ դեպքի մասին, համարվել էր կարևոր նշանակություն ունեցող, ուստի դրա ընդունումը կարող էր Էապես սահմանափակել պաշտպանության կողմի հնարավորությունները):

և դատաքննության ընթացքում լավել է քսանից ավելի վկա, որոնց նա հարցման և հակընդդեմ հարցման է ենթարկել:²¹⁵

178. Ցանկալի է, որ դատարանն իր վճռում նշի, թե ինչ կշիռ է տվել որևէ բացակայող վկայի ցուցմունքին, ինչպես նաև, թե ինչու է համարել այդ ապացույցը արժանահավատ, քանի որ դրանք այն հարցերն են, որոնք Եվրոպական դատարանը հաշվի կառնի հակակշռող գործոնների համարժեքությունը գնահատելիս:²¹⁶

179. Այն դեպքում, երբ բացակայող վկաների ցուցմունքները վճռորոշ կամ էական նշանակություն չունեն դատավճռի համար, Եվրոպական դատարանը անհրաժեշտ չի համարում դիտարկել հակակշռող գործոնները: Դա պայմանավորված է նրանով, որ, հաշվի առնելով նման չստուգված ցուցմունքների սահմանափակ ազդեցությունը, դրանք հաշվի առնելը չի համարվում վարույթի ընդհանուր արդարացիությունը սահմանափակող հանգամանք:²¹⁷

Հակակշռող գործոնների ամկայությունը

180. Եթե դատավճռի հիմքում որոշ չափով ընկած են բացակայող վկայի ցուցմունքները, ինչպես ներկայացվեց վերևում, Եվրոպական դատարանը պարզում է, թե արդյո՞ք ամկա են բավարար հակակշռող գործոններ, ներառյալ՝ միջոցներ, որոնք թույլ են տալիս արդար և պատշաճ ձևով գնահատել ցուցմունքների արժանահավատությունը:

181. Բավարար հակակշռող գործոնների պահանջը գործում է նաև այն դեպքում, երբ դատավճիռը հիմնված է անանուն վկայի ցուցմունքի վրա՝ պաշտպանության կողմի համար առաջացած սահմանափակումները վերացնելու համար:²¹⁸

182. Վերջինի նպատակն է ապահովել, որ այդպիսի դատավճիռը թույլատրվի միայն այն դեպքում, երբ ցուցմունքը բավականաչափ

215. *Arlewin v. Sweden* (որոշում), Գանգատ թիվ 32814/11, 2 փետրվարի, 2016թ.:

216. *Schatschaschwili v. Germany* [GC], Գանգատ թիվ 9154/10, 15 դեկտեմբերի, 2015թ., 123 և 126 կետեր:

217. *Sitnevskiy and Chaykovskiy v. Ukraine*, Գանգատ թիվ 48016/06, 10 նոյեմբերի, 2016թ., կետ 125:

218. *Տե՛ս, օրինակ, Ivannikov v. Russia*, Գանգատ թիվ 36040/07, 25 հոկտեմբերի, 2016թ. և *Süleyman v. Turkey*, Գանգատ թիվ 59453/10, 17 նոյեմբերի, 2020թ.: Սակայն CM/Rec(2022)9 հանձնարարականը, թերևս, որոշ չափով ավելի խիստ է՝ սահմանելով, որ «Եթե վկային տրվել է անանունության իրավունք, դատավճիռը չպետք է հիմնված լինի բացառապես կամ որոշիչ չափով անանուն վկաների կամ արդարադատության համակարգի հետ համագործակող անձանց կողմից տրամադրված ապացույցների վրա» (կետ 20):

արժանահավատ է՝ հաշվի առնելով դրա կարևորությունը գործի համար:

183. Դա առնվազն նշանակում է, որ բացակայող վկայի չստուգված ապացույցների նկատմամբ անհրաժեշտ է զգուշավորություն դրսևորել: Դատարանը պետք է ցույց տա, որ դրանց նշանակությունն առաջնային չի համարել, և մանրամասն հիմնավորի, թե ինչու է այդքանից հետո դրանք դիտել արժանահավատ՝ հաշվի առնելով նաև մյուս առկա փաստերը:²¹⁹

184. Եվրոպական դատարանի կողմից ընդունելի են հետևյալ երաշխիքները.

- դատաքննության ընթացքում բացակայող վկայի՝ նախաքննության փուլում կատարված հարցաքննության տեսագրության ցուցադրումը դատարանին, մեղադրանքի կողմին և պաշտպանության կողմին՝ թույլ տալու համար դիտազննել հարցաքննվող վկայի պահվածքը և սեփական կարծիք ստեղծել նրա ցուցմունքի արժանահավատության վերաբերյալ,
- դատաքննության ընթացքում վկայի չստուգված ցուցմունքները հիմնավորող ապացույցների ամկայությունը (օրինակ՝ դատավարության ընթացքում տրված այն անձանց ցուցմունքները, որոնց բացակա վկան տեղեկացրել է իրադարձությունների մասին դրանց տեղի ունենալուց անմիջապես հետո, հանցագործության վերաբերյալ լրացուցիչ փաստացի ապացույցները,

---

219. *Schatschaschwili v. Germany* [GC], Գանգատ թիվ 9154/10, 15 դեկտեմբերի, 2015թ., կետ 126: «Ապահովելով, որ կողմերը բավարար հնարավորություն ունենան վիճարկելու վկայի կամ արդարադատության համակարգի հետ համագործակցող անձի կողմից տրված ապացույցները, քրեական դատավարության ընթացքում և դրանից հետո վկայի կամ արդարադատության համակարգի հետ համագործակցող անձի ինքնության բացահայտումը կանխելու նպատակով ի թիվս այլնի, կարող են դիտարկվել հետևյալ պաշտպանական միջոցները. կեղծանունների օգտագործում և նույնականացող տեղեկատվության խմբագրում քրեական վարույթի ողջ ընթացքում, տեսալսողական միջոցների օգնությամբ դատավարության նախնական փուլում վկաների և արդարադատության աշխատակիցների կողմից տված ցուցմունքների ձայնագրում, դատավարության նախնական փուլում տրված ցուցմունքների օգտագործում որպես ապացույց դատարանում, երբ վկաների համար հնարավոր չէ ներկայանալ դատարան, կամ երբ դատարան ներկայանալ կարող է իրական վտանգ հանդիսանալ վկաների կամ արդարադատության համակարգի հետ համագործակցողների կամ նրանց մեղավորների համար, մինչդեռ տեղական ցուցմունքները պետք է համարվեն որպես վավեր ապացույց, եթե կողմերը հնարավորություն ունեն կամ ունեցել են մասնակցել հարցաքննությանը և/կամ հակընդդեմ հարցաքննել վկային և վարույթի ընթացքում քննարկել ցուցմունքի բովանդակությունը:

ներառյալ դատաբժշկական քննության արդյունքները, տուժողի վնասվածքների կամ ցուցմունքների արժանահավատության վերաբերյալ փորձագիտական կարծիքներ, և խիստ նմանություն բացակայող վկայի՝ իր դեմ կատարված ենթադրյալ հանցագործության նկարագրության և մեկ այլ վկայի նկարագրության միջև, որի հետ հանցավոր համաձայնության գալու մասին որևէ ապացույց չկա, տեղեկությունն ինչու մեղադրյալի կողմից կատարված նմանատիպ հանցագործության մասին, հատկապես, երբ այդ վկայի ցուցմունքների արժանահավատությունը ստուգվում է խաչաձև հարցաքննությամբ)։

- պաշտպանության կողմին տրված հնարավորությունը՝ դատավարության ընթացքում անուղղակիորեն, օրինակ՝ գրավոր ձևով, վկային ուղղել իր հարցերը,
- Նախաքննության փուլում մեղադրյալի կամ պաշտպանի համար վկային հարցաքննելու հնարավորության ընձեռումը, մասնավորապես, եթե նախաքննության փուլում արդեն իսկ քննչական մարմինները հանգել են այն եզրակացության, որ դատաստումներին վկան ներկա չի գտնվելու, կամ որ վկան դատալսումներին անհասանելի կարող է լինել, և
- մեղադրյալին հնարավորություն է տրվել ներկայացնելու իրադարձությունների իր վարկածը՝ կասկածի տակ դնելով բացակայող վկայի ցուցմունքների արժանահավատությունը՝ Նշելով վերջինիս ցուցմունքների անհետևողականությունը կամ այլ վկաների ցուցմունքներին անհամապատասխանությունը։²²⁰

185. Այնուամենայնիվ, բացակայող վկայի հայտարարությունը վիճարկելու և հերքելու զուտ հնարավորությունն ինքնին չի համարվել որպես բավարար հակակշռող գործոն՝ փոխհատուցելու վկայի բացակայության հետևանքով պաշտպանության համար ստեղծված սահմանափակումները։²²¹

186. Մյուս կողմից՝ պաշտպանության կողմի իրավունքները համարվում են պահպանված, երբ դատալսումներում որևէ կարևոր վկայի

220. Նույն տեղում, 127-131 կետեր:

221. *Trampevski v. "the former Yugoslav Republic of Macedonia"*, Գանգատ թիվ 4570/07, 10 հուլիսի, 2012թ., *Riahi v. Belgium*, Գանգատ թիվ 64500/10, 14 հունիսի, 2016թ. և *Keskin v. the Netherlands*, Գանգատ թիվ 2205/16, 19 հունվարի, 2021թ.:

անհասանելի լինելու հետևանքները չեզոքացնելու նպատակով մինչդատական փուլում կազմակերպվում է երկու կողմերի ներկայացուցիչների հակընդդեմ (առերես) հարցաքննություն, որը տեսաձայնագրվում է:²²²

187. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը նաև նախատեսում է, որ անչափահաս տուժողը կամ վկան հոգեբանի առաջարկությամբ չեն հարցաքննվում, եթե դա անհրաժեշտ է նրանց իրավաչափ շահերի պաշտպանության համար, և պաշտպանության կողմը մինչդատական վարույթում հնարավորություն է ունեցել հարցեր տալու անչափահասին:²²³

188. Այնուամենայնիվ, վկան պետք է իրականում հարցաքննվի, այլ ոչ թե զուտ արտահայտի իր կարծիքը:²²⁴

189. Դատավարության նախաքննական փուլում վկային հարցաքննելու հնարավորությունը Եվրոպական դատարանը չի դիտում որպես դատարանում նրա հարցաքննության լիարժեք փոխարինում, եթե մեղադրյալին չի օգնել փաստաբանը, կամ եթե առերեսումը անցկացվել է ոչ թե դատավորի, այլ որևէ այլ անձի կողմից:²²⁵

190. Առերեսման արդյունքների օբյեկտիվության վրա կարող է ազդել նաև մեղադրյալի՝ գործի նյութերին ոչ լիարժեք ծանոթ լինելը, քանի որ նման դեպքում համապատասխան վկային հարցաքննելիս պաշտպանության կողմի օգտին հանգամանքները կարող են անտեսվել:²²⁶

191. Վկաների հարցաքննությունն իրենց բնակության վայրի դատարանների կողմից, Եվրոպական դատարանի կողմից դատավարական

---

222. Ինչպես *Chmura v. Poland*, Փակգատ թիվ 18475/05, 3 ապրիլի, 2012թ. գործում, որում գործի նման դատաքննությունը կազմակերպվել էր՝ հաշվի առնելով օտարերկրյա քաղաքացի հանդիսացող վկային հայտնաբերելու դժվարությունները և գործի համար նրա ցուցմունքի կարևորությունը:

223. 329.3 հոդված:

224. *As in T.K. v. Lithuania*, Փակգատ թիվ 14000/12, 12 հունիսի, 2018թ.:

225. *Melnikov v. Russia*, Փակգատ թիվ 23610/03, 14 Հունվարի, 2010; *Vanfuli v. Russia*, Փակգատ թիվ 24885/05, 3 նոյեմբերի, 2011թ. և *Karpenko v. Russia*, Փակգատ թիվ 5605/04, 13 մարտի, 2012թ.:

226. *Chernika v. Ukraine*, Փակգատ թիվ 53781/11, 12 մարտի, 2020թ., 70-71 կետեր, Cf. *Chmura v. Poland*, Փակգատ թիվ 18475/05, 3 ապրիլի, 2012թ., որոնցում գործի նյութերին հասանելիության մերժումը չի համարվել, որ վնաս է հասցրել պաշտպանական կողմի իրավունքներին, քանի որ դիմումատու և նրա փաստաբանը ունեին բավարար տեղեկատվություն, որը թույլ էր տալիս նրանց ուսումնասիրել վկայի ցուցմունքները և կասկածի տակ դնել դրանց արժանահավատությունը:

երաշխիք չի համարվել՝ բացակա վկաների չներկայանալու համար հիմնավոր պատճառների բացակայության դեպքում, և երբ գործը քննող դատարանը դա արել է առանց բացակայող վկաներից ապացույցներ ձեռք բերելու այլընտրանքային միջոցներ դիտարկելու:²²⁷

Ընդհանուր արդարացիություն

192. Դատավարության ընդհանուր արդարացիության վերաբերյալ գնահատական տալու նպատակով Եվրոպական դատարանը, վկայի բացակայության պատճառները ուսումնասիրելուց զատ, հաշվի է առնում ամկա հակակշռող գործոնները, որոնք դիտարկվում են միասնական ձևով՝ հաշվի առնելով այն, թե որքան կարևոր էր բացակայող վկայի ցուցմունքը տվյալ գործով կայացված դատավճռի համար:

193. Որոշ դեպքերում Եվրոպական դատարանը գտել է, որ հակակշռող գործոններ ընդհանրապես չեն եղել:²²⁸

194. Սակայն եթե այդպիսի գործոններ իրոք եղել են, կարևոր է նաև գնահատել դրանց փաստացի արդյունավետությունը, քանի որ դրանց զուտ ամկայությունը չի նշանակում, որ դրանք բավարար են չստուգված տվյալների արժանահավատության անաչառ և պատշաճ գնահատման համար:

195. Իհարկե՝ նման մոտեցում չի դրսևորվել նոր մեղադրական ապացույցների նկատմամբ, և իրականացվել է բացակայող վկաների արժանահավատության և նրանց ցուցմունքների հավաստիության մանրագնին գնահատում, հաշվի առնելով, որ դրանք տրվել են հանցագործության միակ ականատեսների կողմից, ինչի արդյունքում մե-

---

227. Faysal Pamuk v. Turkey, Փանգատ թիվ 430/13, 18 հունվարի, 2022թ.

228. E.g., Blokhin v. Russia [GC], Փանգատ թիվ 47152/06, 23 մարտի 2016թ., Ter-Sargsyan v. Armenia, Փանգատ թիվ 27866/10, 27 հոկտեմբերի, 2016թ., Manucharyan v. Armenia, Փանգատ թիվ 35688/11, 24 նոյեմբերի 2016թ. (դիմումատուի դեմ որոշ լրացուցիչ ապացույցները չեն սահմանափակել դիմումատուի պաշտպանության հնարավորությունները՝ պնդելու, որ սպանությունը իր մահացած եղբայրն էր կատարել), Asatryan v. Armenia, Փանգատ թիվ 3571/09, 27 ապրիլի 2017թ., Chap Ltd. v. Armenia, Փանգատ թիվ 15485/09, 4 մայիսի 2017թ., Syarkevich v. Russia, Փանգատ թիվ 10216/06, 28 նոյեմբերի 2017թ., T.K. v. Lithuania, Փանգատ թիվ 14000/12, 12 հունիսի, 2018թ. (եղել է բացակայող վկաների ցուցմունքների միայն անուղղակի հաստատում այն ինչ դատարանում ներկա վկաներին ասել են բացակայող վկաները), և Avaz Zeynalov v. Azerbaijan, Փանգատ թիվ 37816/12, 22 ապրիլի, 2021թ.:

դադրյալը դատապարտվել է:²²⁹

196. Մյուս կողմից՝ եթե բացակա վկայի ցուցմունքը դատավճռի համար միակ կամ վճռորոշ հիմքը չէ, դրա արժանահավատության և հավաստիության նման մանրակրկիտ գնահատումը ըստ էության բավարար է:²³⁰

197. Սակայն բավարար հակակշռող գործոնների բացակայության մասին եզրահանգելիս հաշվի է առնվում ինչպես բացակա վկայի ցուցմունքների նկատմամբ զգույշ մոտեցում չդրսևորելը²³¹, այնպես էլ դատարանի կողմից գործի վարման հետ կապված թերացումները:²³²

198. Ավելին, այլ, ամերևույթ մեղադրական բնույթ կրող ապացույցների հավաստիության վերաբերյալ կասկածները կարող են սահմանափակել դրանց՝ որպես հակակշռող գործոնի կշիռը:²³³

---

229. Schatschaschwili v. Germany [GC], Փակգատ թիվ 9154/10, 15 դեկտեմբերի, 2015թ., կետ 163: Տե՛ս՝ դատարանի նույնպիսի եզրակացությամբ Paic v. Croatia, Փակգատ թիվ 47082/12, 29 մարտի, 2016թ., Oddone and Pecci v. San Marino, Փակգատ թիվ 26581/17, 17 հոկտեմբերի, 2019թ.:

230. E.g., Seton v. United Kingdom, Փակգատ թիվ 55287/10, 31 մարտի, 2016թ. (թեև նշանակալի էր նաև այլ «ճնշող» ապացույցների անկայությունը), Simon Price v. United Kingdom, Փակգատ թիվ 15602/07, 15 սեպտեմբերի, 2016թ., Rastoder v. Slovenia, Փակգատ թիվ 50142/13, 28 նոյեմբերի, 2017թ., Demir v. Germany (որոշում), Փակգատ թիվ 67976/11, 7 մայիսի, 2018թ., Berg v. Austria (որոշում), Փակգատ թիվ 11216/15, 1 սեպտեմբերի, 2020թ., Guidi and Others v. San Marino, Փակգատ թիվ 59052/19, 8 ապրիլի, 2021թ.:

231. E.g., Daştan v. Turkey, Փակգատ թիվ 37272/08, 10 հոկտեմբերի, 2017թ., Dadayan v. Armenia, Փակգատ թիվ 14078/12, 6 սեպտեմբերի, 2018թ., Kartsivadze v. Georgia, Փակգատ թիվ 30680/09, 12 դեկտեմբերի, 2019թ.:

232. E.g., Dimović v. Serbia, Փակգատ թիվ 24463/11, 28 հունիսի, 2016թ. (դիմումատուներին ծանրակշիռ փաստերի հիման վրա քրեական պատասխանատվության կանչելու նպատակով դատարանը լուրջ ջանքեր էր գործադրել լրացուցիչ ապացույցներ հավաքելու համար և որևէ քայլ չէր ձեռնարկել՝ ստուգելու այն պնդումները, որ վկան ցուցմունքներ տալիս գտնվել է խմիչքի ազդեցության տակ):

233. Օրինակ՝ *Sitnevskiy and Chaykovskiy v. Ukraine*, Փակգատ թիվ 48016/06, 10 նոյեմբերի, 2016թ. (որտեղ մեղադրյալների կողմից իրենց նախաքննական ցուցմունքներից հրաժարվելու փորձը մերժելու համար առաջին ատյանի դատարանը հիմնվել էր բացակայող վկաների ցուցմունքների վրա, միաժամանակ, այդ խոստովանությունների հիման վրա հաստատել է վկաների չստուգված ցուցմունքները: Արդյունքում, Եվրոպական դատարանը եզրակացրել է, որ այլ մեղադրական ապացույցների անկայությունը և ուժը, հաշվի առնելով դրանց «շրջանաձև» բնույթը, բավարար հակակշռող գործոն չէին՝ չեղոքացնելու ասիմանափակումը, որի պայմաններում աշխատել է պաշտպանությունը), *Oral and Others v. Turkey*, Փակգատ թիվ 32043/11, 1 մարտի, 2022թ. (որտեղ դատարանները չեն քննել բացակայող վկայի տված ցուցմունքների արժանահավատությունը, չնայած այն հանգամանքին, որ դատախազը, որը ցուցմունքները վկայից վերցրել էր նրան ոստիկանություն բերելուց անմիջապես հետո, նշել էր, որ նրա աչքերի տակ կային կապտուկներ, հագուստի վրա անկա էին արյան հետքեր, իսկ գլխի հետևի մասում նկատելի էր կարերով փակված վերք: Բացի այդ, դատարանները ուշադրություն չէին դարձրել այն փաստի վրա, որ վկան ոստիկանությունում ցուցմունքներ էր տվել առանց փաստաբանի ներկայության և առաջին իսկ դատական նիստում հրաժարվել էր դրանցից):

199. Առանձնահատուկ կարևորություն է տրվում բացակայող վկայի հետ նախաքննության փուլում կատարված առերեսման՝ որպես հակակշռող գործոնի, արդյունավետությանը:²³⁴

200. Անանուն վկայի պարագայում համապատասխան հակակշռող գործոն է համարվել այն, որ դատարանը գնահատել է նրա կողմից ներկայացված ապացույցները և համեմատել դրանց բովանդակությունը մեկ այլ վկայի տված ցուցմունքների հետ: Ավելին, դիմումատուն հնարավորություն ուներ հայտնելու իրադարձությունների մասին իր վարկածը, օգտվելու իր օգտին ցուցմունք տվող վկաների՝ դատարանում ցուցմունք տալու հնարավորությունից և կասկածի տակ դնելու անանուն վկայի արժանահավատությունը, որի ինքնությունը հայտնի էր իրեն, նաև հակընդդեմ հարցման ենթարկելու վկային, որը մինչդատական վարույթի ընթացքում ուրիշ խոսքերից ելնելով՝ իր դեմ ցուցմունքներ էր տվել և այնուհետև հրաժարվել էր դրանցից դատաքննության ընթացքում: Բացի այդ, դիմումատուին և նրա պաշտպանին հնարավորություն էր տրվել լրացուցիչ հարցեր տալ վկային, և պաշտպանն օգտվել էր այդ հնարավորությունից:²³⁵

201. Մինևույն ժամանակ, անանուն վկային գրավոր հարցեր տալու հնարավորությունը ինքնին չի դիտարկվել որպես բավարար դատական պաշտպանության միջոց՝ հակակշռելու այն սահմանափակումները, որոնց հետ բախվել են մեղադրյալներն իրենց իրավունքներն իրականացնելիս:²³⁶

202. Անանուն վկաների ցուցմունքի արժանահավատության և վստահելիության վերաբերյալ դատավորների դիտարկումներն ինքնին բավարար չեն մեղադրյալի՝ վկայի հետ առերեսվելու և անձամբ հարցեր տալու անկարողությունը վերացնելու համար:²³⁷

203. Նույնիսկ այն դեպքում, երբ դատախոսներին բացակա անանուն վկայի հարցաքննությունը վերջինիս պահվածքին հետևելու

---

234. E.g., Štulíř v. Czech Republic, Գանգատ թիվ 36705/12, 12 հունվարի, 2017թ., Štulíř v. Czech Republic, Գանգատ թիվ 36705/12, 12 հունվարի, 2017թ., Palchik v. Ukraine, Գանգատ թիվ 16980/06, 2 մարտի, 2017թ.:

235. Ivannikov v. Russia, Գանգատ թիվ 36040/07, 25 հոկտեմբերի, 2016թ.: Տես դատարանի նույնպիսի եզրակացությամբ՝ Bátěk and Others v. Czech Republic, Գանգատ թիվ 54146/09, 12 հունվարի, 2017թ. և Van Wesenbeeck v. Belgium, Գանգատ թիվ 67496/10, 23 մայիսի, 2017թ.:

236. Asani v. “the former Yugoslav Republic of Macedonia”, Գանգատ թիվ 27962/10, 1 փետրվարի, 2018թ.:

237. Bakir v. Turkey, Գանգատ թիվ 2257/11, 13 հոկտեմբերի, 2020թ.:

նպատակով տեսանկարահանվել էր, դա չէր կարող բավարար հակակշռող գործոն հանդիսանալ, քանզի դատարանի կողմից նրա ցուցմունքների արժանահավատությունը և վստահելիությունը հաստատող հարցաքննություն չէր անցկացվել:²³⁸

204. Նաև՝ հաշվի առնելով այն կարևորությունը, որը Եվրոպական դատարանը տալիս է դատական ակտի պատճառաբանվածությանը, որը հիմնված է բացակայող վկայի ցուցմունքերի վրա, ինքնին բավարար չի կարող համարվել միայն այն հանգամանքը, որ դատարանը հաշվի էր առել այն, ինչն անհրաժեշտ էր համապատասխան երաշխիքների կիրառման համար: Դրանից բացի, կարևոր է նաև, որ հիմնավորումից հստակ երևա, որ դատարանն իրականում դա հաշվի էր առել, և ներկայացվի, թե ինչո՞ւ են կոնկրետ այդ միջոցները համարվել բավարար:

205. Ավելին, գործի բոլոր փաստական հանգամանքները հաշվի առնելը միշտ կարևոր է Եվրոպական դատարանի կողմից դատապարտման ընդհանուր արդարացիության ապահովման համար կիրառված երաշխիքների համարժեքության գնահատման համար: Ուստի բացակայող վկայի ցուցմունքների վրա հիմնված դատավճռի ընդհանուր արդարացիության ապահովման նպատակով կիրառված դատական պաշտպանության միջոցների արդյունավետությունը գնահատելիս անհրաժեշտ է համոզվել, որ գործի բոլոր հանգամանքները հաշվի են առնվել:

Է. ՅՈՒՅՄՈՒՆԻ ԴԱՏԱԿԱՆ ԴԵՊՈՆԱՅՈՒՄԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԱԳՐՔԻՆ

206. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 41-րդ գլուխը նախատեսում է մինչդատական փուլում ցուցմունքները դատական կարգով դեպոնացնելու հնարավորություն՝ մեղադրյալին հնարավորություն ընձեռնելով օգտվելու վկաներին հակընդդեմ հարցման ենթարկելու իրավունքից, որի արդյունքում այդ ցուցմունքները որպես

---

238. *Süleyman v. Turkey*, Գանգատ թիվ 59453/10, 17 նոյեմբերի, 2020թ.:

ապացույց կարող են օգտագործվել հետագա դատավարության կամ վերաքննիչ դատարանում բողոքի քննության ընթացքում:

207. Ցուցմունքի դատական դեպոնացումը կատարվում է դատաքննությանը ներկայանալու հնարավորություն չունենալու կամ դատաքննության ընթացքում իրավաչափորեն ցուցմունք չտալու հիմնավոր ենթադրության պարագայում պատշաճ ապացուցումն ապահովելու նպատակով:²³⁹

208. Առաջին դեպքում նման ենթադրության օբյեկտիվ պատճառ կարող է լինել օրինակ՝ երբ արտերկրում անձի մշտական բնակությունից հետևում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում նրա հայտնվելը քիչ հավանական է, առկա է անձի առողջական վիճակի վատթարացման վտանգ, որը կխանգարի դատավարության հետագա փուլում նրա ցուցմունք տալուն, կամ որ անձն անչափ վախենում է ցուցմունք տալ դատավարության այդ փուլում, կամ երբ ցուցմունք տալը կարող է վնասել նրա հետագա կենսական պայմաններին:

209. Երկրորդ դեպքում նման ենթադրության օբյեկտիվ պատճառ կարող է լինել այն, որ անձը, օրինակ, հետագայում կարող է օգտվել ի վնաս մերձավոր ազգականների ցուցմունք չտալու իր իրավունքից:

210. Քանի որ չկան սահմանափակումներ, թե ում նկատմամբ է կիրառվում դատական դեպոնացման ընթացակարգը, այն կարող է կիրառվել մեղադրյալի, տուժողների և վկաների, այդ թվում անչափահասների ցուցմունքները դեպոնացնելու համար:

211. Դատական ցուցմունք տալու համար միջնորդություն կարող են ներկայացնել ինչպես քննիչները, այնպես էլ դատավարության մասնավոր մասնակիցները (այսինքն՝ մեղադրյալը, նրա օրինական ներկայացուցիչը, պաշտպանը, տուժողը, գույքային պատասխանողը, օրինական ներկայացուցիչը, տուժողի և գույքային պատասխանողի լիազորված անձը):²⁴⁰

212. Ցուցմունքի դեպոնացում կատարելու միջնորդությունը պետք է բովանդակի դրա անհրաժեշտության հիմնավորումները, ինչպես նաև վարույթի այն մասնակիցների մասին տվյալներ, որոնց մասնակ-

---

239. 306 հոդված:

240. Նույն տեղում:

ցությունն անհրաժեշտ է դեպոնացմանը:²⁴¹ Միջնորդությունը ներկայացնողը դրան կցում է իր տիրապետման ներքո գտնվող բոլոր այն կյուբերը, որոնք դեպոնացման մասնակիցներին հնարավորություն կտան պատշաճորեն իրականացնելու հակընդդեմ հարցման իրավունքը:²⁴²

213. Դեպոնացման «անհրաժեշտության հիմնավորումը» պետք է ներառի փաստարկներ առ այն, որ առկա է հիմնավոր մտավախություն, որ անձը չի ներկայանալու դատաքննությանը կամ իրավաչափորեն հրաժարվելու է դրա ընթացքում ցուցմունք տալուց:

214. Դատարանը որոշմամբ մերժում է ցուցմունքի դեպոնացման միջնորդությունը, եթե այն հիմնավորված չէ, կամ դրա հիմնավորումները համոզիչ չեն:²⁴³ Սակայն հիմնավորման չափազանց խիստ պահանջներ սահմանելը կարող է արժեզրկել համակարգը: Հանրային և մասնավոր շահերի հավասարակշռությունը կապահովվի, եթե մերժվեն այն միջնորդությունները, որոնք բացարձակապես անհիմն են, դրանցում ներկայացված փաստարկներն առերևույթ չեն հաստատում այն ենթադրությունը, որ անձը չի ներկայանալու դատալսումներին կամ իրավաչափորեն հրաժարվելու է ցուցմունք տալուց, կամ եթե ներկայացվող փաստարկները հակասում են որևէ անձի հիմնարար իրավունքներին:

215. Ցուցմունքի դեպոնացման միջնորդությունը մերժելու դեպքում նույն միջնորդության ներկայացումը թույլատրվում է, եթե դեպոնացումը հիմնավորելու համար բերվում են նոր Էական փաստարկներ:²⁴⁴

216. Ցուցմունքի դեպոնացման միջնորդությունը բավարարելու դեպքում դատարանը կայացնում է ցուցմունքի դեպոնացում կատարելու մասին որոշում, որում պետք է նշվեն միջնորդությունը ներկայացրած վարույթի մասնակիցը, ցուցմունք տալու և դեպոնացմանը մասնակցելու համար հրավիրվող անձանց անունները, ինչպես նաև դեպոնացման վայրը, տարին, ամիսը, օրը և ժամը:²⁴⁵ Ցուցմունքի դեպոնացումը նշանակվում է սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատես-

---

241. 307.1 հոդված:

242. 307.2 հոդված:

243. 307.3 հոդված:

244. 307.4 հոդված:

245. 308.1 հոդված:

ված որոշման կայացումից հետո՝ ողջամիտ ժամկետում, բայց ոչ ուշ, քան 10 օր հետո:²⁴⁶ Սակայն ցուցմունքի դեպոնացման օրը որոշելիս դատարանը պետք է հաշվի առնի վարույթի մասնակիցների կողմից հակընդդեմ հարցում կատարելուն նախապատրաստվելու համար անհրաժեշտ ժամանակը:²⁴⁷ Միևնույն ժամանակ, հաշվի առնելով ցուցմունքները պատշաճ կերպով և առանց որևէ արտաքին ազդեցության տալու կարևորությունը՝ ցանկալի է խուսափել դեպոնացման կազմակերպման որևէ ավելորդ ծգծգումից:

217. Ցուցմունքի դեպոնացում կատարելու մասին որոշումն անհապաղ ուղարկվում է միջնորդությունը ներկայացրած անձին, ինչպես նաև վարույթի այն մասնակիցներին, որոնց մասնակցությունն անհրաժեշտ է դեպոնացմանը: Վարույթի այդ մասնակիցներին ուղարկվում են նաև միջնորդությանը կից կյուրթերը:²⁴⁸

218. Դեպոնացում կատարելիս հաշվի են առնվում մեղադրյալի կարևոր իրավունքները:

219. Թեև պատշաճ ծանուցված վարույթի մասնակցի չներկայանալը խոչընդոտ չէ ցուցմունքի դեպոնացում կատարելու համար, պատշաճ ծանուցված պաշտպանի կողմից ցուցմունքի դեպոնացման դատական նիստին մեկ անգամ չներկայանալու դեպքում դատախոսները հետաձգվում են:²⁴⁹

220. Երկրորդ՝ դատարանն ապահովում է հարցաքննության՝ Քրեական դատավարության օրենսգրքով սահմանված ընթացակարգի պահպանումը, ինչպես նաև ցուցմունքի դեպոնացման ընթացքում հակընդդեմ հարցման իրավունքի իրականացումը: Բացի այդ դատարանն իրավասու է դեպոնացման վարույթի մասնակիցներին տալու պարզաբանող, ինչպես նաև վարույթի մասնավոր մասնակիցների հիմնական իրավունքների երաշխավորման հետ կապված հարցեր:²⁵⁰ Դատարանը, սակայն, հարցաքննվողին գործի փաստական հանգամանքների վերաբերյալ հարցեր տալ չի կարող:

---

246. 308.2 հոդված:

247. 308.3 հոդված:

248. 308.4 հոդված:

249. 309.2 հոդված, այսինքն՝ պաշտպանի կողմից հետագա չներկայանալու դեպքում դատախոսները չեն հետաձգվի:

250. 309.3 հոդված:

221. Երրորդ՝ ցուցմունքի դեպոնացման արդյունքով քրեական դատավարության օրենսգրքի վերաբերելի պահանջների պահպանմամբ կազմվում է ցուցմունքի դեպոնացման արձանագրություն, որին կցվում է դատական նիստի տեսաձայնագրության Էլեկտրոնային կրիչը: Ցուցմունքի դեպոնացման արձանագրությունը ստորագրում են դեպոնացման մասնակիցները, իսկ նախագահող դատավորն այն հաստատում է իր կնիքով:²⁵¹

222. Եվ վերջում հաշվի առնելով Եվրոպական դատարանի կողմից մինչդատական վարույթի ընթացքում վկայի հարցաքննության տեսանկարահանման ամկայությանը տրվող կարևորությունը,²⁵² քրեական դատավարության օրենսգրքում սահմանված է, որ դեպոնացված ցուցմունքը չի կարող դրվել դատավճռի հիմքում, եթե դատարանում վերաբերելի մասով չի հետազոտվել դրա տեսաձայնագրությունը:²⁵³

223. Ցուցմունքները դեպոնացնելու թույլտվության պահանջները համահունչ են վկայի՝ Եվրոպական դատարանի կողմից ճանաչված դատալսումներին բացակայության հիմնավոր պատճառներին, որտեղ մեղադրյալի նկատմամբ մեղադրական դատավճիռ է կայացվել կամ նրա մեղադրական դատավճիռը թողվել է անփոփոխ:²⁵⁴ Սակայն դատավճիռը նման ցուցմունքների վրա հիմնելը կհամապատասխանի Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետի պահանջներին միայն այն դեպքում, եթե առկա են նաև դատավարության հետագա փուլում պաշտպանության կողմի՝ վկային հարցաքննելու անկարողության բավարար հակակշռող գործոններ:²⁵⁵

---

251. 309.4 հոդված:

252. See para.184 above.

253. 22.8 հոդված:

254. Տե՛ս ուղեցույցի 115-117 կետերը:

255. Տե՛ս ուղեցույցի 180-205. կետերը:

Ը. ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԳԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ

224. Ընդհանուր առմամբ, քրեական դատավարության օրենսգիրքը պահանջում է, որ դատարանում հարցաքննվող յուրաքանչյուր անձ անձամբ ներկայանա և ցուցմունք տա դատարանի առջև: Հարցաքննության նման կարգը միտված է ապահովելու հացաքննվող անձի ցուցմունքների անմիջական և ամբողջական ընկալումն ինչպես դատարանի, այնպես էլ դատական գործընթացի մյուս մասնակիցների կողմից:²⁵⁶

225. Մինևույն ժամանակ, քրեական դատավարության օրենսգիրքը անչափահասների²⁵⁷ և պաշտպանվող անձանց հարցաքննության, ինչպես նաև տեսանկարահանման միջոցի օգտագործմամբ հարցաքննության հետ կապված նախատեսում է որոշ հատուկ դրույթներ:

Անչափահասներ

226. Նախ և առաջ դիտարկենք անչափահաս տուժողների կամ վկաների հարցաքննության վերաբերյալ քրեական դատավարության օրենսգրքում ամկա առանձին դրույթները:

227. Ըստ այդմ՝ անչափահաս տուժողի կամ վկայի օրինական ներկայացուցիչն իրավունք ունի մասնակցելու այդ տուժողի կամ վկայի հարցաքննությանը, ընդ որում, հարցաքննությունը կողմի միջնորդությամբ կամ դատարանի նախաձեռնությամբ կատարվում է հոգեբանի մասնակցությամբ:²⁵⁸

228. Մինչև տասնվեց տարեկան տուժողի կամ վկայի հարցաքննությունն սկսելուց առաջ նախագահողը նրան բացատրում է վարույթի իրականացման համար ճշմարիտ ցուցմունքներ տալու կարևորությունը: Մինևույն ժամանակ նախագահող դատավորը չի նախագծուչացնում անչափահաս վկային ցուցմունք տալուց հրաժարվելու կամ սուտ ցուցմունք տալու համար սահմանված պատասխանատու

256. 326 հոդված:

257. 18 տարեկանից ցածր անձ, 6(53) հոդված:

258. 329 հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետեր:

վության մասին:²⁵⁹

229. Հարցաքննության ավարտին օրինական ներկայացուցիչն իրավունք ունի նախագահողի թույլտվությամբ հարցեր տալու անչափահաս տուժողին կամ վկային:²⁶⁰

230. Այս դրույթներից ոչ մեկը բացասաբար չի անդրադառնում պաշտպանության կողմի՝ վկային հարցաքննելու կարողության վրա:

Պաշտպանվող անձ

231. Օրենսգիրքը նաև հատուկ պաշտպանության միջոց է նախատեսում «պաշտպանվող անձանց» նկատմամբ, եթե վարույթի իրականացման հետ կապված նրանց կյանքին, առողջությանը կամ իրավաչափ շահերին ողջամտորեն կարող է իրական վտանգ սպառնալ:²⁶¹

232. Այդպիսով՝ դատարանում պաշտպանվող անձի հարցաքննությունը, առանց նրա ինքնության մասին տեղեկություններ հրապարակելու, կարող է կատարվել կեղծանվան օգտագործմամբ, ինչպես նաև տեսահաղորդակցության տեխնիկական միջոցների օգտագործմամբ (տեսակապի միջոցով):²⁶²

233. Անհրաժեշտության դեպքում պաշտպանվող անձի հարցաքննությունը կարող է նաև կատարվել այնպիսի պայմաններում, որոնք բացառում են անձի ինքնության ճանաչումը: Այդ նպատակով կարող են օգտագործվել դիմակ, շպար, պաշտպանվող անձի ձայնը փոփոխող սարք և օրենքին չհակասող պաշտպանության այլ միջոցներ:²⁶³

234. Պաշտպանվող անձի հարցաքննությունը, առանց վարույթի մյուս մասնակիցների ակներև տեսանելիության, կարող է կատարվել տեսաձայնային և տեխնիկական այլ միջոցների (շղարշ, պաշտպանիչ Էկրան, թաղանթ) օգնությամբ և վարույթի մասնակիցների սահմանափակ շրջանակի մասնակցությամբ՝ գաղտնիության պահպանման նախազգուշացմամբ:²⁶⁴

235. Սակայն այս սահմանափակումները պայմանավորվում են դա-

---

259. 329.4 հոդված:

260. 329.5 հոդված:

261. 73 և 74 հոդվածներ

262. 83.1 հոդված:

263. 83.2 հոդված:

264. 83.3 հոդված:

տարանին ներկայացվող պահանջով, որ այն ապահովի մեղադրյալի պաշտպանության իրավունքի իրացումը կամ դատավարության արդարացիությունը, կողմին տրամադրվեն հարցաքննվող անձի մասին այնպիսի իրական տվյալներ, որոնց բացահայտումը չի կարող սպառնալ տվյալ անձի կամ նրա մերձավոր անձի անվտանգությանը:²⁶⁵ Այս պահանջը կիրառվում է միայն շահագրգիռ կողմի միջնորդությամբ:

236. Արդյո՞ք պաշտպանվող անձին հարցաքննելու հատուկ միջոցառումները կհանգեցնեն նրան, որ նա կհանդիսանա անսանուն վկա, կախված է կոնկրետ գործով սահմանված սահմանափակումների աստիճանից: Այն դեպքում, երբ դա դրված սահմանափակումների հետևանք է, դատավճիռը պաշտպանված անձի ցուցմունքների վրա հիմնելը կհամապատասխանի Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետին, միայն եթե առկա են նաև պաշտպանության կողմի՝ վկային հարցաքննելու հնարավորության սահմանափակումների բավարար հակակշռող գործոններ:²⁶⁶

Հարցաքննություն տեսակապի միջոցով

237. Երրորդ՝ որոշ բացառիկ դեպքերում նախատեսված է նաև դատարանում հարցաքննություն անցկացնելու հնարավորություն տեխնիկական միջոցների օգտագործմամբ (տեսակապի միջոցով):²⁶⁷ Հաշվի առնելով դրանց բացառիկ բնույթը՝ դատարանը նախ պետք է ձեռնարկի բոլոր հնարավոր և անհրաժեշտ միջոցները՝ քննվող անձին դատարան բերելու համար՝ անցնելով հատուկ հարցաքննության ընթացակարգին միայն այն դեպքում, երբ ընդհանուր հարցաքննություն անցկացնելն անհնար է:

238. Տեսակապով հարցաքննությունը հնարավոր է միայն այն դեպքում, երբ՝

- առողջական վիճակից ելնելով հարցաքննության ենթակա անձի ներկայությունը դատարանում անհնար է,
- անձը գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքից դուրս, և նրա ներկայությունը դատարանում անհնար է, թեև

---

265. 328.2 հոդված:

266. Տես՝ 180-205 կետերը:

267. 327 հոդված:

ձեռնարկվել են բոլոր անհրաժեշտ և բավարար միջոցները նրա ներկայությունն ապահովելու համար,

- անձի ներկայությունը դատարանում կարող է սպառնալ հարցաքննվողի անվտանգությանը կամ վտանգել ցուցմունքի արժանահավատությունը (օրինակ՝ կարող է վտանգել նրա ֆիզիկական անվտանգությունը կամ հանգեցնել նրան, որ անձը կաշկանդված լինի դատարանում որոշ անձանց ներկայության պատճառով և չտա վստահելի ցուցմունքներ)։ և
- առկա է անչափահաս տուժողի կամ վկայի իրավաչափ շահերի պաշտպանության անհրաժեշտություն (այն կարող է պահանջվել, օրինակ՝ երեխայի նկատմամբ սեռական բռնության կամ ընտանեկան բռնության դեպքում, երբ դատարանում քննությունը կարող է ծանր հոգեկան տրավմա պատճառով անչափահասին և ազդել նրա հետագա զարգացման և հասարակությանն ինտեգրման վրա)։

239. Հատուկ հարցաքննության կարգ կիրառելու մասին որոշում կարող է կայացնել դատարանը՝ իր իսկ նախաձեռնությամբ կամ կողմի միջնորդությամբ։

240. Տեսակապի միջոցով հարցաքննության ընթացքում պետք է երաշխավորվի, որ դատական վարույթի մասնակիցները և այլ վայրում գտնվող ու ցուցմունք տվող անձը հստակորեն տեսնեն և լսեն միմյանց։²⁶⁸ Այս պայմանն ապահովելն անհրաժեշտ է, որպեսզի հարցաքննության մասնակիցները կարողանան արդյունավետորեն իրականացնել դատավարության կարգով նախատեսված իրենց իրավունքները, և գործը քննող դատարանը և հետագայում վերադաս դատական ատյանները կարողանան հստակ պատկերացնել հարցաքննության ընթացքն ու բովանդակությունը։

241. Տեսակապի միջոցով հարցաքննությունը հարցաքննվողի գտնվելու վայրում ապահովվում է դատարանի որոշած անձը։²⁶⁹ Դատարանի կողմից որոշված անձի ներկայությունը հարցաքննության վայրում անհրաժեշտ է առաջին հերթին հարցաքննվող անձի ինքնությունը հաստատելու, նաև հարցաքննության սահուն և անշեղ ընթացքը

---

268. 327.2 հոդված։

269. 327.3 հոդված։

ապահովելու համար: Ուստի նման կարգավիճակ դատարանը պետք է վերապահի այն անձին, ով կկարողանա ապահովել քննության անշեղ ընթացքը:

242. Տեսակապի միջոցով հարցաքննությունից առաջ նախագահողը պետք է հայտարարի՝ 1) հարցաքննության կատարման օրը և ժամը, ինչպես նաև վարույթը, որի շրջանակներում կատարվում է հարցաքննությունը. 2) հարցաքննվողի գտնվելու վայրը, եթե այդ տեղեկության հրապարակումը չի սպառնում հարցաքննվողի անվտանգությանը. 3) հարցաքննվողի անունը, ազգանունը, հայրանունը և կարգավիճակը. 4) հարցաքննության կատարումն ապահովող իրավասու անձի անունը և ազգանունը. 5) հարցաքննության ժամանակ կիրառվող տեխնիկական միջոցները:²⁷⁰

243. Հատուկ կարգով հարցաքննությունն ավարտելուց հետո նախագահողը կողմերին հարցնում է, թե արդյո՞ք առարկություններ ունեն հարցաքննության կատարման կարգի կամ ընթացքի վերաբերյալ:²⁷¹

244. Քանի որ մեղադրյալը կարող է օգտվել տեսակապի միջոցով հարցաքննության ընթացքում իր հակընդդեմ հարցաքննության իրավունքից²⁷², իսկ հարցաքննության արձանագրությունը կարող է քննվել նաև վերադաս աստիաններում, օրինակ՝ Վերաքննիչ և Վճռաբեկ դատարաններում, նախատեսված է հատուկ դատական պաշտպանության միջոց, այն է՝ հարցաքննության պարտադիր ձայնագրում: Տեսակապի միջոցով կատարված հարցաքննության տեսաձայնագրության էլեկտրոնային կրիչը կցվում է դատական նիստի արձանագրությանը²⁷³ թույլ տալով վերադաս աստիանի դատավորներին անմիջականորեն հետևել հարցաքննությանը:

---

270. 327.4 հոդված:

271. 327.5 հոդված:

272. 326.3 հոդված:

273. 327.6 հոդված:

Թ. ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԱՊՊՅՈՎՈՒՄԸ

245. Եղել են բազմաթիվ դեպքեր, երբ Եվրոպական դատարանը գտել է, որ այն իրավիճակները, երբ մեղադրյալը չի կարողացել հարցաքննել վկաներին, որոնց ցուցմունքը կամ վկայությունը միակ կամ վճռորոշ ապացույցն են, որի վրա հիմնված է նրա դատավճիռը, կամ երբ այդ ապացույցների կշիռը այնքան նշանակալից է եղել, որ կարող էր խանգարել պաշտպանությանը, հանգեցրել են Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 3-րդ կետի «դ» ենթակետի խախտման:

246. Երբ նման խախտում տեղի է ունենում, ապա պատասխանող պետությունը, 46-րդ հոդվածի համաձայն, պարտավոր է կատարել համապատասխան վճիռը, որը կարող է ենթադրել անհատական և ընդհանուր միջոցների ընդունում: Առաջինը նպատակ ունի շտկելու տուժողի կոնկրետ վիճակը, մինչդեռ երկրորդը կոչված է շտկելու խախտման հիմքում ընկած ավելի ընդհանուր հանգամանքները, օրինակ՝ կիրառելի օրենսդրությունը, վարչական և դատական պրակտիկան և որոշումների կայացման մեջ ներգրավված անձանց կարողությունները, որոնք կարող են չհամապատասխանել Եվրոպական կոնվենցիայի պահանջներին: Սույն բաժինը վերաբերում է ընդհանուր միջոցներին, որոնք ընդունվել կամ նախատեսված են 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 3-րդ կետի «դ» ենթակետի խախտում մատնանշող վճիռների կատարման պարտավորության համաձայն:

247. Այս ընդհանուր միջոցները տարբերվում են դեպքից դեպք՝ արտացոլելով խախտման պատճառ հանդիսացող տարբեր հանգամանքները:

248. Եթե համարվել է, որ խախտումը եզակի բնույթ կրող դեպք է, որը տեղի է ունեցել օրենքի սխալ կիրառման հետևանքով, միակ ընդհանուր միջոցը եղել է համապատասխան վճիռ թարգմանությունն ու

տարածումը համապատասխան դատարաններին:²⁷⁴

249. Շատ դեպքերում համապատասխան վճռի թարգմանությունից և տարածումից գատ ձեռնարկվել կամ առաջարկվել են Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի պահանջներին համապատասխան իրազեկման միջոցառումներ:

250. Երբեմն դա եղել է միակ առաջարկվող միջոցը, որը, սակայն, ուղեկցվել է օրենսդրական փոփոխությունների ընդունման առաջարկով:

251. Այն դեպքում, երբ բացակայել է վկաներին բերման ենթարկելու և հարցաքննելու հնարավորությունը որոշ մանր իրավախախտումների պարագայում, որոնց դեպքում գործել է արագացված դատավարության կարգ, քրեական դատավարության օրենսգրքով նման երաշխիքները տարածվել են նաև այդ իրավախախտումներին վերաբերող վարույթների նկատմամբ:²⁷⁵

252. 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 3-րդ կետի «դ» ենթակետի խախտումը հայտնաբերելուց հետո, երբ մեղադրյալը չի կարողացել հարցաքննել կարևոր վկաներին, որոնց ցուցմունքները վճռորոշ նշանակություն են ունեցել դատավճռի համար, մեկ երկրում քրեական դատավարության օրենսգիրքը փոփոխվել է՝ արգելելով դատարաններին դատավճիռը հիմնավորել բացառապես մինչդատական փուլում վկաների կողմից տրված ցուցմունքով, եթե մեղադրյալին և/կամ նրա փաստաբաններին հնարավորություն չի տրվել ներկա գտնվել և հարցաքննել վկաներին:²⁷⁶

253. Նույնանման գործի կապակցությամբ, որում հաշվի չեն առնվել հակակշռող տարրերը, որոնք կարող էին չեզոքացնել բացակայող վկաների ցուցմունքների ընդունման հետևանքով պաշտպանության կողմի համար առաջացած ռժվարությունները, քրեական դատավա-

---

274. Kovac v. Croatia, Գանգատ թիվ 503/05, 12 հոկտեմբերի, 2007թ.: Գոյություն ունեցող օրենսդրական դաշտում առկա են բավարար երաշխիքներ: Նախարարների կոմիտեի որոշմանը ծանոթանալու համար տես՝ <https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECLidentifier%22:%7B%222001-105970%22%7D%7D>: Նաև, տես՝ Melich and Beck v. Czech Republic, no, 35450/04, 24 հոկտեմբերի 2008թ. (<https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECLidentifier%22:%7B%22004-6444%22%7D%7D>).

275. Borisova v. Bulgaria, Գանգատ թիվ 56891/00, 21 դեկտեմբերի, 2006. Տես՝ գործողությունների զեկույցը, որը մանրամասնում է այս միջոցառումները հետևյալ հասցեով՝ [https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECLidentifier%22:%7B%22DH-DD\(2012\)921E%22%7D%7D](https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECLidentifier%22:%7B%22DH-DD(2012)921E%22%7D%7D).

276. Lučić v. Croatia, Գանգատ թիվ 5699/11, 27 փետրվարի, 2014թ. Տես՝ գործողությունների զեկույցը. [https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECLidentifier%22:%7B%22DH-DD\(2011\)382E%22%7D%7D](https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECLidentifier%22:%7B%22DH-DD(2011)382E%22%7D%7D).

րության օրենսգրքում սահմանվել է պահանջ, ըստ որի՝ վկայի դատարան չներկայանալը պետք է հիմնավորվի հատուկ հանգամանքների առկայությամբ, այդ թվում՝ արտասահմանում բնակության վայրից զրկվելու վտանգով:²⁷⁷

254. Մեկ այլ գործով, երբ մեղադրյալին հնարավորություն չի տրվել հարցեր տալ տուժողին, որի մինչդատական վարույթում տեսանկարահանված ցուցմունքների վրա է հիմնականում հիմնվել դատավճիռը, քրեական դատավարության օրենսգրքում կատարվել է փոփոխություն, համաձայն որի՝ դատարանին թույլ է տրվել մինչդատական վարույթում որպես ապացույց ընդունել անչափահասի ցուցմունքները միայն որոշակի դեպքերում և պայմանով, որ ցուցմունքները տեսաձայնագրվել են, և մեղադրյալի փաստաբանը հնարավորություն է ունեցել մինչդատական վարույթում հարցեր տալ վկային համապատասխան փաստերի վերաբերյալ:²⁷⁸

255. Անանուն վկայի ցուցմունքի հիման վրա դատավճիռի վերաբերյալ գործը, որին մեղադրյալը կամ առաջին ատյանի դատարանը դատավարության որևէ փուլում չեն հարցաքննել, պայմանավորված է եղել քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված պաշտպանական միջոցների չկիրառմամբ: Այդուհանդերձ, ի կատարումն Եվրոպական դատարանի վճիռ, ընդունվել են մի շարք լրացուցիչ միջոցներ, մասնավորապես՝ գործնական կառուցակարգերի, նոր կանոնակարգի ընդունում, նախադեպային իրավունքի մշակում և դատավորների վերապատրաստում:²⁷⁹

256. Եթե խախտումը ծագել է վկաների ներկայությունը ապահովելու անկարողությունից, քրեական դատավարության օրենսգրքում

---

277. *Panagis v. Greece*, Փանգատ թիվ 72165/13, 5 նոյեմբերի, 2020թ.: Տես՝ գործողությունների զեկույցը: [https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECLdentifier%22:%7B%22DH-DD\(2021\)1200E%22%7D%7D](https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECLdentifier%22:%7B%22DH-DD(2021)1200E%22%7D%7D).

278. *Vronchenko v. Estonia*, Փանգատ թիվ 59632/09, 18 հուլիսի, 2013թ.: Նմանատիպ բարեփոխում՝ *W. v. Finland*, Փանգատ թիվ 14151/02, տես Նախարարների կոմիտեի որոշումը հետևյալ հասցեում՝ <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=001-108103>.

279. *Balta and Demir v. Turkey*, Փանգատ թիվ 48628/12, 23 հունիսի, 2015թ.: Այսպիսով, դատարանի կամ դատախազության տեղական/տարածաշրջանային իրավասությունից դուրս գտնվող դատախազի, դատավորի կամ դատարանների կողմից ցանկացած կողմերի, ինչպես նաև վկաների ցուցմունքներ ընդունելու համար ներդրվել է տեղեկատվական աուդիո/վիզուալ համակարգ (SEGBIS)՝ նախատեսելով նաև անանուն վկաներին հարցաքննելու հնարավորություն՝ վկաների ծայրի և արտաքին տեսքի փոփոխության հնարավորությամբ: Տես՝ գործողությունների զեկույցը: [https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECLdentifier%22:%7B%22DH-DD\(2016\)820E%22%7D%7D](https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECLdentifier%22:%7B%22DH-DD(2016)820E%22%7D%7D).

կատարվել են փոփոխություններ, որոնցով սահմանվել են ավելի մանրամասն կանոններ՝ վկաներին բերման ենթարկելու վերաբերյալ, որոնք չեն ներկայացել առանց որևէ հարգելի պատճառի կամ հրաժարվել են ներկայանալ դատարան, ինչպես նաև ընդունվել են չներկայանալու և վկայի կողմից ցուցմունք տալուց հրաժարվելու դեպքում սանկցիաների մասին կանոններ:²⁸⁰

257. Իհարկե, կան զգալի թվով դեպքեր, հիմնականում վերջերս տեղի ունեցած, որոնց նկատմամբ գործողությունների ծրագիր դեռևս չի մշակվել, կամ որոնց վճիռների կատարման համար արդեն իսկ ձեռնարկված քայլերի վերաբերյալ Նախարարների կոմիտեն դեռևս գնահատական չի տվել:

258. Այդ առումով ուշագրավ է վերջին գործերից մեկը, որում Եվրոպական դատարանը գնահատել էր ընդհանուր միջոցների վերաբերյալ առկա իրավիճակը և գտել, որ ինդիորը, ըստ էության, կառուցակարգային չէ, հետագա նմանատիպ խախտումների դեմ եղել են հստակ ընթացակարգային երաշխիքներ, ընդ որում, 2016 թվականին սահմանվել են նաև լրացուցիչ այդպիսի երաշխիքներ: Օրենքով սահմանված լրացուցիչ դրույթը արտացոլում է արդեն գոյություն ունեցող պրակտիկան, ըստ որի՝ բացակայող վկայի ցուցմունքները կարող են ընթերցվել, եթե հնարավոր չէ պարզել նրա գտնվելու վայրը, միևնույն ժամանակ նախատեսելով հստակ իրավական երաշխիք, որ դա հնարավոր է միայն այն դեպքում, եթե մեղադրյալը հնարավորություն է ունեցել վիճարկել այդ ցուցմունքները մինչդատական փուլերում:²⁸¹

---

280. *Caka v. Albania*, Գանգատ թիվ 44023/02, 8 դեկտեմբերի 2009թ.: Փոփոխությունները մանրամասնող գործողությունների հաշվետվությունը տես հետևյալ հղմամբ՝ [https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECIdentifier%22:%222DH-DD\(2017\)1130E%22%7D](https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECIdentifier%22:%222DH-DD(2017)1130E%22%7D):

281. *Melnikov v. Russia*, Գանգատ թիվ 23610/03, 14 հունվարի, 2010թ.: Գերագույն դատարանի վեհաժողովը պարզաբանել է նաև, թե ինչպես պետք է Ռուսաստանի դատավորները գործնականում համապատասխանեն օրենսդրական այս պահանջներին: Տես Դատավճիռների կատարման դեպարտամենտի գրությունը հետևյալ հասցեով՝ <https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECDocumentTypeCollection%22:%222CEC%22%7D,%22EXECTitle%22:%22Melnikov%22%7D,%22EXECIdentifier%22:%222004-13763%22%7D>: Եվրոպական դատարանի որոշումը՝ *Zadumov v. Russia*, Գանգատ թիվ 2257/12, 12 դեկտեմբերի, 2017թ.:

Ժ. ԱՄՓՈՓՎԱԹԵՐԻՐ

259. Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ մեղադրյալի դեմ վկաներին հարցման ենթարկելու իրավունքի արդյունավետ և Եվրոպական կոնվենցիային համապատասխան իրագործման համար անհրաժեշտ են հետևյալ երաշխիքները.

- հանցագործության մեջ մեղադրվող անձի կողմից կամ նրա անունից վկաների ներկայությունը պարտադրելու իրավունք (նախատեսելով սանկցիաներ այն չկատարելու դեպքում)՝ հետաքննության կամ հետագա դատական վարույթի ցանկացած փուլի ընթացքում,
- ոստիկանության համար մասնագիտական ուսուցում հարցաքննությանը վկաների ներկայությունը ապահովելու վերաբերյալ,
- ոստիկանության աշխատակիցների և դատախազության կողմից վկայի տարիքը, առողջությունը կամ խոցելիությունը հաշվի առնելու պահանջ, որպեսզի որոշվի, թե արդյոք այն կարող է խոչընդոտել կամ բացառել դատարանում վկայի ցուցմունք տալու հնարավորությունը, որի դեպքում դատարանի հսկողության ներքո հնարավոր կլինի կազմակերպել մեղադրյալի կողմից կամ նրա անունից վկայի հարցաքննությունը՝ տեսանկարահանելով հարցաքննությունը,
- սահմանել վկայի չներկայանալու (մահ, վախ, խոցելիություն, հիվանդություն և անհասանելիություն) կամ անանունության շնորհման պատճառները՝ նախատեսելով դրանց հիմնավորվածության գնահատում, հաշվի առնելով, մասնավորապես, վկային գտնելու և դատարան բերման ենթարկելու ուղղությամբ ձեռնարկված քայլերի համաչափությունը, նաև միջազգային իրավական օգնության հասանելիությունը,
- հստակեցում, որ անձի ի վնաս իրեն ցուցմունք չտալու իրավունքը կարող է կիրառվել միայն այն հարցերի նկատմամբ, որոնց դեպքում այն տեղին է և չի կարող չներկայանալու բավարար պատճառ հանդիսանալ միջդատական փուլում վկայի հարցաքննության տեսագրության ընդունելիության մասին

դրան հաջորդող դատավարության ընթացքում,

- դատավորների համար ուղեցույցների պատրաստում մեղադրյալին թարգմանության ծառայություններ տրամադրելու վերաբերյալ, ում դա անհրաժեշտ է՝ վկային հարցաքննելու համար,
- դատավորների համար ուղեցույցների կազմում մեղադրյալի կողմից կամ նրա անունից անցկացվող հարցաքննության ընթացքում նրանց միջամտելու իրավունքի վերաբերյալ: Այն հատկապես վերաբերում է վկաներին նվաստացումից կամ ահաբեկումից պաշտպանելուն՝ միաժամանակ ապահովելով, որ պաշտպանության կողմը հնարավորություն ունենա արդյունավետ կերպով կասկածի տակ դնել նրանց ցուցմունքների արժանահավատությունը,
- սահմանել պահանջ, որ վկային հարցաքննելու ընթացքում մեղադրյալին դատարանի դահլիճից հեռացնելը չպետք է բացառի փաստաբանի կողմից հարցաքննությունը շարունակելու հնարավորությունը, որին մեղադրյալը կարող է հեռակա կարգով ցուցումներ տալ,
- սահմանել պահանջ, որ եթե մեղադրյալը ընդունում է վկայի ցուցմունքներն առանց վերջինիս անձամբ կամ իր անունից հարցման ենթարկելու, ապա դատավորը պետք է համոզվի, որ մեղադրյալը. (i) դա անում է կամավոր, և կարող է ողջամտորեն կանխատեսել, թե ինչպիսին կարող են լինել նման համաձայնության հետևանքները, և (ii) նման հրաժարումը որևէ կարևոր հանրային շահի չի հակասում,
- սահմանել պահանջ, ըստ որի՝ դատավորը պետք է համոզվի, որ դատավարության ընդհանուր արդարությունը ապահովելու համար կան բավարար հակակշռող գործոններ, այդ թվում մեղադրյալի կողմից կամ նրա անունից վկայի հարցաքննության տեսագրության ցուցադրում, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա բացարձակապես անհնար է,
- դատավորների համար ուղեցույցի պատրաստում, թե ինչպես հիմնավորել վճիռներում բացակայող վկայի ցուցմունքներն ընդունելու պատճառները, կշիռը, որը նրանք տվել են այդ ցուց-

մունքներին դատավճիռը կայացնելիս, և հակակշռող գործոնները, որոնք իրենց կարծիքով առկա են՝ ապահովելու ընդհանուր դատավարության արդարացիությունը,

- դատարանի կազմի փոփոխության արգելքի սահմանում, եթե բացակա վկայի ցուցմունքն արդեն ընդունվել է,
- Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի վերաբերյալ դատավորների և դատախազների վերապատրաստում Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «դ» ենթակետից բխող պահանջների վերաբերյալ:

Ծրագրի մասին

ԱԶԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ՐԴ ՀՈՂԱԾՈՎ ԿԱՅԱՅՎԱԾ ԿՃԻՈՆՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆԸ Հունվար 2021-դեկտեմբեր 2022

Ծրագիրը օժանդակում է Հայաստանի Հանրապետությանը՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (ՄԻԵԴ) այն վճիռների կատարման հարցում, որոնցով արձանագրվել է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի խախտում: Այդ վճիռների կատարումը ենթադրում է արդարադատության մատչելիության բարելավում, ազգային դատարանների կողմից վճիռների չկատարման կամ ուշ կատարման կանխարգելում, դատական քննության ժամկետների կրճատմանն ուղղված միջոցառումների մշակում:

Ծագիրը օժանդակում է նաև Հայաստանի Վճռաբեկ դատարանին՝ ՄԻԵԴ-ի հետ փոխգործակցության արդյունավետ ընթացակարգեր մշակման հարցում, մասնավորապես, Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 16-րդ արձանագրությամբ նախատեսված խորհրդատվական կարծիքների ստացման կապակցությամբ:

Ծրագիրը միտված է Հայաստանում դատական համակարգի բարեփոխմանը՝ դատական անկախության և դատական գործընթացների արդյունավետության ամրապնդման և եվրոպական չափանիշներին համապատասխան արդարադատության մատչելիության խթանման նպատակով:

Եվրոպայի խորհուրդն առաջատարն է մայրցամաքում մարդու իրավունքներով զբաղվող կազմակերպությունների շարքում: Եվրոպայի խորհրդին անդամակցում են 46 պետություններ, այդ թվում՝ Եվրոպական միության բոլոր անդամ պետությունները: Եվրոպայի խորհրդի անդամ բոլոր պետությունները միացել են Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիային՝ որպես մարդու իրավունքների, ժողովրդավարության և իրավունքի գերակայության պաշտպանությանը միտված միջազգային պայմանագրի: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը վերահսկում է Կոնվենցիայի իրագործումը անդամ պետություններում:

www.coe.int

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE